Hajdú-Bihar vármegye képekben

HAJDÚ-BIHAR VÁRMEGYE KÉPEKBEN

Hajdú-Bihar Vármegye Önkormányzata

HAJDÚ-BIHAR VÁRMEGYE KÉPEKBEN

Debrecen
2023

HAJDÚ-BIHAR VÁRMEGYE KÉPEKBEN

Debrecen, 2023

Kiadja: Hajdú-Bihar Vármegye Önkormányzata

Felelős kiadó:
Pajna Zoltán, a Hajdú-Bihar Vármegyei Közgyűlés elnöke

Irta: Szendiné Orvos Erzsébet

Felelős szerkesztő: Ujvári Béla

Nyomta a Pátria Nyomda Zártkörűen Működő Részvénytársaság
Felelős vezető: Orgován Katalin vezérigazgató

ISBN 978-963-7194-31-3

A kiadvány az „Együtt, közösségben Hajdú-Biharban” című
TOP-5.3.2-17-HB1-2021-00002 azonosítószámú
projekt keretében készült.

HAJDÚ-BIHAR VÁRMEGYE KÉPEKBEN

Egy képeskönyvet tart a kezében a Kedves Olvasó. Olyan képeskönyvet, mely vármegyénk természeti, épített és kulturális értékeit mutatja be. 2015-ben már megjelent egy „értéktáras" kiadványunk „Hajdú-Bihar megye az értékek otthona" címmel, amely a vármegye 82 településének valamennyi értékét felsorakoztatta. Nemcsak azokat, amelyek már bekerültek a települési értéktárba, hanem azokra is felhívja a figyelmet, amelyek érdemesek az értéktárba kerülésre.

Most színes, látványos kiadványt terveztünk, amely méltóképpen adja vissza Hajdú-Bihar vármegye sokszínűségét. Kincseket mutat be, olyan kincseket is, amelyeknek híre az ország határát is átlépik. Ha valaki elfogultsággal akarna vádolni, teljesen egyetértenék. De olyan nehéz elfogulatlanul beszélni szülőföldünkről, Hajdú-Bihar vármegyéről. Hiszen itt, Álmosdon nevelkedett Himnuszunk költője, Kölcsey Ferenc, itt született Debrecenben Csokonai Vitéz Mihály költő, a Hajdúságból származik a népi író Veres Péter, Biharból Irinyi János, a zajtalanul gyulladó gyufa feltalálója. Debrecenben kísérletezett először az elektromossággal az „ördöngős" professzor, Hatvani István, és a város nyomdája is itt működik megszakítás nélkül több, mint 460 éve. Itt harcoltak Bocskai hajdúi a szabadságért, itt mondták ki a Habsburgok trónfosztását. De nemcsak a vármegye központjában, vidéken is történtek említésre méltó események, amelyekről évszázadok múltán is beszélnek: a csökmői sárkányhúzásról, a darvasi gátról, vagy hogy hogyan verte el a jég Komádiban a rákokat.

Felsorolni is nehéz vármegyénk látnivalóit. Legrégebbi egyházi építménye, a 13. századi nyíracsádi templom éppúgy fontos kulturális örökség, mint a hortobágyi Kilenclyukú híd, mely Európa leghosszabb közúti kőhídja. Itt található hazánk első nemzeti parkja a Hortobágyon, ahol a pusztai élet romantikája, a Hídivásár és a Lovasnapok nagy vonzerőt jelentenek a hazai és külföldi vendégek számára egyaránt. A Debreceni Déri Múzeum 1930 óta fogadja látogatóit, melynek nemcsak várostörténeti, de néprajzi anyaga is kuriózum.

Az ide érkező vendégek szívesen kóstolják ugyanakkor tájjellegű ételeinket is: a slambucot, a gulyáslevest, a tiszacsegei halászlét vagy a debreceni páros kolbászt. Számos rendezvény szerveződik gasztronómiai értékeink köré, mint például a hajdúhadházi „Káposztás Napok", a sárándi „Gombótafesztivál", vagy a hajdúnánási „Öhönfőző-verseny". Kulturális rendezvényei is messze földön híresek: a Bartók Béla Nemzetközi Kórusverseny, a Katonazenekari Fesztivál vagy a Virágkarnevál.

A vármegye területén viszonylag kevés a folyóvíz, bár mesterséges tavakban, hévizekben gazdag. A legismertebb gyógyfürdő a hajdúszoboszlói, ahová több száz kilométerről is érkeznek a gyógyulni vágyók. Aktív pihenésre is van lehetőség. A Debrecent körülvevő Erdőspuszta például kedvelt kirándulóhely, melyet kerékpárral és gyalogtúra keretében is érdemes felfedezni.

Az itt élő hajdúsági és bihari embereknek nagyon sokat kellett dolgozni, földet, vizet hódítani, hogy boldoguljanak. A könyvben bemutatott természeti, kulturális és épített örökség is nagyon sok munkával, fáradsággal jött létre. Felkutatásuk, megmentésük és megőrzésük a mi nagy felelősségünk!

De mutassuk is meg a Nagyvilágnak hagyományainkat, mindazt az értéket, amelyek őseinkről maradtak ránk! Ezzel a céllal készült ez a képeskönyv: megmutatni és megszerettetni szűkebb hazánk, Hajdú-Bihar vármegye ezernyi szépségét, múltját és jelenét egyaránt.

Pajna Zoltán
Hajdú-Bihar Vármegyei Közgyűlés elnöke

Bevezetés

„A szülőföld szálai örök összekötők a tájjal és a földdel, amiből az ember lett és amivé lesz, és nem szakadhat el soha”.

(Fekete István)

Hajdú-Bihar vármegye különös tája hazánknak. Egyediségét sokszínűsége adja. Sajátos történelmi múltjából adódóan igen gazdag kulturális, művészeti és szellemi hagyományokban. A Hajdúságban található a Világörökség részét képező Hortobágy és a termálvizéről híres Hajdúszoboszló, mindkettő a külföldi és hazai turisták által – a Balaton mellett – a leglátogatottabb üdülőhely. A Tiszántúl legnagyobb városa, a magyar reformátusság központja, Debrecen még több értékkel büszkélkedhet. A bihari térség talán nem tartozik a divatos üdülőhelyek közé, mégis felejthetetlen élményben lehet része azoknak, akik nyitott szemmel utaznak végig a tájon.

Tízmillió évvel ezelőtt a Kárpát-medencét még tenger borította. A Pannon-beltenger sekély vizébe mellékfolyói nemcsak vizet, de nagy mennyiségű hordalékot is szállítottak és feltöltötték azt. Így jött létre az Alföld, amelynek tájai közül a tiszántúli térséggel, pontosabban Hajdú-Bihar vármegyével foglalkozunk.

Hajdú-Bihar vármegye (Hajdú-Bihar megye elnevezéssel) a Hajdúság és Biharország összekapcsolásával jött létre több, mint hét évtizede. Területe és népessége alapján ma Magyarország negyedik legnagyobb vármegyéje. Az Alföld keleti részén fekszik, több tájegységet foglal magában: a Nyírséget, a Sárrétet és a Hajdúföldet. Homok, mocsárvilág, pusztaság és termékeny lösztábla egyaránt előfordul területén.

Számos régészeti lelet bizonyítja, hogy a térségben már jóval a Honfoglalást megelőző időkben is éltek. A nagycserei Ördög-árok például az ókorban a szarmaták védelmére épült. A legenda szerint Csörsz király csak úgy vehette el a szomszéd király lányát, ha a Dunától a Tiszáig hajón viszi át a menyasszonyát. Így készült el a 4. század elején az Alföldet körbeölelő sáncrendszer Óbudától a Duna-deltáig. A kunhalmok is a keleti végek megerősítésére szolgáltak – nem sok eredménnyel. A honfoglaló magyarok a 9. század végén megszállták ezt a területet is.

Bihar vármegye történetében meghatározó szerepe volt az István király által alapított püspökségnek, melynek székhelye 1080-tól Várad lett. Szabolcsban viszont az önálló püspökség hiányában nem alakult ki olyan egyértelmű politikai-gazdasági és szellemi központ, mint Bihar vármegyében. A 12. században közel 300 falu létezett a két vármegye területén, de ezeknek a falvaknak a többsége a tatárjárás következtében elpusztult.

A kiépült megyerendszert a 16. században érte az első nagy megrázkódtatás. Bihar és Szabolcs térsége három államhatalom, a Török Birodalom, a Magyar Királyság és az Erdélyi Fejedelemség ütközési sávjába került. Új társadalmi képletként a Bocskai István által kiváltságolt hajdúvárosok Szabolcs vármegyéből egy jelentős részt szakítottak ki és létrehozták 1609-ben a Hajdúkerületet.

Ezt követően 20 kishajdú város is kivonta magát a megyei fennhatóság alól. Várad 1660. évi elfoglalása után a betörő törökök hatalmas pusztítást végeztek. Mégis, Bihar vármegye egészen az I. világháború végéig a legnagyobb magyarországi vármegye volt.

A török kiűzése után helyreállították az egykori megyeszervezetet. A Hajdúkerület önállósága megmaradt, viszont a kishajdúvárosok önállósági törekvése sikertelen lett. Biharhoz ekkor 472 helyiség, Szabolcshoz pedig 144 település tartozott.

A kiegyezés után a vármegyék területét is szabályozták. 1876-ban jött létre Hajdú vármegye Debrecen székhellyel. Hiába tiltakozott a Hajdúkerület, a

már jó két évszázada hajdúkiváltsággal rendelkező városokat az új vármegyéhez csatolták. A bihari Kaba, Mikepércs és Sámson, illetve a szabolcsi Csege, Balmazújváros, Téglás, Egyek, Nádudvar, Püspökladány, Szovát, Földes és Tetétlen, valamint a Debrecenhez tartozó Józsa is az új vármegye része lett.

Igazán nagy változás a megyerendszerben az I. világháborút követő trianoni békediktátum okozott. Magyarország elveszítette területeinek és népességének kétharmadát. 1920-ban Bihar vármegyét is megcsonkították, s Berettyóújfalu megyeszékhellyel külön egység maradt 1950-ig. Ekkor azonban egyesítették Hajdú megyével, s miután Szabolcsból újabb hét települést (Polgár, Görbeháza, Margita, Tikos, Gyulaháza, Acsád, Adony) hozzácsatoltak, megalakult Hajdú-Bihar megye, melynek székhelye Debrecen lett.

Hajdú-Bihar vármegye rövid bemutatását természetes határával, a Tiszamentével kezdjük. Az itt élők életét évszázadokon át meghatározta a folyó évenkénti kétszeri áradása. Ez nem átok, hanem áldás volt számukra, hiszen életfeltételeiket újította meg. A Tisza szabályozása azonban teljesen új élethelyzetet teremtett számukra: az elhódított területeken is beindult a szántóföldi gazdálkodás.

A térség épített öröksége nem túl jelentős. Különlegesen szép paraszthazak találhatók azonban például Egyeken és Polgáron. A tiszacsegei népi lakóház 1880 körül épült. Kerek oszlopait sárba mártott szalmakötegekkel formázták meg. Deszkaoromzatán pávafark díszítés látható. Görbeháza nevét állítólag egy L-alakú házról, a pásztorok és betyárok által gyakran látogatott csárdáról kapta.

A térség igen gazdag természeti értékekben. Sajátos növény– és állatvilága a legfontosabb idegenforgalmi vonzerő. Újszentmargita határában Bagotapuszta fő nevezetessége a túzok. A tiszacsegei Nagy-Kecskés-pusztát változatos madárvilágáért érdemes látogatni, az újszentmargitai „Tilalmas erdő”-t védett növényeiért.

A térséget újabban kezdik felfedezni idegenforgalmi szempontból: tiszai vízitúrák, kerékpárostúrák, termálfürdőzés, ökoturizmus, horgászat – mindmind jó lehetőség a kikapcsolódásra.

A tiszamenti települések szinte teljes keleti határa a Hortobágyi Nemzeti Park. Hortobágy Hajdú-Bihar vármegye, illetve Magyarország legtágasabb legelőterülete. Sajátos földrajzi tájegység, melynek felszínét már évezredekkel ezelőtt is mocsarakkal váltakozó szikes puszták borították. Régen a füves területen vadlovak és őstulkok legelésztek, ma már magyar szürkemarhagulya, a fehér és fekete rackanyáj, illetve a nóniusz ménes látványában gyönyörködhetünk.

Egykor, a tatárjárás előtt falvakkal sűrűn betelepült terület volt, majd elnéptelenedett. Eredetileg csak a folyót nevezték így, később az egész pusztát, amelynek csak egy részét birtokolta Debrecen városa, hiszen területe átnyúlik a szomszédos Jász-Nagykun-Szolnok vármegyére is.

A debreceniek az elnéptelenedett pusztákat elsősorban szilaj állattartásra használták. A jószágokat a hajdúk tízezrével, lábon hajtották a nyugati piacokra. Debrecen városa ebből gazdagodott meg, nem véletlen, hogy Hajdú vármegye megszervezésekor a Hortobágy birtoklása fontos szempontja volt a városnak.

A 18. században a Hortobágyon virágzó pásztorélet folyt, ekkor alakultak ki az ősi pásztordinasztiák. A pusztában – a nagy távolságok áthidalására – csárdák várták a megpihenni vágyó utasokat és pásztorokat. Itatásnyi távolságban (12-14 km), félnapi járóföldre épültek. A Tisza szabályozása és a vasútvonal azonban új gazdasági lehetőségeket hozott, s a pusztát a néprajzi kutatás középpontjába állította. 1973-ban itt hozták létre az ország első, legnagyobb nemzeti parkját, a Hortobágyi Nemzeti Parkot.

A mai pásztortanyák és hodályok, a gémeskutak a hagyományos ősi foglalkozás, a pásztorkodás emlékei. A legeltetés napjainkban is folytatódik, körülbelül 9000 marha, 50 ezer juh és birka, valamint 350 ló járja a legelőket. A Nemzeti Parkban három bemutató területet alakítottak ki az érdeklődők számára, melyek képet adnak a Hortobágy természeti és kulturális értékeiről.

A Hortobágy ezernyi csodával várja a vendégeket. Lenyűgöző látvány a tavaszi szelek fodrozta vadvizeken a gyülekező madarak sokasága, vagy az októberi daruvonulás, amikor 10-20 ezer daru húz át a puszta felett alkonyatkor. Nevezetes a délibáb jelensége is, melyhez a következő monda tartozik: Délibáb, a tündér, a Puszta és a Tenger leánya volt, aki megtetszett a Fellegnek. Ő azonban a Napot szerette. A vetélkedésben a Nap győzött, aki visszatette apja

ölébe, s ha találkozni akartak, Puszta elengedte. Ég és föld között ekkor jelent meg mindkettőjük között a gyönyörű Délibáb.

Az ember alkotta értékek közül ki kell emelni az 1833-ban épített Kilenclyukú kőhidat, mely hazánk leghosszabb (167 méter) közúti hídja, a Nagyhortobágyi csárdát, amely több, mint 300 éve várja az utazókat, és a Pásztormúzeumot, melyet népi klasszicista stílusban építettek.

A puszta legnevezetesebb rendezvényei a júliusi Hortobágyi Nemzetközi Lovasnapok, illetve az augusztus 20-ai Hortobágyi Hídivásár, melyet a csárdával szemben rendeznek meg. A látogatók a pusztai népművészet és szokások megismerésén túl gasztronómiai élményekkel is gazdagodhatnak: megkóstolhatják a hagyományos pusztai ételeket, mint a gulyáslevest, a slambucot, vagy a hortobágyi pecsenyét.

A Hajdúság Hajdú-Bihar vármegye közepén fekszik. Keletről a Nyírség futóhomokja, nyugatról a Hortobágy szikes pusztája fogja körül. Eredetileg a Hajdúkerület hat hajdúvárosának (Hajdúszoboszló, Hajdúböszörmény, Hajdúnánás, Hajdúhadház, Hajdúdorog és Vámospércs) határát jelentette. Később az 1876-1950 között fönnállt Hajdú vármegye területét, a hajdúvárosokat és Debrecen környékét értették rajta. Néprajzilag és földrajzilag jól elkülönülő terület. A tengerszint feletti magasság alapján két részből, a Hajdúhátból és a Dél-Hajdúságból áll. Éghajlata hasonló az Alföld többi részéhez: nyáron valamivel szárazabb, télen kissé hidegebb. Termőterülete talán legjobb Magyarországon.

A Hajdúság egyik legjelentősebb városa Hajdúböszörmény. Jellegzetes hajdútelepülés, a körkörös sugaras településszerkezet mintapéldája. A város főtere sokak szerint alföldi városaink központjainak egyik legszebbike. Az egykori hajdúkerületi székházban működik a Hajdúsági Múzeum. Szoborparkjában helyezték el a városhoz kötődő neves személyek portréit.

Hajdúszoboszló a gyógyvíz hasznosítása révén lépett ki Debrecen árnyékából. A messzi földön híres vize mellett 15. századi erődfala is említést érdemel. Védőfal és későbarokk templom Hajdúszováton is található. Még régebbi a zeleméri gótikus templomrom. Hajdúnánás a szalmafonás mellett az ország egyik legszebb Kossuth-szobrával is dicsekedhet. Hajdúdorogon a görög-katolikus templom a legérdekesebb látnivaló. A templom 1912-ben X. Pius pápától kapott székesegyházi rangot. Téglás on a Degenfeld-Schonburg kastély, Balmazújvároson a Semsey-kúria jelentős építészeti és kultúrtörténeti érték.

A hortobágyi puszta és Debrecen története évszázadok óta összekapcsolódott. Debrecen az Alföld régióközpontja, már a középkorban is Magyarország egyik legnagyobb és leggazdagabb városa volt. A régi utazók nagyon elcsodálkoztak, hogy hegyek, folyók, háznak és városfalnak való kő nélkül minek köszönhette létrejöttét és gyors fejlődését a három falu (Boldogasszonyfalva, Szentlászlófalva és Debreczun) egyesüléséből létrejött település. Várossá válásában legnagyobb szerepet fekvése játszott. A történelmi Magyarország közepén feküdt, eltérő tájegységek, a Nyírség és a Hajdúság érintkezési vonalán, az észak-déli és kelet-nyugati utak találkozásánál, megkerülhetetlenül. A szikes puszta legelőt, a fekete föld búzát, tengerit, a halápi homok bort adott az ide településeknek.

Környezetéből a tatárjárást követő évtizedekben kezdett kiemelkedni. Vásártartási jogának köszönhetően bekapcsolódott az árutermelésbe és kereskedelembe.

A török hódoltság, az ország három részre szakadása sem törte meg. Földesurai révén Erdélyhez tartozott, ami századokra meghatározta a város sorsát. Bár három felé adózott, de a város vezetőinek ügyes politizálása révén mindvégig megőrizte függetlenségét. A környékbeli falvak viszont elpusztultak, s az elnéptelenedett területek Debrecen határát olyannyira megnövelték, hogy az ország legnagyobb területű városává vált. Ennek köszönhetően a legelőkön jókora állatállományt tarthatott fenn, amellyel jelentős külföldi kereskedelmet bonyolított le.

A „kálvinista Róma” jelzőt a reformációban és a kultúra területén elért vezető szerepének köszönhette. Ekkoriban alakult ki a cívis mentalitás, melyben a református vallás erkölcsi értékrendje és a tehetős debreceni polgárok gyakorlatias, puritán életfelfogása találkozott. Debrecen történelme során kétszer volt az ország fővárosa, s a 21. század első évtizedére Kelet-Magyarország gazdasági, közigazgatási, kulturális és oktatási központjává vált.

A cívisváros vendégcsalogató látványosságai szinte mind a református valláshoz kötődnek: a Nagytemplom, mely Debrecen jelképének is tekinthető, mögötte a Református Kollégium a legrégebbi folyamatosan működő felsőoktatási intézmény az országban.

A Kollégium büszkesége a világ legszebb könyvtárai közé választott Nagykönyvtár, valamint az 1849-ben az országgyűlésnek otthont adó Oratórium.

Debrecen „élményparkja” az ország első természetvédelmi területe a Nagyerdő. Nevét hatalmas, 100-120 éves fáiról kapta. Közepén található a Békás-tó és a Víztorony, melyek számos kulturális programnak adnak helyet. Az újonnan épült Nagyerdei Strand és Stadion számos lehetőséget nyújtanak a kikapcsolódásra.

Debrecen környéke ugyan nem bővelkedik ásványi kincsekben, flórája és faunája azonban annál gazdagabb. A Kék-Kálló völgye mellett a Gúthi-erdő, illetve a nagycserei Erdőspuszta ritka növény- és állatfajoknak ad menedéket. Érdekes ritkaság a bagaméri numídiai jegenyefenyő vagy a mikepércsi ezeréves tölgy. Monostorpályi feketefenyvese talán a vármegyében a legrégebben ültetett faállomány. Hajdúbagos nevezetessége a földikutya. A kihalófélben lévő kutyafajtának külön rezervátumot is létrehoztak. Kedvelt kirándulóhelyek a Vekeri-tó, a Mézes- és Hármashegyi-tavak környéke.

Az épített örökség terén is akad bőven látnivaló. Gúthon egy 13. századi román stílusú templom maradványait tekinthetjük meg. A rom egy erdei tisztáson áll.

Nyíracsádon hazánk egyetlen, ma is használatban lévő Árpád-kori templomát eredeti formájában állították helyre. Monostorpályiban a különleges tubusmagtárakat, Létavértesen a vízi vágóhidat kell megemlíteni. Álmosdon a Kölcsey-kúriát, Nyírábrányban az Eördög-kastélyt és a Dessewffy-kúriát.

A Hortobágyot és a Hajdúságot délről a Berettyó-vidék határolja. Valamikor folyómedrekkel, vízfolyásokkal sűrűn behálózott terület volt. A Sárrét jelentős részét mocsár borította, innen az elnevezése is. Bár a kunok, tatárok, később a törökök is dúlták a területet, a nép a nádasokban, a mocsarak sűrűjében könnyen elrejtőzött.

A sajátos környezet sajátos életmódot alakított ki. A vizek lecsapolásáig a legfontosabb jövedelemforrás az állattenyésztés volt, mégpedig a rideg állattartás. A vizes réteken gyorsan gyarapodott a jószág. Földművelésről csak az ártérből kiemelkedő szigeteken lehetett szó, ahol gabonát, főleg „kétszerbúzát” (fele búza, fele rozs) termesztettek. Nagyon fontos növény volt a kender.

A „rétészek” a mocsárvilág természetadta javait gyűjtötték össze a nádasok és ingoványok között: halásztak, madarásztak, ősszel gyékényt, télen nádat vágtak. A nád akár 3 öl is lehetett, melyet sokféleképpen hasznosítottak. Fontos alapanyagai voltak ezek a háziiparnak. Volt, aki darutollat gyűjtött, hiszen a sárréti fiatalok a férfierő szimbólumaként szívesen viseltek darutollat a kalapjuk mellett. Sőt, háznál is tartottak egy-két szelíd darumadarat „házőrzőként”.

A mocsarak lecsapolása után azonban teljesen megváltozott a gazdálkodás jellege. Előtérbe került a földművelés, bár amíg a vad földet termővé tették hosszú évek teltek el. A sárréti emberek nem lelkesedtek a mocsarak kiszárításáért, oda lett a gazdag vízi növény- és állatvilág, ami megélhetésüket jelentette. Ma már csak a sárréti életről szóló történetek idézik meg ezt a régi szép világot.

A Sárrét természeti értékeki közül megemlíthető Nagyrábé több száz éves kocsányos tölgye, a Farkasszigeti Arborétum növény- és állatvilága, vagy a bihardancsházai túzokcsapat. A kulturális és épített értékek közül a szerepi Csonkatorony, a

tetétleni Zichy-kastély, vagy a Sárrét nagy kutatójának, Szűcs Sándornak az emlékháza említhető meg. Kaba az 1857-ben lehullott meteorkőről híres, míg Nádudvar a fekete kerámiájáról, amelynek égetési technikája a honfoglalás korából ered. A legenda szerint az ördög is próbálkozott a fazekas mesterséggel. A száraz anyag azonban csak nem akart engedelmeskedni, s az ördög úgy elkeseredett, hogy elsírta magát a korong felett. Így jött rá, hogy az edény megformálásához vízre is szükség van.

A vármegye hatalmas értéke a termálvíz, amely a legtöbb településen megtalálható. A víz minősége és összetétele a szoboszlóihoz hasonló, gyógyhatású, hasznosításuk a térség fejlődésének záloga lehet.

A Bihari térség az ország keleti határa mentén található. Lényegében Biharkeresztes és Berettyóújfalu városok vonzáskörzetére terjed ki. A trianoni határok sajnos kettészelték a természetes közlekedési útvonalakat, így több települést igen rossz utakon lehet csak megközelíteni.

Trianon természetföldrajzi szempontból is kettészelte az egykori vármegyét. Bihar vármegye korai (1692) címerében vizek, hegyek és síkságok egyaránt előfordultak, ma már azonban a hegyvidéki terület az Érmelléki kultúrával együtt Romániához tartozik.

A Bihari térségben három tájegységet találhatunk. 18 település a Bihari-síkon található, mintegy 750 km^2 területen, ami lényegében a Sebes-Körös hordalékkúpja. A térség száraz, vízhiányos terület, a települések határában sok a gyenge, legelőnek használt szikes puszta. A Bihari-síktól északra található a Berettyó-Kálló-köze, melyek területe 400 km^2. A lecsapolások előtt mocsaras, vizenyős terület volt. A Kis-Sárréthez három település tartozik: Komádi, Körösszakál és Újiráz. A többit Békés megyéhez csatolták. A terület nagy részét mocsári agyag és iszap fedi.

A három kistáj sok szempontból hasonló adottságokkal rendelkezik, mégsem homogén. Erdők, rétek, vizek egyaránt megtalálhatók itt. A vízi világ védett madarai a daru, a gém, a kócsag, a szikes pusztáké a túzok. A bihari erdők vadban gazdagok, így például Csökmő határát szívesen felkeresik a vadászok is.

Az épített örökség emlékei közül meg kell említeni a berekböszörményi Árpád-kori templomot, a 12. század elején épült herpályi monostor romjait, a zsákai Rhédey-kastélyt, illetve Bocskai István nagykereki várát, Esztáron az Erdődy-kastélyt, Monostorpályi copf-stílusú magtárát. Ne feledkezzünk meg az egykor megyeszékhelyként működő Berettyóújfaluról sem, melynek múzeuma nemcsak megőrzi, de tovább is adja a Bihari táj népének és kultúrájának emlékeit.

A népi építészet terén egyediséget hordoznak a bihari galambdúcok, a kőlábas kerítések, a bálványos kapuk, kapuoszlopok. Pocsaji érdekesség a kékre festett házfalak, melyek a román nemzetiségűek szokásvilágát mutatják. A bihari népművészet a természetes alapanyagokat (nád, sás, gyékény, fűzfavessző) használta fel. Híres a bojti vesszőfonás, a hencidai szalmafonás. A göbös technikával készült szőttesek, vagy szűrök is jellegzetes bihari termékek.

Vármegyénk valamennyi települése tartogat tehát számunkra meglepetést. A legkülönfélébb értékek várnak felfedezésre: tájvédelmi körzetek növény- és állatvilága, tájházakban és múzeumokban őrzött történelmi, néprajzi relikviák, gyógyításra

alkalmas termálvizek, kikapcsolódást ígérő horgásztavak és kulináris élményekkel is kecsegtető falusi rendezvények.

Kiadványunknak nem célja bemutatni a vármegye ezernyi épített és természeti örökségét. Terjedelmi okok miatt válogatnunk kellett közöttük, ezért a településeknek csak a legjellemzőbb értékeit mutatjuk be. Inkább csak fel akartuk hívni a figyelmet, hogy milyen sokféle, milyen változatos látnivaló kínálkozik szűkebb hazánkban, Hajdú-Bihar vármegyében. Kedvcsinálónak szántuk a kötetet, hogy felfedezzük és megszeressük az elődeink által teremtett értékeket. Kérem, legyenek ebben partnereink!

Szendiné Orvos Erzsébet

ÁLMOSD

A község neve a magyar történelemben leginkább Bocskai István és hajdúi szabadságharcának 1604. október 15-i győztes csatájának helyszíneként ismert. Álmosd lakóinak mégis legnagyobb büszkesége az 1700-as évek végén épült régi nemesi udvarház, a Kölcsey-kúria, amely éveken át volt otthona nemzeti Himnuszunk nagy költőjének, Kölcsey Ferencnek. A család egykori lakóháza ma emlékház, amely nemcsak a költő munkásságát mutatja be, de a népi klasszicista építészeti stílus legfontosabb jegyeit is magán hordozza. A költő - testvére révén - rokoni kapcsolatba került a régi bihari nemes családdal, a Miskolczy-családdal.
A település volt az első az országban, ahol az I. világháború helyi áldozatainak emlékművet állítottak.

Kölcsey megszentelt nyomdokain

Az ifjú Kölcsey 1812-ben tér meg Álmosdra, debreceni iskolái és két budapesti patvarista esztendeje után. Már tudja, hogy költő, tudja és érzi nagyrahivatottságát, Kazinczy 16 éves kora óta baráti leveleket vált vele. Kazinczy írói köre: Mitkovics, Horváth, Szemere maguk körébe fogadták s magukhoz hasonlónak kijáró tiszteletben részesítették. Szemeréhez már örök életre szóló barátság kapcsai fűzik. És mégse marad Pesten, nem vállal közhivatalt. Nem vállalja Debrecen felkínált tanszékét sem, ami egy 22 éves ifjúnak hallatlan megtiszteltetés. A rokonok figyelmeztetik, hogy öröksége csak szűkös megélhetést biztosít, de ő gőggel vág vissza: – Hozzá teszem lelkem függetlenségét s úgy elég lesz! Ezt a Kölcseyt keresem Álmosdon. Az érzelmes költőt s a lelke függetlenségét mindenekfelett megbecsülő fiatal férfit…

Brassói Lapok, 1938. szeptember 27.

ÁRTÁND

Ártánd első írásos emléke 1075-ből való. A garamszentbenedeki apátság alapítólevelében olvasható, hogy I. Géza király az apátságnak adományozta a Bihar vármegyei Ártánd települést.
Ártánd nevezetessége az 1822-ben épült református templom, melynek különlegessége a klasszicista stílusban épült szószéke.
A településhez tartozó földeket többek között a Hodossy-család birtokolta, mely a 19. században kis nemesi kúriát építtetett. Rüdiger orosz tábornok a debreceni csata után, 1849. augusztusában itt tárta Görgey elé a világosi fegyverletétel feltételeit.
A kulturális örökség részét képezi az 1977-ben alapított Tamota Néptáncegyüttes munkássága.

Tamota Néptáncegyüttes

Ahol először tárgyaltak a világosi fegyverlerakásról

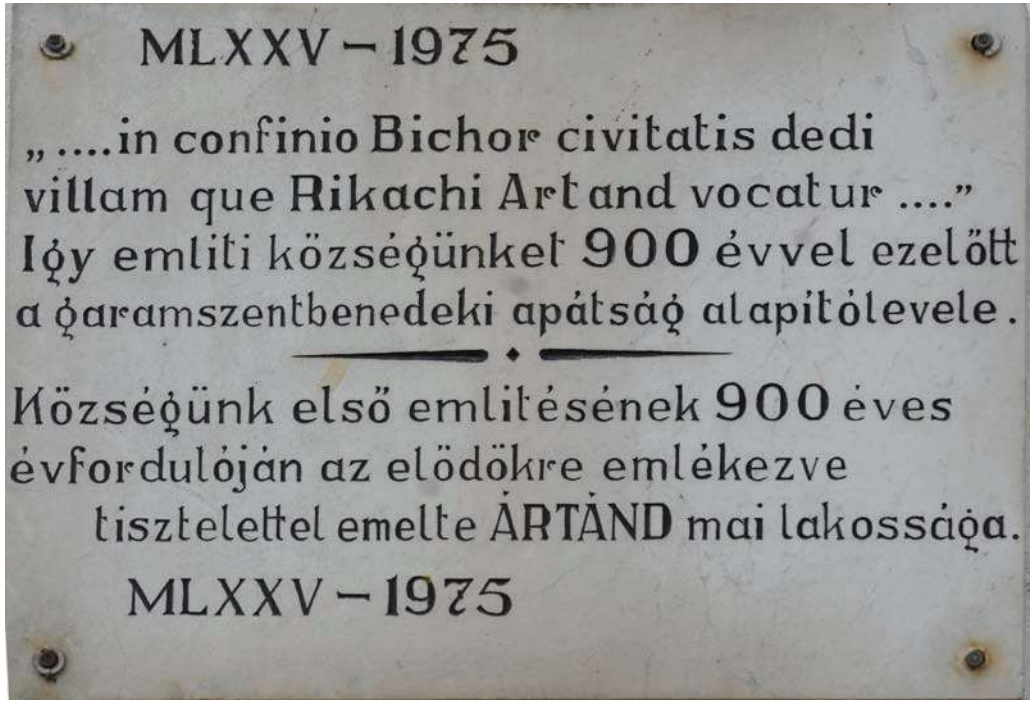
Hodossy Miklós korán lépett a közpályára, 1832-37-ben Bihar vármegye főjegyzője volt. Osváth Pál, Bihar vármegye kitűnő monográfusa írja róla, hogy nagy műveltségű, arisztokratikus érzésű, magába zárkózott, rideg szigorúságú, hajthatatlan energiájú, talpig magyar ember volt, legkiválóbb a szabadságharc főispánhelyettes kormánybiztosai között…

A debreceni vereség után Várad tarthatatlanná lett, Szemere miniszterelnök tehát augusztus 4-én parancsot adott Hodossynak, hogy a Szegedről ideiglenesen Váradra szállított Szent Koronát, a honvédség fegyver- és levéltárát, valamint a bankjegysajtót Aradra vitesse. A feladatot Sántha György alispán hajtotta végre.

A megtorlás keze Hodossyt is elérte. 1850. október 7-én őt is fogságra ítélték. Josephstadtban évekig raboskodott…fogságából szabadulva, annyi régimódi nagy magyar úr módjára, követve az ősi horátiusi recipét, apai telkét szántva élte le hátralevő életét.

Budapesti Hírlap, 1929. augusztus 10.

MLXXV – 1975
„....in confinio Bichor civitatis dedi
villam que Rikachi Artand vocatur ....”
Így említi községünket 900 évvel ezelőtt
a garamszentbenedeki apátság alapítólevele.
Községünk első említésének 900 éves
évfordulóján az elődökre emlékezve
tisztelettel emelte ÁRTÁND mai lakossága.
MLXXV – 1975

BAGAMÉR

Bagamér az érmelléki síkság és a Nyírség határán fekszik. Itt található a Kék-Kálló-völgye természetvédelmi terület, amelynek változatos képét évezredek óta a víz határozza meg. A 300 hektárnyi völgyben őshonos, védett növényeket rejtő erdők, rétek, legelők találhatók.

A Malomgát területén virágzik a lilás színű magyar kökörcsin, a homoki nőszirom és a turbánliliom. Védett természeti érték a bagaméri iskola udvarán álló numídiai jegenyefa, amelynek természetes élőhelye Észak-Afrika.

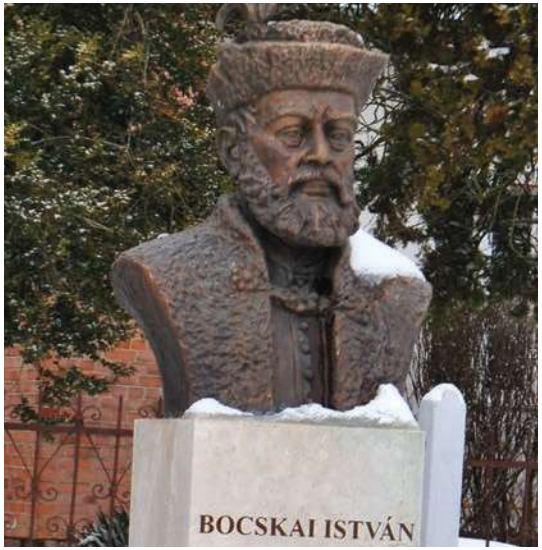
A község lakói azonban nemcsak természeti kincseire, de hajdúkiváltságára is büszke, melyet Báthory Gábor erdélyi fejedelemtől kapott 1611-ben.

A bagamériak szemét nem csípi a torma

A Debrecentől csupán 33 kilométerre fekvő, több mint 2500 lelket számláló Bagamért különösebb előnyökkel nem kecsegteti a megyeszékhely közelsége, de az itt lakók soha sem keseregtek emiatt. Jobban szeretik saját falujukban megtalálni a boldogságukat. A torma „őshazájában" – eltekintve néhány komisz évtől – a legtöbb család eddig még mindig meglelte számítását az egyedi fűszernövény termesztéséből. Itt terem Európa legízletesebb tormája, amit Szilágyi Gábor káptalani vincellér honosított meg Bagamérban s környékén az első világháború előtt.

Szabad Föld, 2002. szeptember 20.

Naplemente a Kék-Kálló völgyében

BAKONSZEG

A Berettyó mellett fekvő község két jeles irodalmi személlyel büszkélkedhet. Itt élt Bessenyei György (1741-1747) a magyar felvilágosodás kiemelkedő író-filozófusa, akinek egykori lakóhelye ma már emlékház.

Nadányi Zoltán (1892-1955) költő, a Pusztakovácsiban birtokos Nadányi család jeles tagja. A családi kúria múzeumként funkcionál.

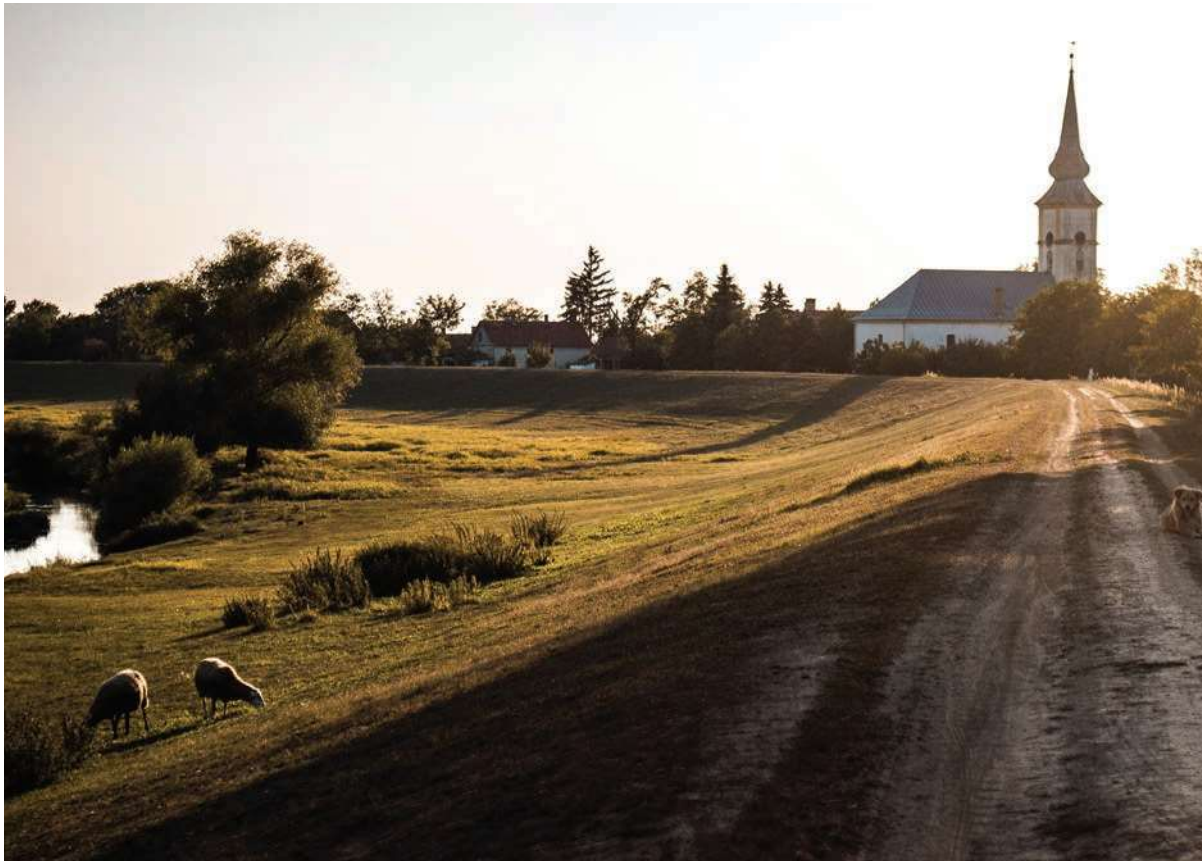
Bessenyei emlékház

Berettyóújfalutól 12 km-re délre kicsinyke falu Bakonszeg. (Korábban Pusztakovácsi). Isten háta mögötti helység a 18. századi jobbágynak is, hát még Bessenyei Györgynek!

Ki volt ez az ember, akinek aprócska házát ily megkülönböztetett tisztelettel keresi fel a művelt utókor? Író, filozófus és művelődéspolitikus. Olyan korban élt, mely a Habsburg ház gyarmattartó politikájától terhes, amikor Mária Terézia édesgető-csalogató taktikával akarja a magyar nemességet ügye mellé állítani, amidőn a királynő után II. József ellentmondásos, majd Ferenc egyértelműen negatív politikája háborgatja a nemzetet, és így egyik legműveltebb fiát is, Bessenyei Györgyöt – aki, bár Mária Terézia testőr gárdájának megkülönböztetett figyelmű tisztje volt – megcsömörlik a bécsi élettől, politikától. Nem ok nélkül vonja meg tőle támogatását II. József. Ekkor jön haza Bakonszegre, hogy száműzöttként, „remeteként" élje le irodalmi, filozófiai, művelődéspolitikai munkásságában oly gazdag, keserűségben oly egyhangú életét.

Nagy László János: Hajdú-Bihar megismeréséhez. Debrecen, 1975.

Református templom

Nadányi-Miskolczy kúria

Kemencés Napok

BALMAZÚJVÁROS

A Balmazújvárosra látogató turistákat először az évszázadok óta működő pusztai csárdák fogadják. Nevezetes épületei a Semsey-kastély, a Városháza, a magyar és németfalui református, valamint a katolikus temploma.

Híres szülöttei Soós Imre Jászai-díjas színész, Veres Péter író és politikus, illetve gróf Semsey Andor, „a mecénások mecénása”.

Messze földön híres a hortobágyi pásztorkalap készítéséről a már öt generáció óta alkotó Mihalkó család.

Szent Péter is tőle kért kalapot

Százötven éve még négyezer kalapos dolgozott Magyarországon, ma egyetlenegy. Legalábbis olyan, aki a hagyományokat követi. A balmazújvárosi Mihalkó Gyula ma is pontosan úgy készíti a fejfedőit, mint az apja, nagyapja – azaz szinte mindent kézzel. És szívvel.

Magyar pásztor Mihalkó kalapot visel – vagy száz éve járja már a mondás a magyar pusztán… Egy Mihalkó-kalap … egy teljes életet kiszolgál. De tudja ezt minden kalapszerető. A múltkor is csörög a telefon, megszólal egy férfihang, egyenesen Szent Péter. – Azt hittem ugrat, tréfára vettem hát: hagyjon engem békén, nem akarok én még elmenni! De nem tágít, hogy ő tényleg Szent Péter, az Isten szolgája, és rendelne öt kalapot. Tényleg az volt, Isten szolgája. Csak egy betű hibádzott, nem Szent, hanem Szen Péternek hívták, az egyik délvidéki plébániáról.

Szabad Föld, 2010. február 5.

Semsey Andor Múzeum

Semsey kastély

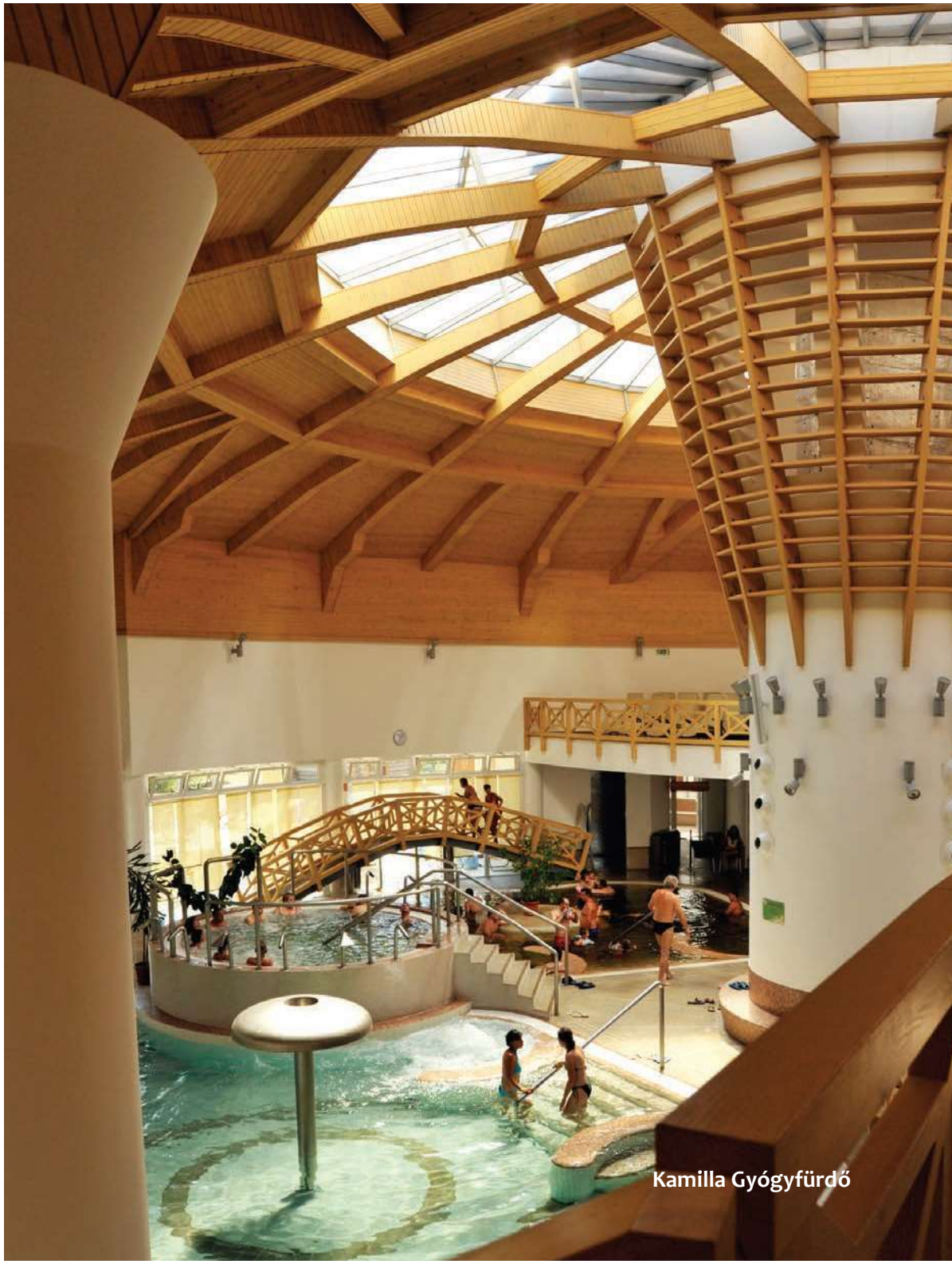

Vizes élőhelyek

Kézműves Közösségi Ház

Kamilla Gyógyfürdő

BÁRÁND

A település több barokk műemlékkel rendelkezik: mind a református, mind a katolikus temploma barokk stílusban épült. Nepomuki Szent János szobra a főtéren áll, hangulatos színfoltja a parknak.

Báránd nevezetessége az egyedülálló pásztorcsengő-gyűjteménye, melyet Veres Sándor hozott létre.

„Jön Sisvai" - mondják az idős emberek, ha csípős szél fut végig a hó tetején

Osvát Pál a Sárrét híres-neves utolsó csendbiztosa azt írja 1875-ben megjelent könyvében, hogy 1816 telén volt, amikor Báránd alatt megölte a hideg Sisvait, a nádudvari postamestert. A derecskei határban két juhász és 2700 darab juh fagyott meg. Debreceni cívis Király Mihálynak 700 db marhájából huszonhatot hagyott az idő. A bajomi rétben a karámbeli juhok nagyobb része csonttá fagyott.

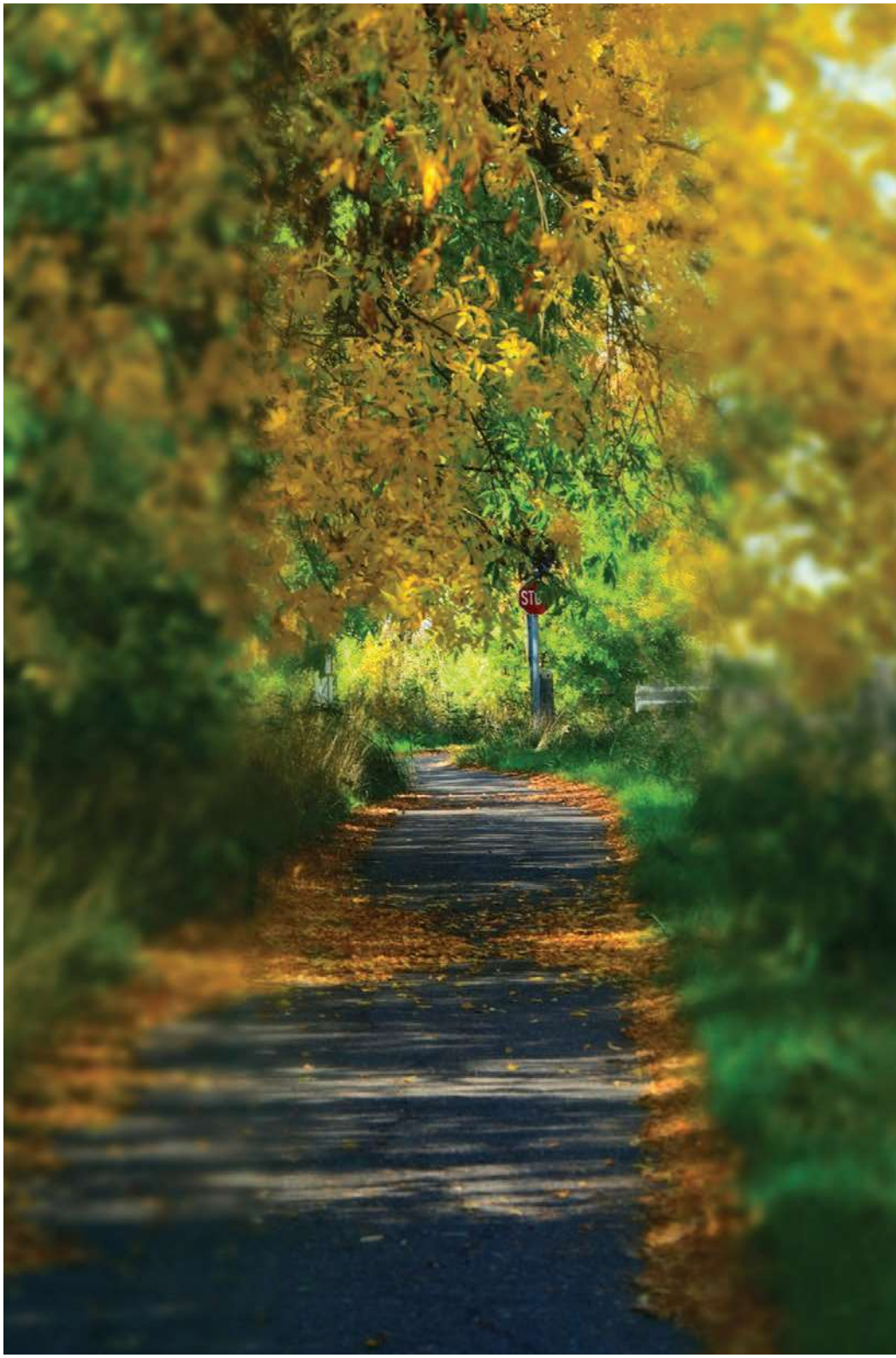
A szállások vagy telelők egyhangú életébe leginkább a farkasok támadásai hoztak mozgalmasságot. Különösen a gulyások és a juhászok vesződtek velük legtöbbet. A kiéhezett réti csikaszok a korán leszálló estével már ott ólálkodtak a karám körül, s a porong hajlásában leselkedtek. A pásztorok felváltva őrködtek; míg a többi bojtár a kunyhóban időzött, vagy éberen aludt, addig a soros összefogva magán a nagy bundát, kinn strázsált a csikorgó éjszakában. Meg-megkerülte a karámot és táplálta a lobogó nagy nádtüzet. Ennek enyhében melegedvén, s evvel tartva vissza a veresfülűeket.

Szűcs Sándor: A régi Sárrét világa. Budapest, 1942.

Őszirózsás Fesztivál és Szüreti Mulatság

BEDŐ

Az Árpád-kori magyar településre a 18. század elején érkeztek a görögkatolikus románok. Az oláh hagyományokat a falu a mai napig őrzi nyelvében, vallásában és szokásaiban. Görögkatolikus temploma 1852-re épült fel.

Népi hiedelmek és gyógymódok Bedőn

A népi hiedelmek, gyógymódok gyűjtése nehéz feladatnak bizonyult. A legtöbb utánjárást igénylő gyűjtői feladat. Nagyon nehéz eloszlatni a rontásokat, gyógymódokat ismerő emberek bizalmatlanságát. Segítette munkámat, hogy a községben nőttem fel és 10 évig itt tanítottam. Sikerült meggyőzni az idős embereket, hogy az ilyen ismeretek közlői nem tudatlanságukról, maradiságukról adnak számot. Ezen körülmények ellenére is a mindennapi élet, a paraszti munka számos mozzanatához fűződő hiedelmeknek, gyógymódoknak csak egy részét tudtam összegyűjteni. Főleg azok az emberek mutattak zárkózottságot, akiket napjainkban is gyógyítóként, ráolvasóként tartanak nyilván.

A falusi hiedelmek központi alakja a boszorkány, aki nemcsak gyógyítani tudott, de mestere volt a rontásnak is. Bedő községben két ember nevét említették, akik értettek a boszorkánymesterséghez. Ma már egyik sem él. Daróczi Józsefné Terka néni volt az egyik, aki tudományát át is akarta adni lányának. A tudomány-átadás elbeszélések szerint úgy történt volna, hogy a halálos ágyban halála pillanatában megfogja a lánya kezét. Ezt a lánya nem engedte meg.

Varga Gyula (szerk.): Hortobágytól Sárrétig. Debrecen, 1981.

Néptánccsoport

BEREKBÖSZÖRMÉNY

A Kis-Sárrét északi szélén fekvő község legkorábbi címeres pecsétnyomója szerint 1692-ben a két település már összeolvadt, mezőváros volt. A barokk stílusú református temploma 1678-ban épült. A templomtól nem messze található Kossuth Lajos mellszobra, melyet 1897-ben avattak fel. A szobor a Tiszántúl első és a világ nyolcadik köztéri Kossuth-szobra.

A berekböszörményi határincidens

Berekböszörmény… Legújabban ennek a csonka Bihar vármegyében fekvő jelentéktelen és névtelen községnek járt ki az a szomorú dicsőség, hogy a trianoni szerződés jóvoltából világhírre emelkedjék. A nagy magyar Alföld végtelen síkján girbe-gurba poros út mentében elterpeszkedő nagy falu. A falu közepén, zsindelyes, zsúpfedeles, fehérre meszelt házikók között messzire fehérlik a templom tornya. Ott, ahol a templom áll, az utca szabálytalan háromszög formájában kiszélesedik. Egyenruhában, katonasapkában ennek a szabálytalan háromszögnek a közepében áll a fehér márványból faragott hősök szobra. Ez a hősök szobra – ez a szimbóluma annak az országos katasztrófának, amely a berekböszörményi magyarok tragédiájának az eredendő forrása. A hősök hiába voltak hősök, a háború elveszett, ahány megvert és szétfutamodott náció leereszkedett a határokon, az mind osztozott az ország ebek harmincadjára került ezeréves földjén. Trianon előtt Berekböszörmény az ország szívében, a magyar birodalom kellős közepén feküdt. Akkoriban, ha a berekböszörményiek egy kis rőzselopásért a szomszédba mentek, legfeljebb kihágás lett belőle. Ma azonban a falu szélső házaitól jó kődobásnyira fut a román határ. Rőzselopás a szomszédban: ma már nem kihágás, hanem az egyik oldalon diplomáciai bonyodalom. A másik oldalon pedig: halál. Ezt tette Trianon.

Pesti Hírlap, 1928. március 24.

A református templom középkori szentélye, ma kőtár

BERETTYÓÚJFALU

Berettyóújfalu mai helyén a honfoglalás idején alakult ki jelentősebb település Herpály központtal. Templomának déli tornya, a Csonkatorony máig fennmaradt.

Báthory Gábor hajdútelepítése következtében mezővárossá válik.

A 19. század közepétől a település életében gyors modernizálódás kezdődik. A vízszabályozások, a vasútépítés, a dualizmus-kori infrastrukturális fejlődés járási székhellyé teszik. A trianoni békediktátum következtében Berettyóújfalu lesz a megcsonkult Bihar vármegye központja. 1950-ben Hajdú-Bihar megye létrejöttével újra járásközponttá válik.

Herpály, apátsági templom

Bihar „fővárosa", Berettyóújfalu alatt az országhatár felé igyekvő út mentén gyümölcsös mellett, kicsiny dombhoz vezet a bekötő út. Ezen áll egyszál magában a torony, mellette apátsági templom feltárt alapfalainak műemlékileg helyreállított részei. Közel s távol egyetlen épület sincs. Szántóföldek körös-körül.

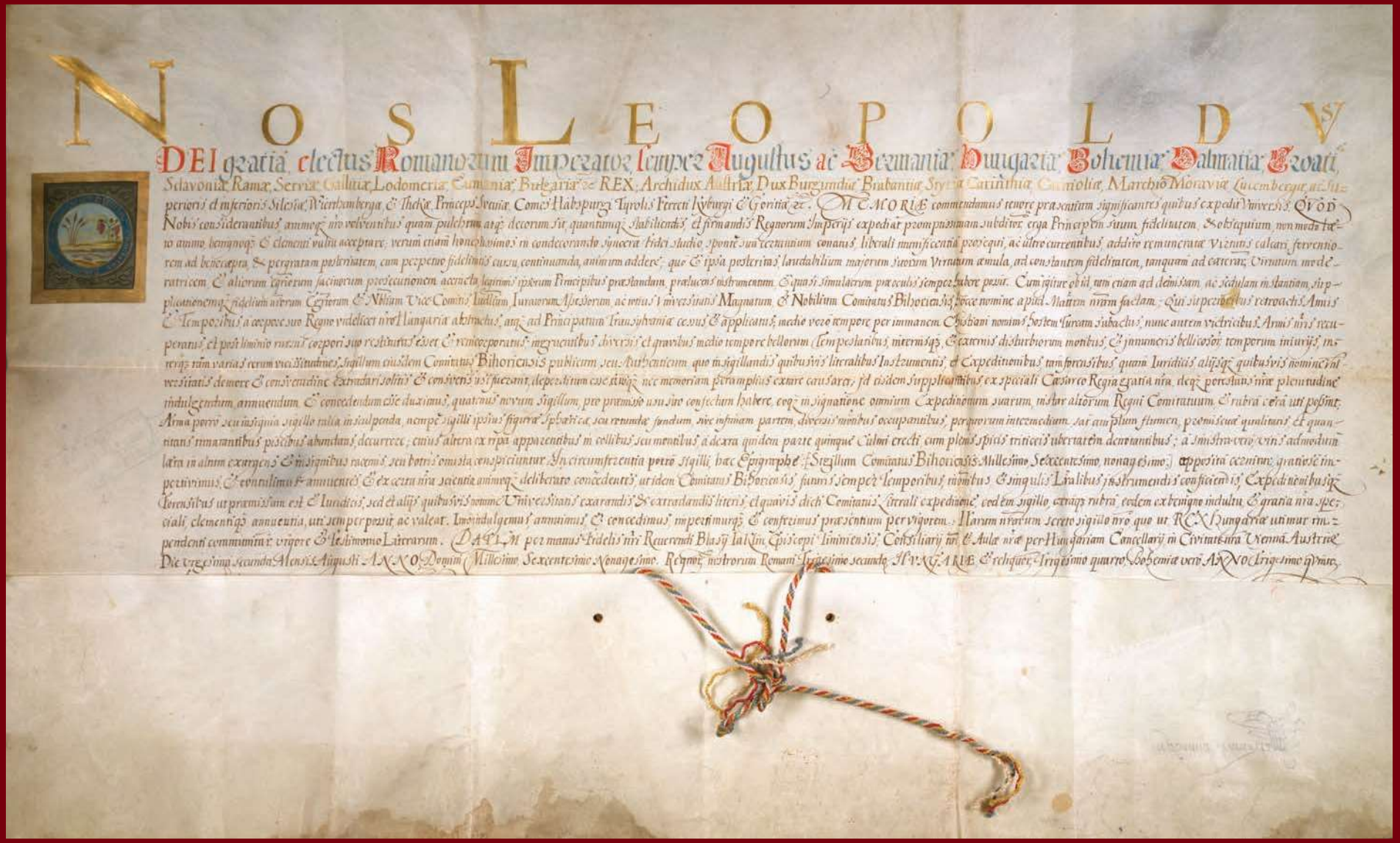
Herpály jelentős és nagy falu volt még a 15. században is, de már évszázadok óta nem létezik. Az apátsági templom csonkatornyát – mely eredetileg toronypár déli tornya volt – roskadozva bár, de még ellenállt az időjárás és az ember rombolásának – védőfalazással próbálták megóvni az 1920-as években. A II. világháborúban viszont súlyosan megrongálódott. Helyreállítása csak 1960-ban vette kezdetét.

A műemlék mai állapotában hűen tükrözi a kort, melynek késő román stílusjegyeit magán viseli: tornyának kiképzése, ablakainak lőrésszerű, hosszúkás formája, félköríves zárása rokon a korabeli hasonlókkal.

Nagy László János: Hajdú-Bihar megismeréséhez. Debrecen, 1975.

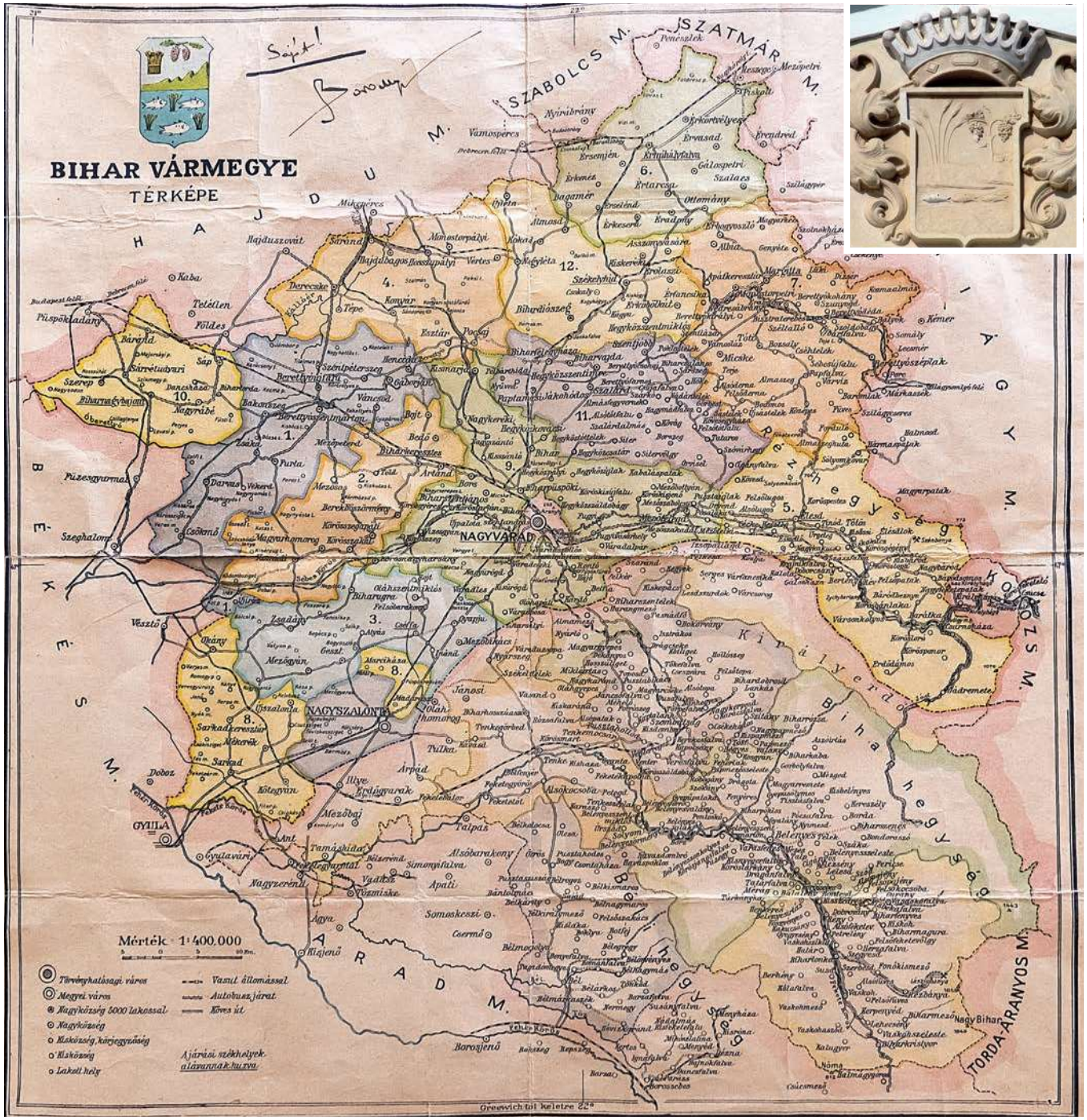

NOS LEOPOLDVS

DEI gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus ac Germaniæ Hungariæ Bohemiæ Dalmatiæ Croatiæ

I. Lipót címerhasználatot engedélyező oklevele Bihar vármegye részére, 1690. augusztus 22.

Báthory Gábor szobra

Kádár vitéz szobra

Bihari Múzeum

Régi megyeháza

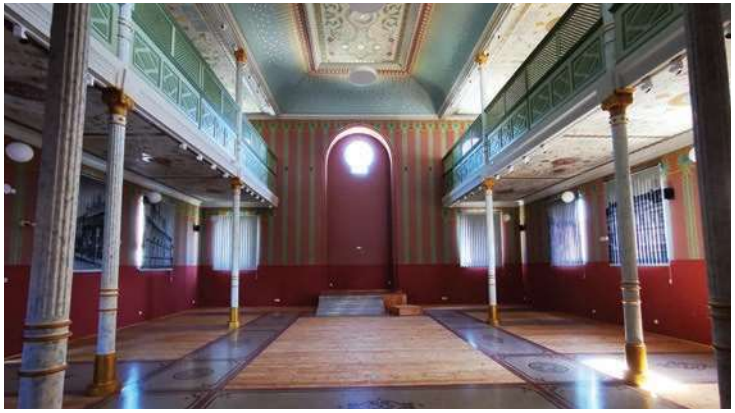
Berettyóújfalu a világ közepe

Gyuri bácsi azt tartja, Berettyóújfalu a világ közepe. Gyuri bácsi elfogult ebben a kérdésben, ő itt született Berettyóújfaluban, meglehetős régen, még a múlt századév mélyében… – Berettyóújfalu mindig nevezetes hely volt, – mondja az öregúr – nagy történelmi események színhelye volt, azt mindenki tudja. Meg aztán fejedelmek laktak itt, barátom, fejedelmek… Berettyóújfalu hivatalosan: nagyközség… Általános örököse Várad városának. Nem nevető örököse, tegyük hozzá, hanem síró örököse. Nemcsak értékeket és díszeket kapott örökbe, hanem nagy, nagy fájdalmat is ugyanakkor a szíve közepébe. Meg azonkívül anyagi terheket is a vállára. Megyeszékhellyé lett. Szép titulus, de az adófizetők tudják, milyen nehéz ezt viselni….

Egy bizonyos: ha nem is a világ közepe Berettyóújfalu, hát legalább a vármegye közepe. A mi bihari világunknak a közepe. Az se éppen kis dolog. Ebben egyetértünk, ugye, Gyuri bátyám? Nincs harag, remélem?

Nadányi Zoltán
Magyar városok és vármegyék monográfiája 25. Bihar-vármegye. Budapest, 1938.

Megújult zsinagóga

Berettyó folyó

BIHARDANCSHÁZA

A kicsiny falu gazdag múltra tekint vissza. Az első írásos emlék ugyan 1384-ből származik, de a régészeti leletek szerint már a korai rézkorban lakták.

A 16. században Békés megyéhez tartozott. 1595-ben tért át a falu lakossága a református hitre. Ennek hirdetésére építették fel 1830-ban a református templomot.

A legnagyobb vonzerőt a település számára a körülbelül 40-45 egyedből álló túzokállomány jelenti.

Túzok

A „magyar strucc”-ként is emlegetett nagy testű, pusztai madarunk napjainkban valóban megérdemli a „magyar” jelzőt, hiszen az egész világ túzokállományának fele hazánkban található. Így történt, hogy a nemzetközi túzokvédelmi programnak is Magyarország lett a központja, és a legnagyobb állomány élőhelyén, a Békés megyei Dévaványa mellett létrehozták a túzokrezervátumot.

Viselkedéséről külön könyvet lehetne írni. A számtalan érdekesség közül, melyet a madár megfigyelése során láthatunk, most csak egyet emeljünk ki. Március végétől május elejéig tart a túzokok násza, a dürgés. Kora hajnalban, amikor még csak pirkad az ég alja, a kakasok már közelednek a dürgőhely felé. Ez egy nemritkán 80-100 hektáros pusztarész, melyen füves rétek, löszhátak, halmok, szántók váltakoznak. Az ilyen helyeket éveken át rendszeresen „használják” a túzokok. Virradatkor, amikor már jól széjjellátunk a pusztán, itt is, ott is, mint hatalmas, fehér bokréták, tűnnek fel előttünk a dürgő kakasok.

A felkelő napkorong első sugaraiban örökre emlékezetes látványt nyújtanak a kifordított szárny– és faroktollakkal, felfújt nyakkal, felborzolt bajusszal lépegető, forgolódó nagy madarak.

Dr. Kovács Gábor
Hajdú-Bihari Napló, 1983. február 2.

BIHARKERESZTES

Biharkeresztes Nyugat-Európa legkeletibb határa. Legrégibb történeti emléke a református templom, melynek alapjai a 13. században épültek.

A település eredeti neve Fancsal volt. 1374-től nevezik Mezőkeresztesnek és 1912-től Biharkeresztesnek.

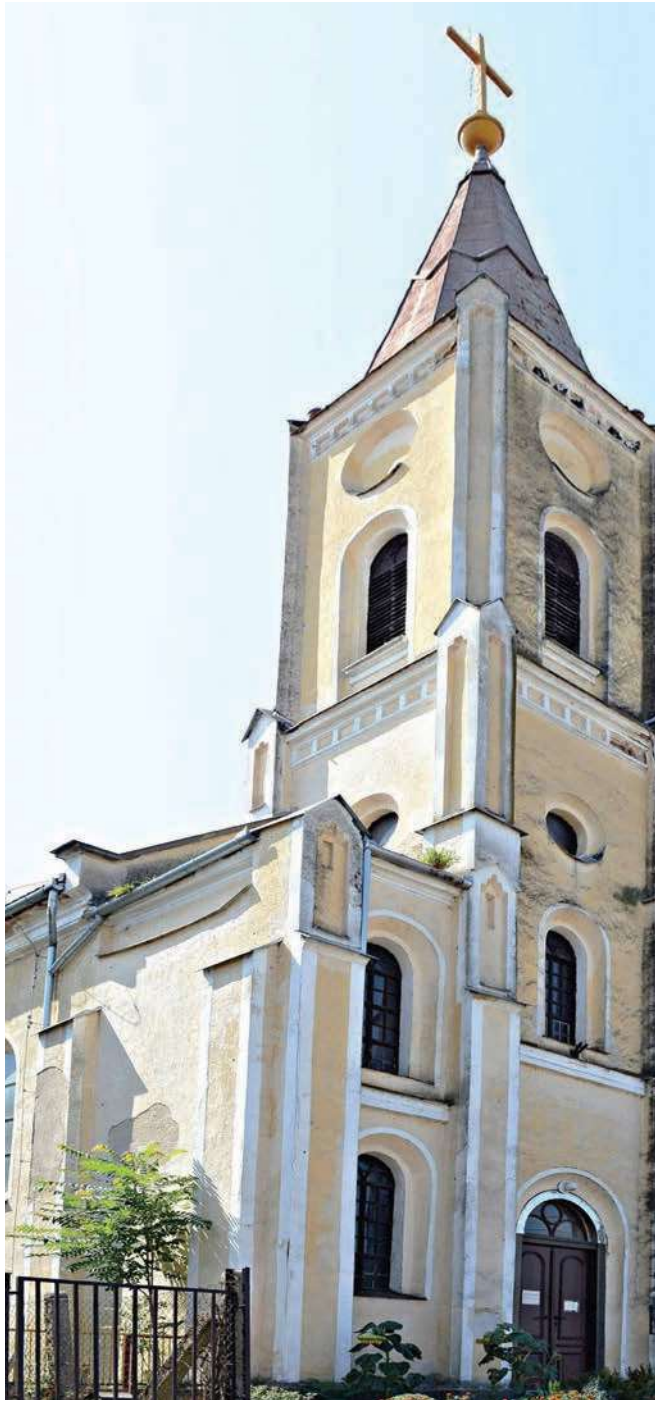
Több alkalommal járási székhely volt, a városi címet 1989-ben nyerte el.

Csicsóka Tájház

Osváth Pál szobra

Elvárom!

Miért lett ez a Biharkeresztes ilyen váratlanul gyorsvonati megálló? Röviden felelünk rá. Először azért, mert Biharban van. Másodszor, mert Beöthy László is odavaló. Harmadszor, mert Ertsey Péter, a berettyóújfalusi választókerület képviselője kérte, hogy ez a Biharkeresztes játsszék végre komoly szerepet a világtörténelemben. Ilyen komoly érdekek hallatára a kereskedelemügyi miniszternek megfontolás tárgyává kellett tennie a dolgot.

– Elvárom, hogy az igazgatóság olyan javaslatot terjeszt elém, hogy a keresztesi megállóra forgalmi okból szükség van.

Elvárom! Milyen fejedelmi szó. Milyen hatalom árad belőle. Milyen erő és milyen szakértelem. Az igazgatóság görnyedve hajolt meg e recsegő üzenet hallatára s bár kifejtette előzőleg, hogy éppen forgalmi okokból kész veszedelem ez a keresztesi megálló, most alázattal tette meg az előterjesztést így:

– Forgalmi okból a keresztesi megállót javaslom.

És a biharkeresztesi állomásfőnök most mosolyogva kacérkodhatik a megálló szörnyeteg utasaival. Ertsey Péter kiszállhat a gyorsvonat elsőosztályú kupéjából. Keresztes bevonulhat a kultúrába és a világtörténelembe.

Világ, 1911. december 5.

Biharkeresztes

Bihari táj

BIHARNAGYBAJOM

A gyékény fogalma összeforrt Biharnagybajom nevével, ugyanis a terület lecsapolásáig a település volt a gyékényfeldolgozás központja. Erről szól Szűcs Sándornak, a híres néprajzkutatónak, a község szülöttének első fontosabb tanulmánya is.

A bajomi vár Nagy András kapitánysága alatt élte fénykorát. Nem kőből, hanem fából és döngölt földből, „magyar módra” épült.

Szűcs Sándor emlékház

Polgármesteri Hivatal

Gyékényesek

A gyékényvágók első dolga, hogy a tó partján kunyhókat építenek maguknak. Erre nemcsak az időjárás, hanem a szúnyogok és békák miatt is szükség van. Még így is előfordul, hogy a hatalmas zöld varangyok begörögnek az alvókhoz és ott virrasztanak hasukon és kenyeres tarisznyájukon.

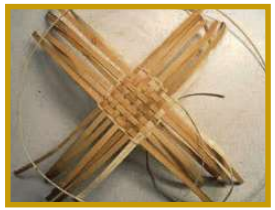
A munka rendesen délelőtt 8-9 órakor kezdődik. Ekkorára a víz már felmelegszik annyira, hogy belegázolhatnak. A gyékényvágók erős ingnadrágot, úgynevezett „kankót” vesznek magukra (ez védi meg őket a piócák és a vízinövények szúrásaitól), kezükbe gyékényvágót és kannát vesznek s nekivágnak a hatalmas víztömegnek….

Délután, amikor hanyatlani kezd a nap, kifelé koszolódnak a vízből. Nem egyedül jönnek. Hozzák a napi vágás eredményét, a tutajjá kötözött gyékénycsomót. A parton kiteregetik, hadd száradjon. Ezután tüzek lobbannak itt is, ott is, megkezdődik a vacsorafőzés. Krumpli tésztával, vagy tészta krumplival, aszerint, hogy melyik alkotórész az uralkodó. Néha meg hús is kerül mellé. Szárcsa vagy gém, amit a halőrök ajándékoznak a vágóknak…

A gyékényvágók 4-5 hétig dolgoznak a Hortobágyon. Ez idő alatt 200-250 kéve gyékényt vágnak, ami pénzre átszámítva körülbelül ugyanennyi pengőnek felel meg. A munka kemény, de megéri a fáradságot. A biharnagybajomi nép a gyékénykosarak, szatyorok, papucsok készítésével egész évben biztosítani tudja szűkös kenyerét.

Népszava, 1939. szeptember 6.

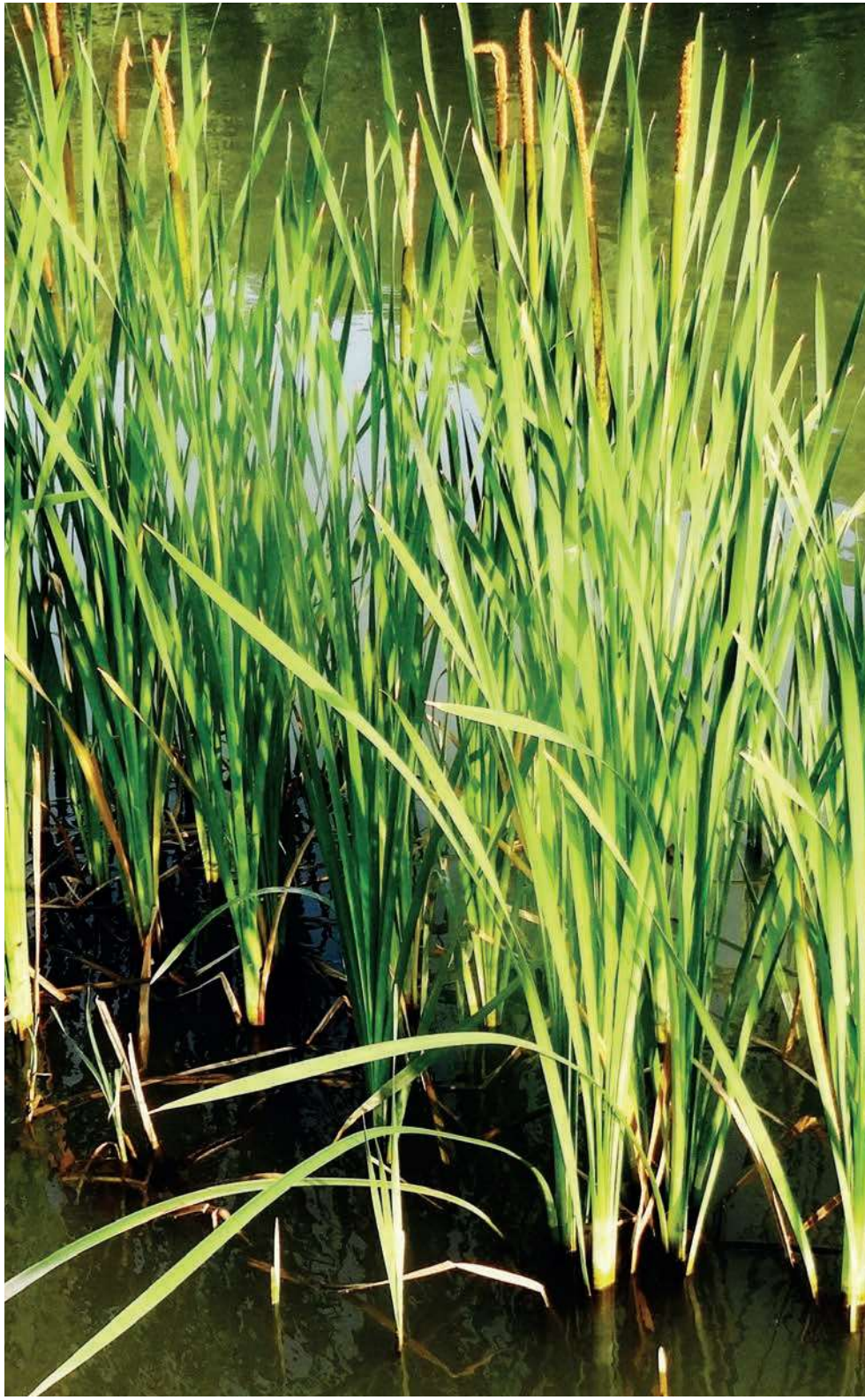

BIHARTORDA

A középkorban Szabolcs vármegyéhez tartozó települést a Váradi Regestrumban először 1221-ben említik. 1453-ban a Thorday család birtokolta. A lakosság döntő része református vallású. Templomuk 1790-ben épült, melyet 1890-ben átalakították.

A Sárréti Népfőiskola Bihartordán (1946-1949)

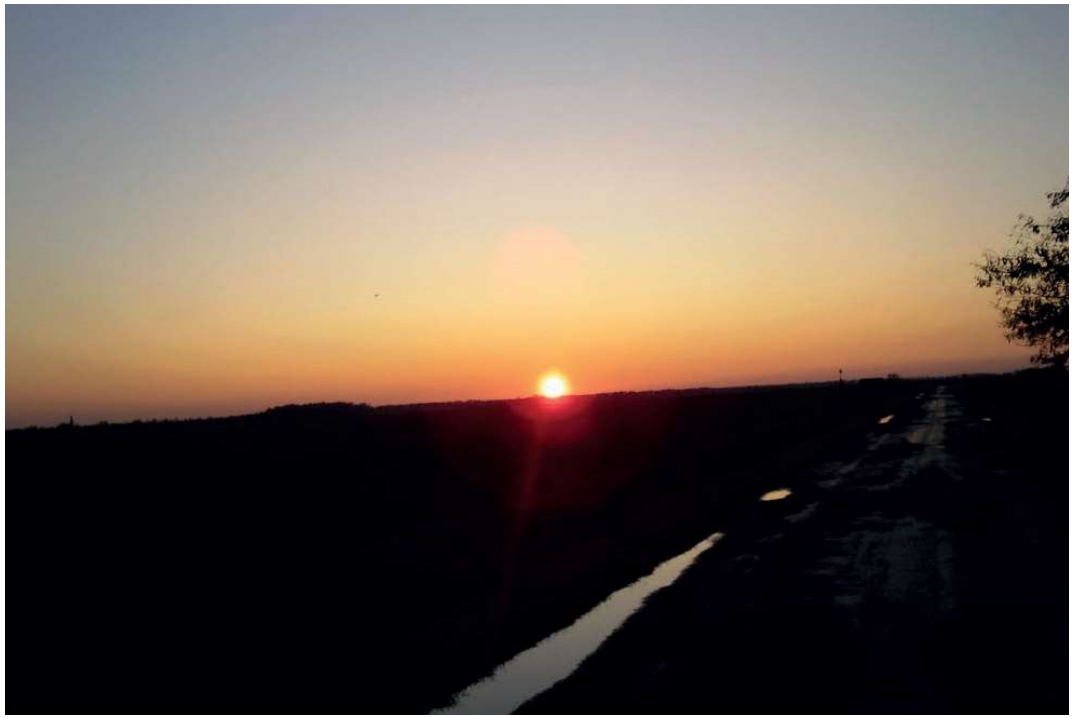
A Székely család építtette a múlt század második felében a hatalmas kert közepén az ún. „kastélyt", melyet a birtokkal együtt a budapesti bankár Stern-család vásárolt meg századunk elején, akik csak nyáron laktak itt. Átvették a dzsentri szokásokat és a birtok, kastély az 1930-as évek közepére el is úszott. Az épületeket megvevő nagynak találta a kastélyt és annak első részét lebontatta.

1945-ben a község tulajdonába került és 1946-ban merült fel annak lehetősége, hogy népfőiskolát kellene benne működtetni. A kastélynak mintegy kétharmada maradt meg, de jelentkezett Nagy István, a tordai származású parádéskocsis, majd gépkocsivezető, aki Stern Józsefet (Tordán csak Józsinak mondták) szolgálta, ameddig csak lehetett. Mikor meghallotta a népfőiskola létesítését, felajánlotta szolgálatait és lett annak gondnoka, Szűcs Sándor jobbkeze, hiszen nagyon sok mindenhez értett…

Nem telt bele egy esztendő és a Sárréti Népfőiskolát, a többi népfőiskolával együtt megszüntették, hiszen ezek nem illettek bele az új politikai rendbe. Szűcs Sándort eleinte, mint szabadművelési segédfogalmazót Berettyóújfaluba, Bihar megye akkori székhelyére osztották be. Pár hónap múlva ezt az állását felmondta, ismét hazaköltözött Biharnagybajomba, ahol a család kulák-listára került, a két párt egyesülésekor kihagyták, a népfőiskola miatt is görbe szemmel figyelték…

Balassa Iván
Honismeret, 1997/4.

BIHARTORDA

KOSSUTH
A MAGYAR
SZABADSÁG MÁRCZ
ALKALMÁBÓL EMELTE
B.TORDA KÖZÖNSÉGE
1898. MÁRCZ.15

BOCSKAIKERT

A Bocskaikert jelenlegi területét a századfordulón parcellázta fel néhány debreceni és hajdúhadházi lakos, akik alkalmasnak tartották a vidéket szőlő- és gyümölcstermesztésre. A hely azonban kezdettől fogva üdülő- és pihenőhelyként is funkcionált. Megfordult itt Németh László, Gyulai Pál és Móricz Zsigmond is.

Németh László Általános Iskola

A fő „válóok"
a nyolc osztályos iskola volt

Mielőtt 1899-ben – a hegyközség megalakulása után – felvette volna a falu a Bocskaikert nevet, Szalókmonostorként emlegették: ez azt jelzi, hogy egyházi épületük is volt a hajdan itt lakóknak, bár ennek ma már a romjai sincsenek meg.

A mai elnevezésre utaló Bocskai-emlékük pedig – amely szájhagyományban él – arról szól, hogy 1604-ben az álmosdi csata előtt néhány nappal Bocskai István fejedelem itt rendezte hajdúcsapatait. A név honnan léte tehát nem egészen tisztázott, az viszont tény: a nyugalmas, csendes környezetet nemcsak a ma emberei kedvelik… Németh László író, Gulyás Pál költő és Dienes János festőművész egykori ittlétének, itteni alkotásának köszönhetően a településen régebben élénk élet folyt…

Bocskaikert ma önálló község, de ez nem volt mindig így – egy időben Hajdúhadházhoz tartozott. 1992-ben társadalmi összefogás indult a falu érdekeinek képviseletére: mindinkább tapasztalták ugyanis, hogy Hadház nem tud eleget áldozni e kertségi részre. A legnagyobb feszültséget az jelentette, hogy az általános iskola felső tagozatát Hadházra telepítették, s a szülőknek, gyerekeknek ez kellemetlenségeket okozott. Azt kérték hát: vegye programba a képviselő-testület egy teljes, nyolcosztályos iskola kialakítását Bocskaikertben. Ezt azonban a képviselők elutasították. A helyiek (más okok miatt is) kezdeményezték az elszakadást, az ennek okán tartott népszavazás eredményét viszont Hadház nem fogadta el. Végül már a Belügyminisztérium foglalkozott az üggyel, s 1993. október 15-én megtörtént a válás.

Hajdú-Bihari Napló, 2001. február 8.

Bölcsőde

Mézfesztivál

Poroszlay-kastély, ma Polgármesteri Hivatal

BOJT

A bihari térség egyik legrégebbi településének határa a „Nagy-rét” változatos növény- és madárvilág védett helye. A vízi és réti növények, a különböző sásfajok, a kosborok, a réti kakukktorma között fészkel a réti tücsökmadár, a haris és a vízityúk.

A kerekoszlopos tornácú Tájház az 1900-as évek elején épült. Udvarán látható a bojti porták jellegzetes építménye, a „kőlábas” galambdúc.

Műemlékek kincsesbányája

A település közelében található természetvédelmi terület, a Nagy-rét mellett lévő építményekkel képviselteti magát Bojt az Európai Unióban…

A Nagy-rét 77 hektáron elterülő lápos rész, madárvilágáról híres.... A szakértők értékesnek tartják a fajokban gazdag növényzetet, a vízi és réti növénytársulásokat.

A műemlékvédők számára Bojt igazi kincsesbánya. Olyan építészeti ritkaságokat fedezhetünk fel, amelyek a környező településeken nincsenek. Például van olyan kapu, amely több, mint százéves, túlélte mindkét világháborút. A legjellegzetesebbek azonban a galambdúcok, ezek többnyire vesszőből és sárból készültek. Száz évvel ezelőtt még szinte minden háznál volt, mára azonban csak néhány maradt meg…

Hajdú-Bihari Napló, 2004. február 13.

CSÖKMŐ

A Sárkány-nap a település legnagyobb rendezvénye. 1773-ban történt Csökmőn a nevezetes Sárkány-húzás, ami a községet nevezetessé tette. 1991 óta ez a történet képezi a falunap alapját.

Csökmői Népdalkör

A csökmői szörnyeteg

Kevés eső járván Csökmő felé, Csuba Ferke elhitette bírák uraimékkal, hogy ez onnét van, mert a rétségben egy nagy sárkány fészkel, mely minden felleget magába szív és fölemészt. Mivel a szárazság kellemetlen, Ferke jó fizetésért hajlandónak mutatkozott, hogy a sárkányt megkötözi és kipusztítja, ha a falu idősebb, következőleg istenesebb lakosai kihúzni segítenének… Végre eljött a kitűzött vasárnap délután. A falu minden erősebb láncát és kötelét összeszedte ekkorig a sárkányhúzás céljaira, s szekereken a nádas széléig vitette, hol a nép vénei is remegve jelentek meg, a bámészok serege pedig csak távolból merte szemlélni a fejleményeket…

– „No atyámfiad, mondta Csuba a nádasból kijővén, – most már kezünkbe van a szörnyeteg, csak kendteken áll, hogy fészkéből kivonják és itt a gyepen kedvükre agyon verjék. Hanem azt meg kell mondjam, hogyha van a húzók közt olyan, aki valaha saját feleségén kívül más asszonyhoz is nyúlt, azt a sárkány, ha kijő, irgalom nélkül fölfalja. Egymásra néztek erre nemzetes uraimék s rögvest futásra mozdították tántorgó lábaikat, mit a bámészok észrevéve, még nagyobb ijedelemmel rohantak hazafelé. A kötél mellett csak kurátor uram maradt, két vén presbiterrel, kiknek azonban Csuba szemükbe nevetett. Visszament a nádasba s mivel már a kialkudott bér második fele is a zsebében volt, a nádas másik oldalán meglépett.“

A három öreg sokáig várt, végül gyanakodni kezdett a sárkánymesterre. Óvatosan közeledtek a bömbölés felé s nemsokára nagy meglepetéssel föl is fedezték az első lopótököt, mit aztán a többivel együtt győzedelem jeléül magukkal vittek a megrettent faluba s ezzel a sárkány-veszedelem megszűnt.

Magyarság, 1934. április 15.

DARVAS

A település nevében és címerében is utal fekvésére: a Berettyó és a Sebes-Körös folyók találkozásánál terül el, a Sárrét madárvilága közelében, ahol a halászat, a nádvágás és a házi sásfeldolgozás jelentette a megélhetést.

Református templom

Görögkatolikus templombelső

Darvászat

Még ma is hallhatjuk emlegetni az öregektől s régi feljegyzések is tanúskodnak róla, hogy egykoron nagy divat volt a fiatalság körében a darutoll-bokréta viselése. A kapun kilépni is szégyen volt enélkül! A legények nem közéjük valónak, a lányok tekintetre méltónak sem tartották azt a fiút, akinek kalapja mellől hiányzott a ringószárú darutoll…

A drágán szerzett darutollat őrizték, megbecsülték, végrendelkeztek felőle. Gondozni is kellett, mert mint mondják, az idő megkékítette. Krétaporral mosták, gőzölték, fésülgették s így megtartotta gyönyörű hamvas színét, lengő hajlékonyságát.

Azt meg a régi okiratokból tudjuk, hogy valamikor adóba is elfogadták a darutollat. A hódoltság korában a legvadabb nagyvezért is engedékenységre bírhatták szorongatott eleink, ha néhány szép tollat ajándékoztak neki. A törökök evvel jutalmazták bátor vitézeiket. Mind eme nagy kelendőség csak a darvászok malmára hajtotta a vizet.

Végül azonban rájok is elérkeztek a nemszeretem napok; mikor madaraik örökre elköltöztek a vérevett rétből.

Szűcs Sándor: A régi Sárrét világa. Budapest, 1942.

DEBRECEN

Debrecen, a „kálvinista Róma” hazánk második legnagyobb és legnépesebb városa. Az ország keleti részének szellemi, kulturális, gazdasági, idegenforgalmi és közlekedési központja.

Utazás Debrecenben, 1844 nyara

Hatalmas egy város ez a maga nemében! Határa 14 négyszögű mérföld, tehát akkora, hogy egész Torna eltérne, még kényelmesen ki is nyújtózhatnék benne, hasonlóképpen egy sereg németországi státus csak olyformán érezné magát rajta, mint egy-egy sziget a nagy tengeren.

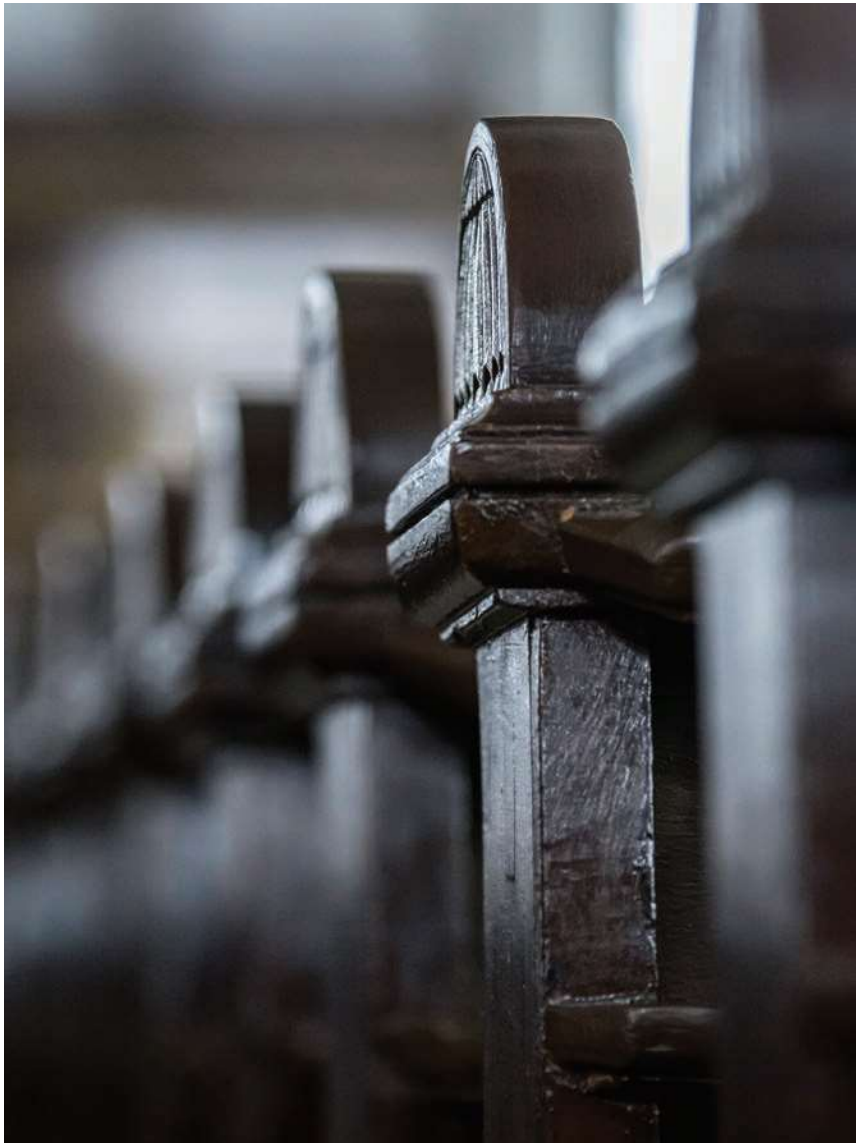
Sokan beszéltek és írtak már ezen a városról, mióta fennáll, különösnél különösbet; és az igaz, hogy 50.000 lakossal bíró városnak kissé különös is ez a Debrecen; de azért korántsem oly borzasztó, mint amilyennek ország- és világszerte ki van kiáltva…

Egyébiránt fő érdeme e városnak, mint mindenki tudja, abban fekszik, hogy tősgyökeres magyar s a magyar szokások s eredetiségek el nem fajult hazája….

Ha azt mondók följebb, hogy Debrecen legyen jelenleg is a mi Mekkánk: annál több joggal fogjuk ezt mondhatni csak egy tized múlva is. A vasút készül, Debrecenre nagyobb figyelem fordul, mint valaha, s néhány év múlva eddig ismeretlen élet fog bele szivárogni, nagyobb mozgalom, s ha Isten úgy akarja, nagyobb anyagi jóllét fog benne támadni, és a művelődés, polgáriasodás szövétneke fellobogand, szóval: a város – ha szabad magamat így kifejeznem – európai szint öltend magára.

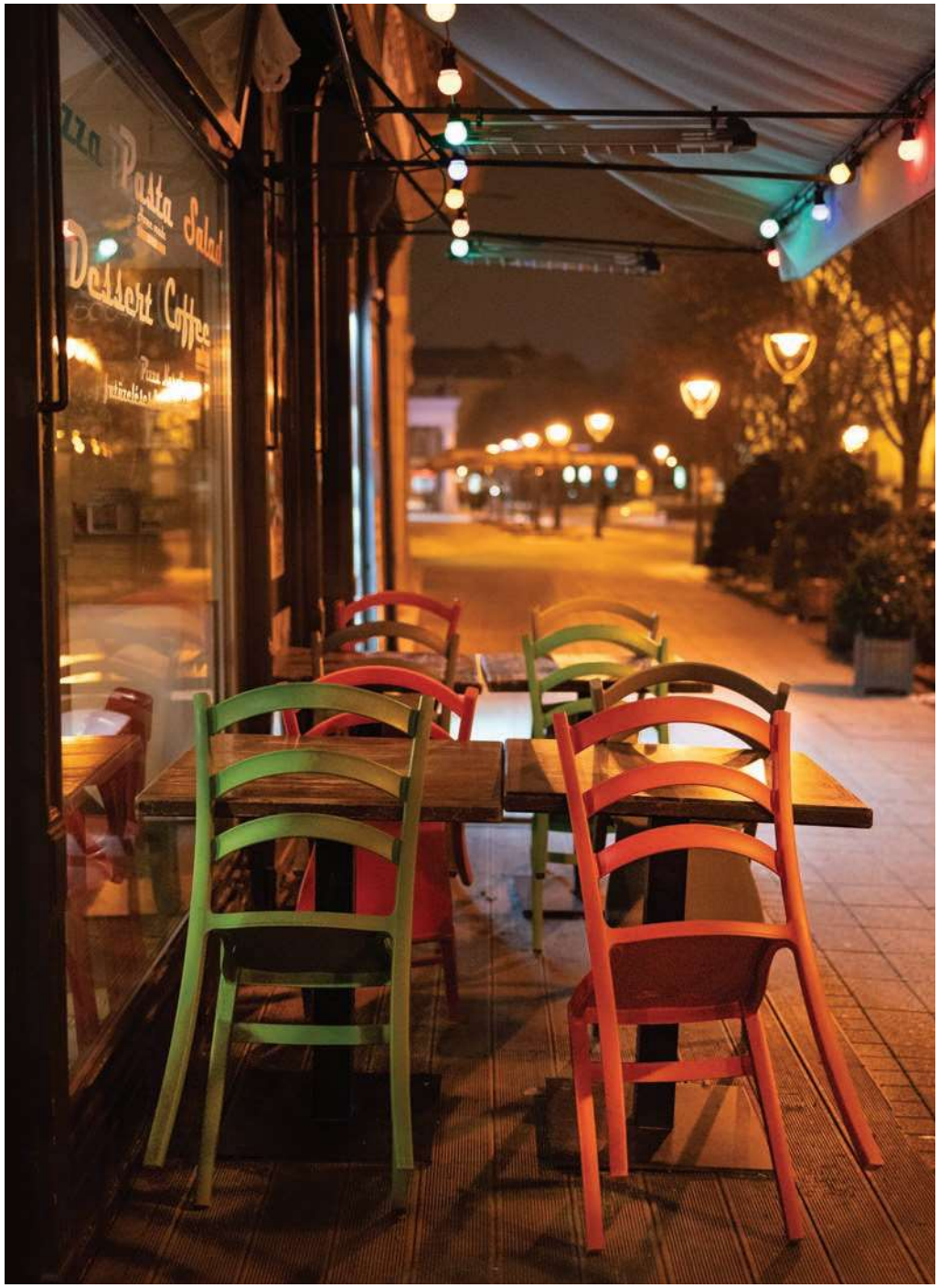
Pákh Albert: Utazás Debrecenbe. Szerk.: Lakner Lajos. Debrecen, 2016.

ELADÓ KIADÓ
528

Pasta Salad
Dessert Coffee

Református Kollégium

Oratórium

Korhű osztályterem

Déri Múzeum

Nagytemplom

A debreceni Nagytemplom

Debrecenben voltam kisdiák, iskolába menet, onnan jövet mindennap kétszer mentem el a Nagytemplom előtt, mindig felnéztem, mint a csudára, a szépséges fehér, kéttornyú Nagytemplomra. A Bika-fogadó volt jobbfelől, balfelől meg a Megyeház a Nagytemplom szomszédja, de csak olybá tűntek mellette, mint a letérgyepelt kis cselédek, mert a Nagytemplom volt a legnagyobb épület a világon. Még az a terebélyes Kollégium is kisebb volt a Nagytemplomnál, mert az alacsonyabb volt: ott állott a Nagytemplom megett, akárcsak alázatosságból húzódott volna hátra.

Fiatal időmben elkerültem Londonba, ott egy nyájas hazai művész vezetgetett erre-arra, megállottunk első nap a Westminster előtt: nekem fordul a művész, felkapja az állást:

Na, kis komám, mit szólsz ehhez?

Azt szóltam hozzá, hogy a debreceni Nagytemplom nagyobb, mint ez. Ami azt teszi, ugyebár, hogy én gyermekszemmel hatalmasabbnak láttam a Nagytemplomot, mint most az óriási Westminster-székesegyházat. Vagy tizenkét esztendeje néztem el újra Debrecenbe a gimnázium óta. Bizony fájt a lelkemnek azon érni a Nagytemplomot, hogy kisebb lett, mióta nem láttam…

Szép Ernő
Magyar Nemzet, 1945. június

NAPLÓ

Egyetem

A mai városkép az Egyetem nélkül nem alakulhatott volna ki. A tervek egybehangolására a Vallás- és Közoktatásügy Minisztérium, a városi közgyűlés és a Tiszántúli Egyházkerület képviselői, a tervező Korb Flóris és Kenézy Gyula városi főorvos részvételével egy építési bizottságot alakított az elvi kérdések eldöntésére és az építés menetének irányítására. Ez a bizottság 1911-31-ig tizennégy ízben ült össze. Az ülések jegyzőkönyvei a Városi Levéltárban három vaskos iratcsomóban találhatók. …

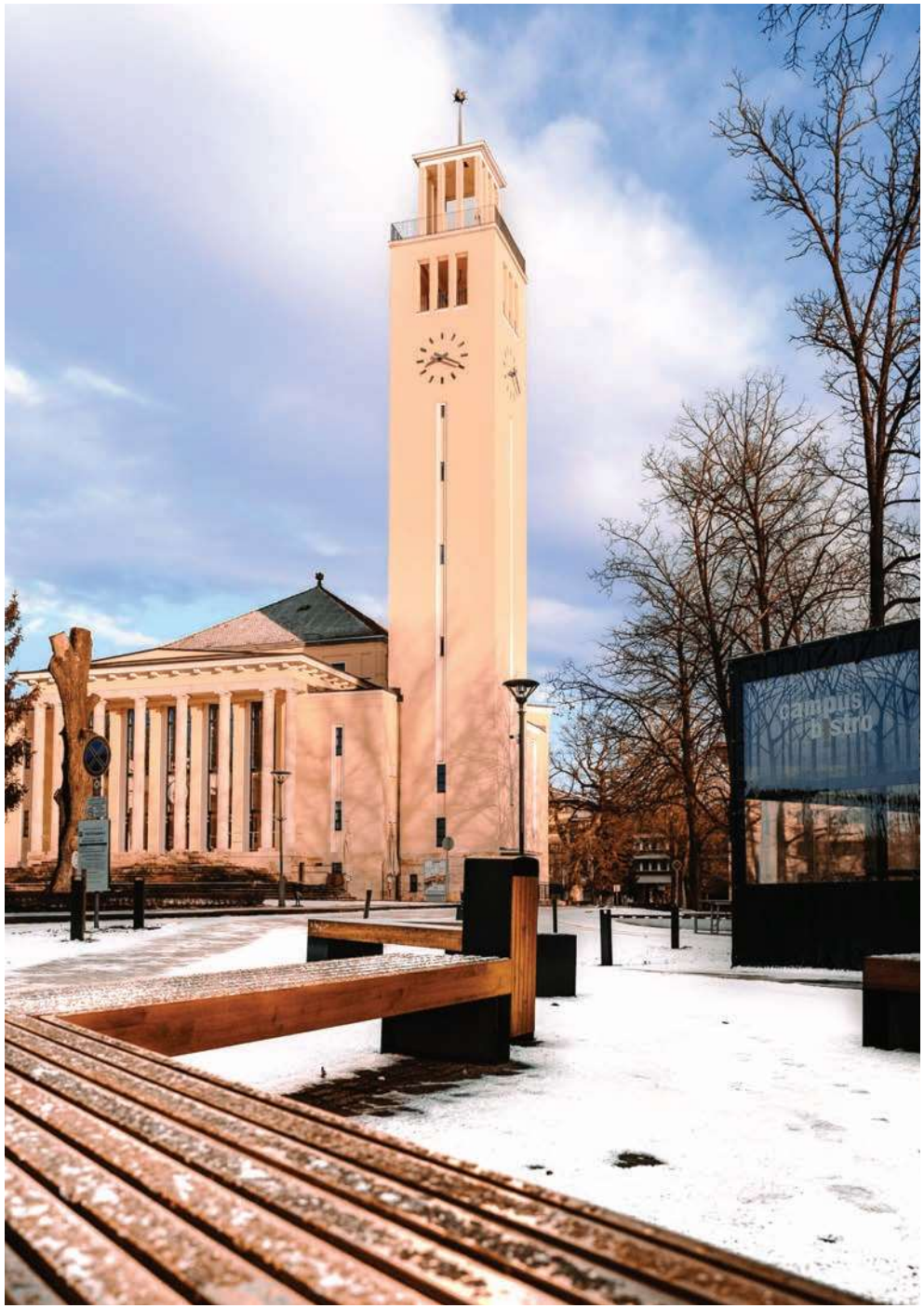
Innen tudom én is, hogy Debrecen milyen nehezen vált száz év alatt Magyarország legnagyobb falujából a polgári-tőkési korszak igényeinek megfelelő szerkezetű és funkciójú várossá. Éppen az Egyetem létesítését megelőző évtizedben lett vízvezetéke, csatornája, villanyvilágítása. Ekkor követtek ki több utcát. A Simonyi úti villasor előtti poros szekér- és kocsiút az Egyetem felavatására érkező királylátogatás miatt kapott makadámburkolatot. A gőzvasútból is az Egyetemnek köszönhetően lett villamos vasút. A Nagyerdei körút a központi épület felépülte után kapott burkolatot. A másfél évtizedig rajzasztalon levő egyetemi sugárutat is csak 1931 után nyithatták meg….

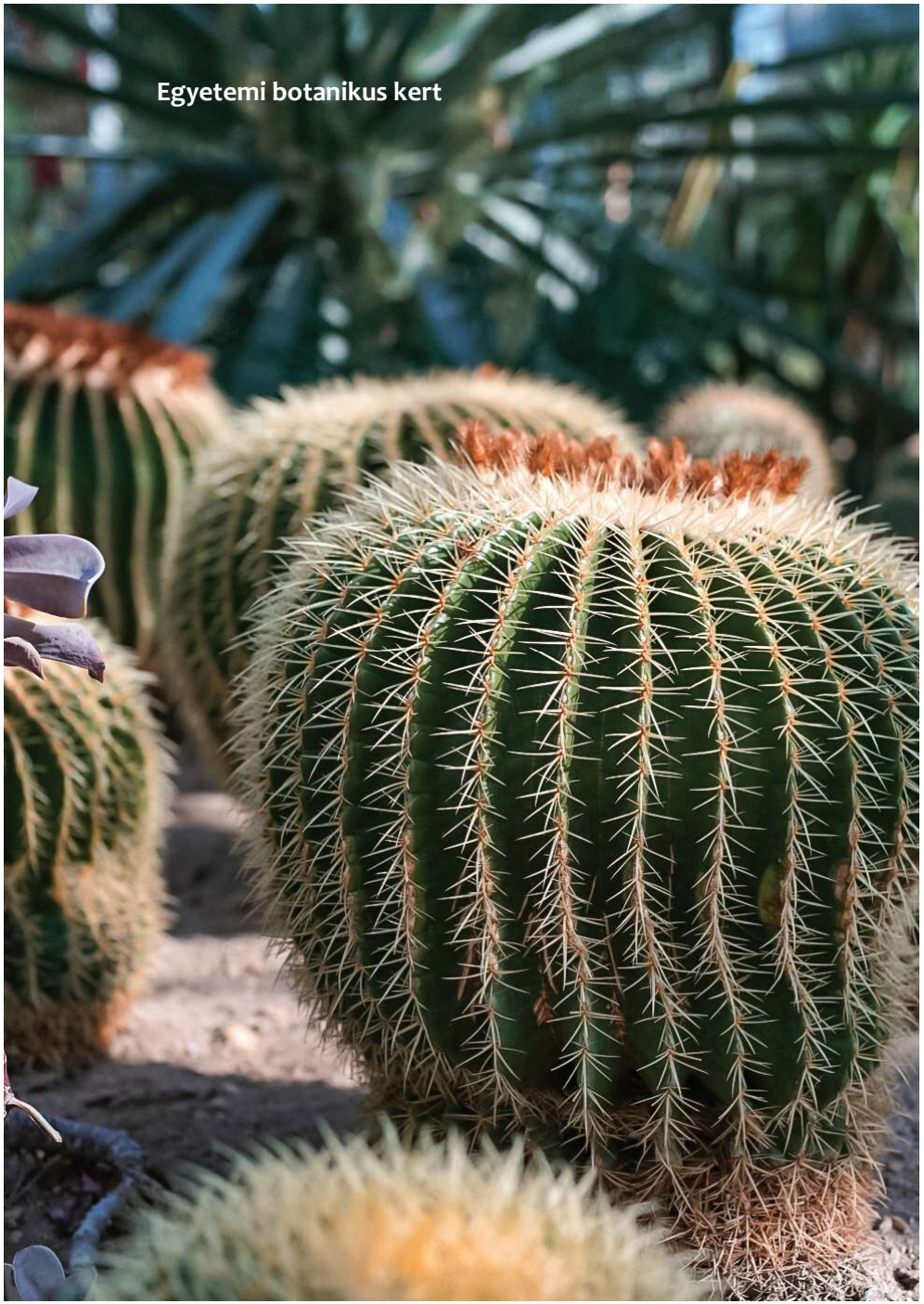
Balogh István
Debreceni Szemle, 2000

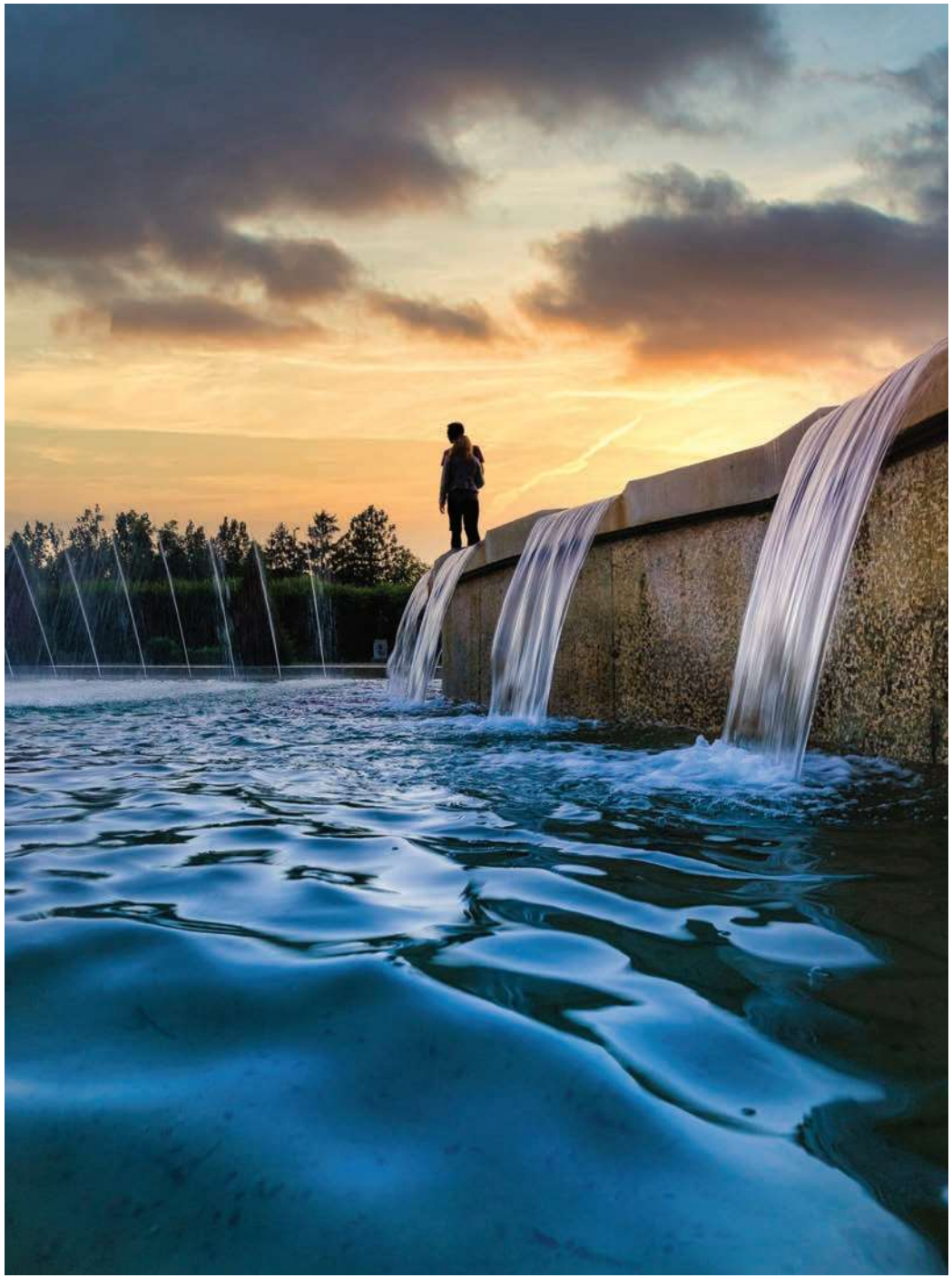

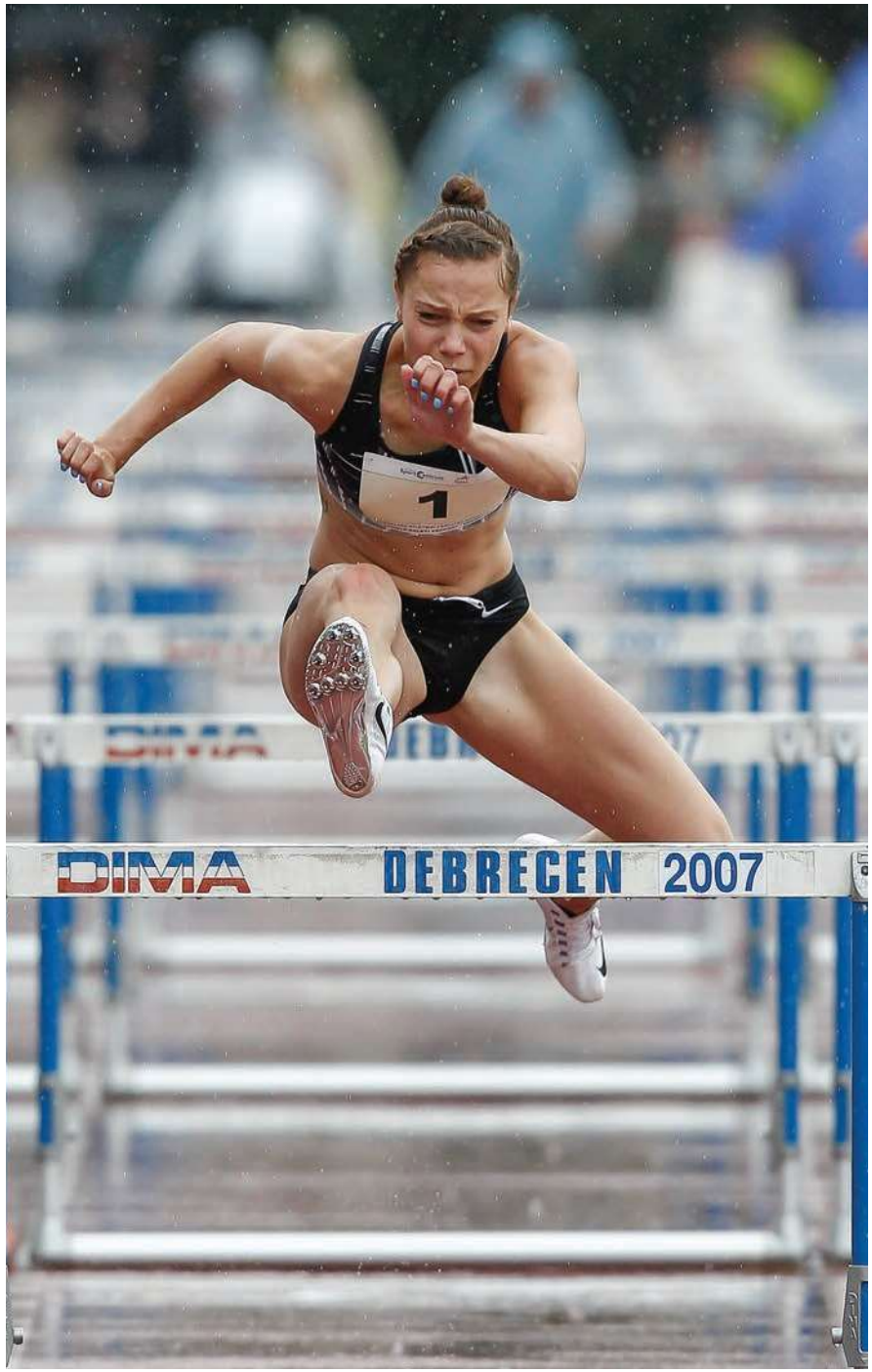

campus
bistro

Egyetemi botanikus kert

1
DIMA
DEBRECEN 2007

Wilson
3x3
10:00
FIBA3x3
TISSOT
Wilson
HBZ
FORUM
DEBRECEN
KUJBUS
ELEKTRO

Trachitol
CUPRA
LI-NING

NAGYERDŐ

Hazánk első természetvédelmi területe már két évszázada kedvelt kirándulóhely. Nevét hatalmas fáiról kapta, amelyek közül a legértékesebb a kocsányos tölgy. Faunája is igen változatos. A varázslatos környezet számos szabadidős program helyszíne.

Séta a debreceni Nagyerdőn

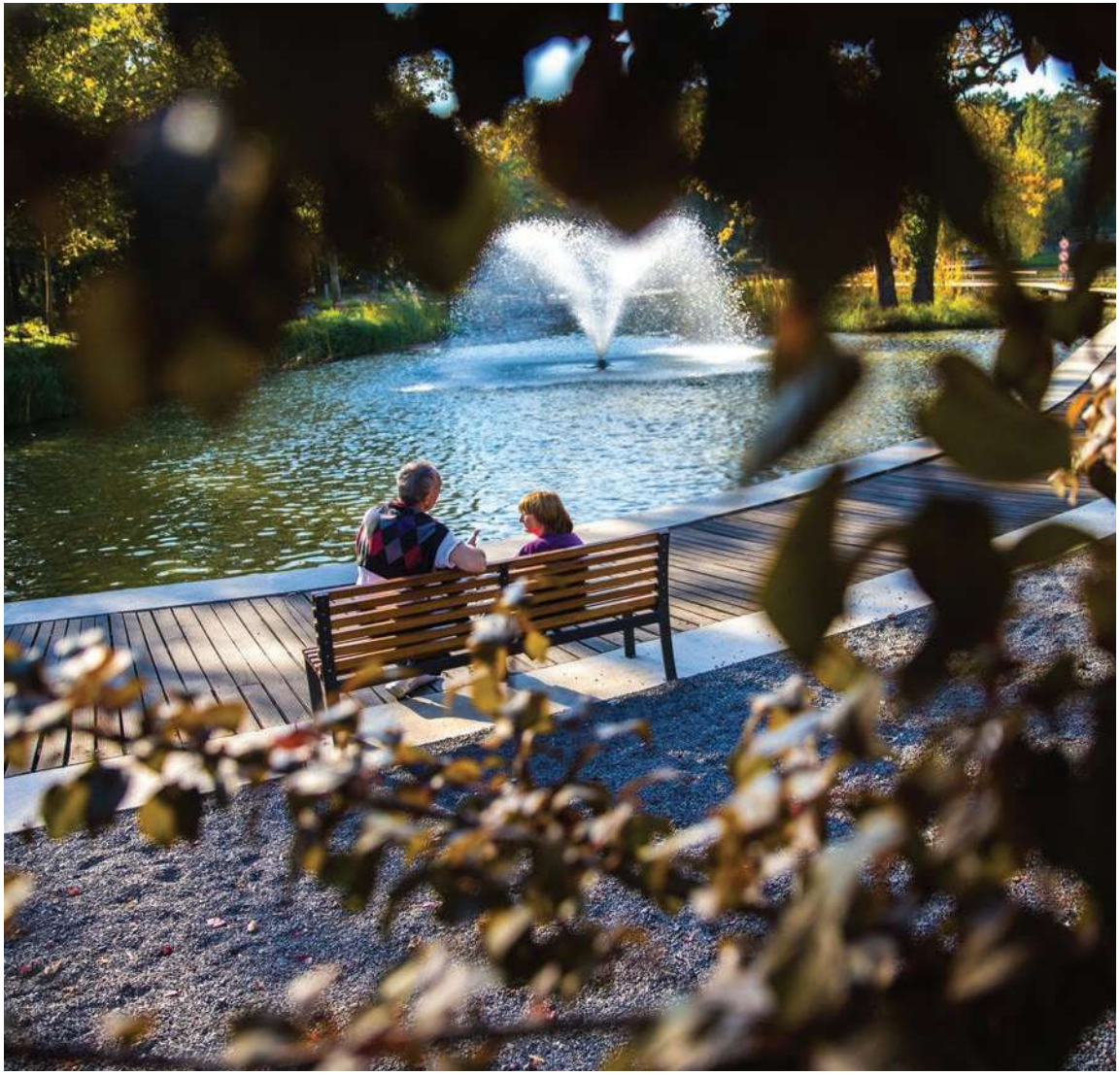
Se folyó, se hegy. Körös-körül csak a nagy pusztaság. Mégis olyan üde és tiszta a mi városunk, mint a májusi harmat. Üdeségét, tisztaságát a Nagyerdőnek köszönheti. Ha a Nagyerdő évszázadok óta nem tartja oda a hátát (észak és északkeleten) a homokbuckás Nyírség felől lezúduló szeleknek, Debrecent már régen betemette volna a homok...

A Nagyerdő, amely két évszázaddal előbb még a mai Vár utcáig nyújtózott, az idők folyamán egyre hőkölt, s végső formája (1375 hektár területen) a századfordulón alakult ki. Volt itt majális, vigalom emberemlékezet óta mindig, de igazi és szakszerű gondozásra - távlati fejlesztésre - a felszabadulás után is csak a hatvanas években került sor.

Ma nemcsak Debrecen városnak, hanem az országnak is egyik legféltettebb kultúrparkja. Olyan kultúrpark a Nagyerdő, amelynek évszázados fái közt jól megférnek, s egymást nem zavarják a különböző rangos intézmények, így a klinikák, az egyetemek, az üdülők, a kutatóintézetek, a Zeneművészeti Főiskola, a strand, a termálfürdő, a sportpályák, a kollégiumok, és az ország egyik legszebb s legkorszerűbb játszóterei, hogy csak a fontosabbakról szóljunk...

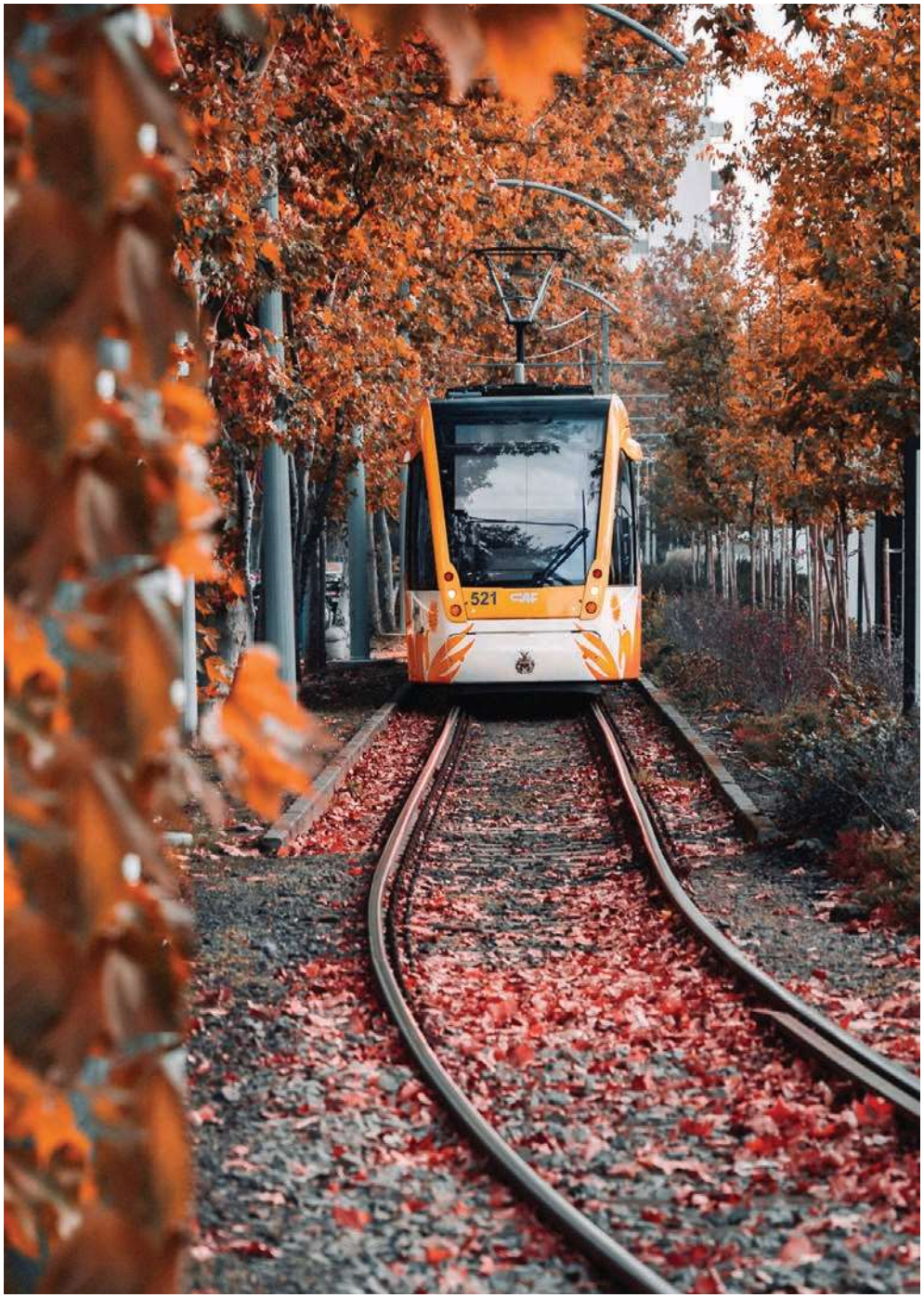
Aki csak egyszer is - mindegy hogy melyik évszakban - keresztül-kasul sétál a debreceni Nagyerdőn, megérti, miért óvják oly nagy-nagy szeretettel a város lakói ezt a természet adta kincset...

Dávid József
Képes Újság, 1976. április 24.

521

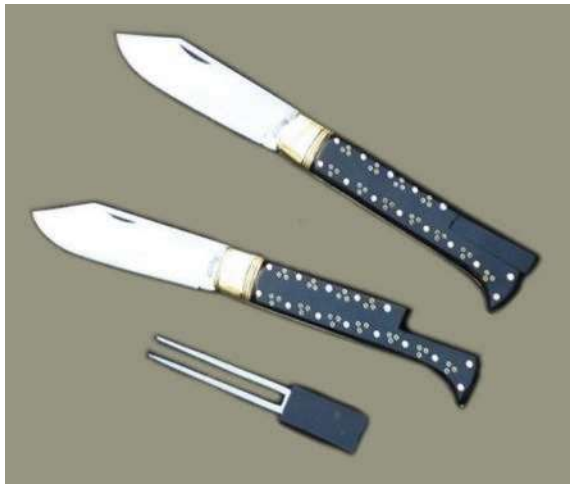
DEBRECENI KÉZMŰVESSÉG

Debrecen évszázadokon át a hazai kézműipar egyik legrangosabb központja volt. A debreceni míves mesterek munkáiból szívesen vásároltak a messze földről érkezettek. Különösen híresek voltak a debreceni ötvösök termékei, de talán a legkelendőbb termék a mézeskalács volt.

ERDŐSPUSZTA

A Debrecen környéki nevezetességek biciklivel is elérhetők. A nagycserei pihenőközpont páratlan értéke az Ördög-árok. A bánki tájház a térség növény- és állatvilágát mutatja be. A Vekeri-tó és környéke a nyugalom szigete.

Horgásztanyák a debreceni Erdőspusztán

Ha Debrecenről és a pusztáról hallunk, elsősorban a Hortobágy képe merül fel bennünk, a fátlan füves mező, ahol, akár a tengeren, érzékelni lehet a végtelent. A Tiszántúl legnagyobb városa mentén azonban másfajta puszták is vannak, amelyekre az erdős jelző illik. Debrecent valamikor hatalmas összefüggő erdőség vette körül északról és a Nyírség felőli oldalon, ezek maradványa az ezerhektáros Nagyerdő s a hozzá csatlakozó különböző jellegű erdőterületek, amelyek a várostól keletre húzódnak hosszan. Nagy irtások – rossz minőségű szántók – választják el őket egymástól, ezért kapták az Erdőspuszta nevet, s összterületük meghaladja a 13 000 hektárt.

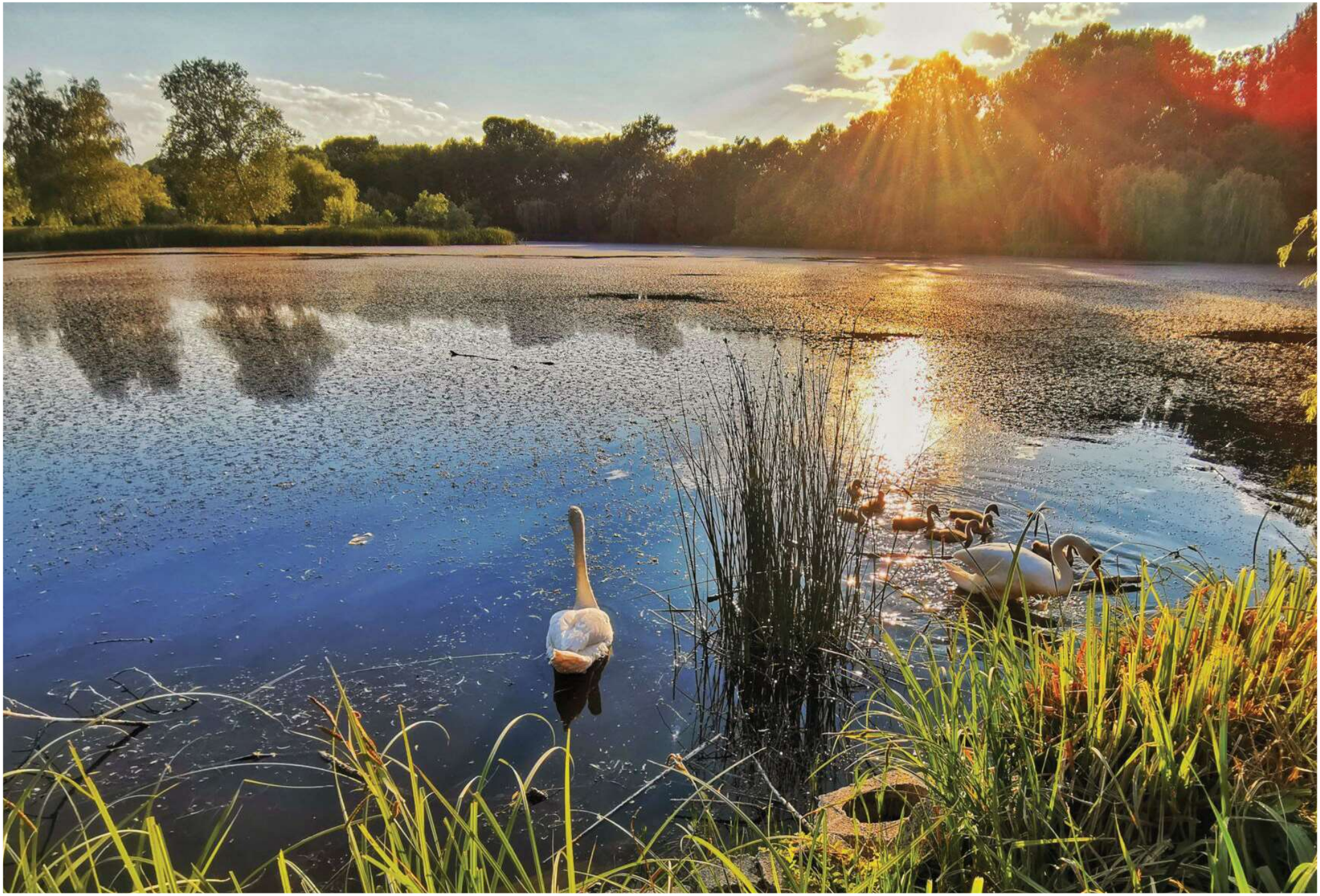
Nagy kincse Debrecennek ez az erdős táj, s kézenfekvő volt, hogy jóléti célokra hasznosítják, az immár 200 000 lakosú város népének üdülési, pihenési, sportolási igényei szerint… A várostól hat kilométerre levő Bánk-Vekeri Üdülőközpontban megépült egy csónakázótó, melléje strandfürdő, sportkombinát, úttörőtábor, turistaszálló és étterem kerül, s a dombos környezetben téli sportolóterület, szánkó lefutópályákkal. Az üdülőközpontban a kirándulók pihenését, szórakozását erdei garnitúrák, játszómezők, szalonnasütők szolgálják, s az erdőspuszták egykori lakói életének bemutatására skanzen létesítése is szerepel a tervekben. Tovább haladva a panorámaúton, érintünk egy fiatal arborétumot, aztán elérjük a Fancsikai Víztározót, amely kizárólag a horgászoké; ők rendezik be környezetét, miután az erdészet esztétikusan kialakította.

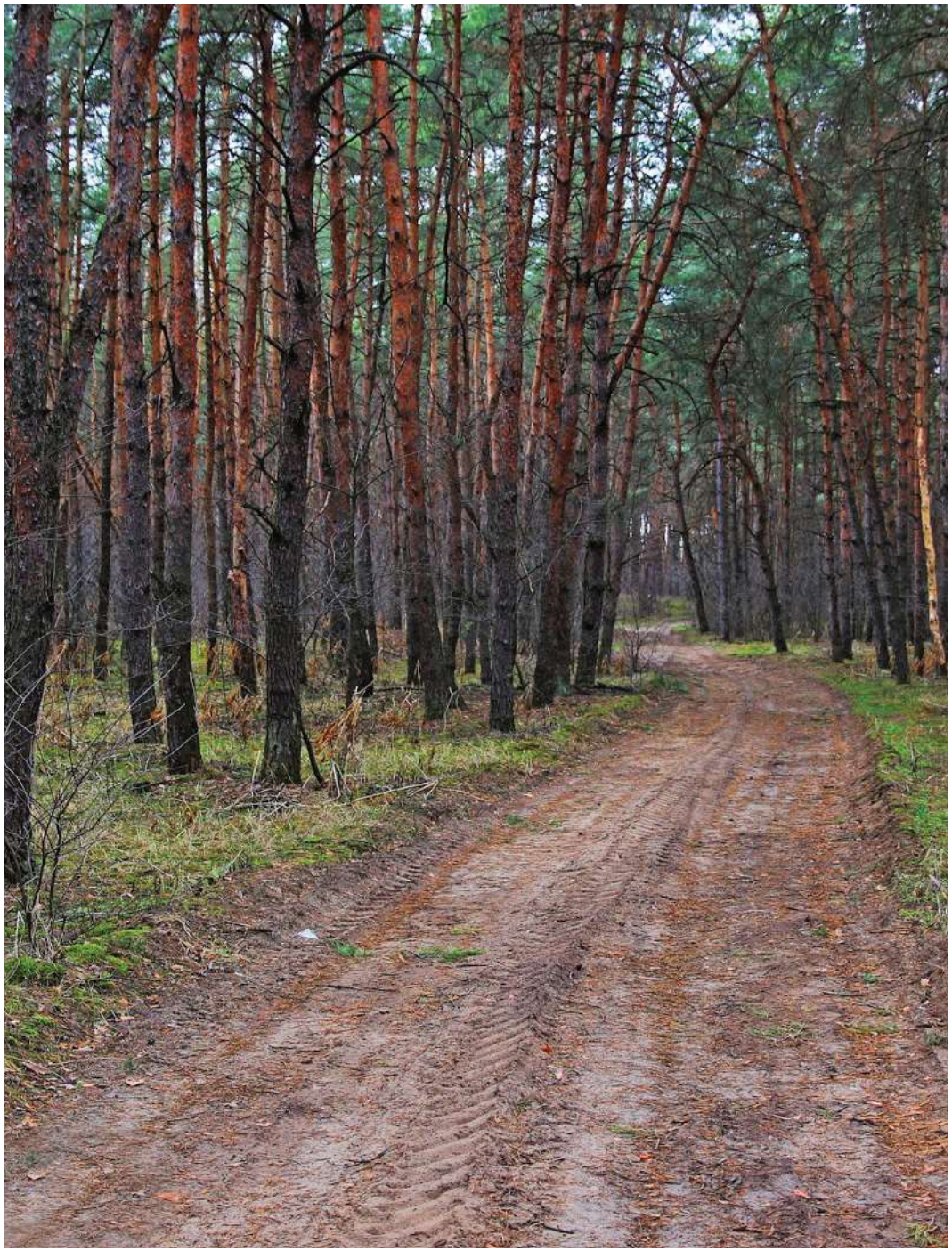
Magyar Horgász, 1978.

DERECSKE

A derecskei szűrrátét legfőbb jellegzetessége, hogy a díszítendő felület minden apró részletét ékszerszerű művességgel dolgozták ki. Legkedveltebb motívuma a csipkézett szélű szegfű.

A város híres hagymatermesztéséről is. A 18. század derekától a zamatos, édes ízű, nagyra növő hagymával a határainkon túl is kereskedtek. Egy helyi anekdota szerint a vonat is farral ment be Derecskére, mert a masiniszta nem bírta a hagymaszagot.

A derecskei női kisbunda

Divatja idején a kisbunda nemcsak hasznos és dekoratív viseleti darab volt, hanem jelezte viselőjének rangját, vagyoni helyzetét is… A bunda árát a minőség, a hímzés mennyisége és munkaigényessége befolyásolta, tehát a dúsan hímzett bunda árát csak a tehetősebb családok tudták megfizetni.

A szűcsmester munkája a bőrkikészítéssel kezdődött. A bőr festése tölgyfagubó-főzettel és boltból vásárolt berzsennyel történt. A festés műveletét addig ismételték, míg a derecskei bundára jellemző barna színt el nem érték… A mintarajzolás nagy pontosságot igényelt, mivel a hímzés után 6-8 cikkből összeállított bundán a körbefutó koszorú és folyómintáknak pontosan kapcsolódni kellett egymáshoz. A cikkekből összeállított bunda aljának bősége 2,5-3,5 méter is lehetett. A hímzés általában a család nőtagjainak munkája volt, amit háromélű szűcstűbe fűzött fekete, úgynevezett szűcssejemmel készítettek el. A motívumokat lapos és száröltéssel varrták ki. Az összeállított bundát körbe fekete „purzsa" bőrrel szegték, 20-25 cm széles körgallérja is ebből készült. Gyakran a gallér alá írta a mester a nevét és a készítés évszámát.

Gupcsóné Papp Katalin: A derecskei női kisbunda. Debrecen, 1996.

A Hajdú hagyományok nyomában

EBES

A község fejlődését a Vasútállomás megépítése (1908) indította el, ezzel ugyanis az ebesi tanyavilágot bekapcsolták az ország gazdasági vérkeringésébe. Az állomásépület mellett évtizedekig pompázott a díjnyertes rózsakert, amelynek maradványai ma is fellelhetők.

A tanyavilág sajnos az 50-es években kényszertáboroknak is helyt adott, a kitelepítettekre állandó kiállítás formájában is emlékeznek.

„Magukkal fogjuk megzsírozni a földet"

A hortobágyi zárt területen 13 tábort alakítottak ki: Árkus, Borsós, Borzas (Mihályhalma), Ebes, Elep, Erzsébetmajor, Kozmó-puszta, Kócs-puszta, Kónya-tanya, Lászlómajor, Lenin-tanya, Tedej és Tiszaigar. Tizenkét állami gazdaságban több, mint 8000 kitelepített és kényszertartózkodásra kötelezett személyt helyeztek el. A telepesek istállókban, hodályokban, barakkokban laktak, amelyeknek rendbehozatala az ő feladatuk volt. Őrzésüket külön e célból szervezett, úgynevezett „K" rendőrőrsök végezték.

A téli hideg, a nyári forróság, a kemény munka, a hiányos táplálkozás, a zártság főként a legyengült idősek és a nagyon fiatalok között szedte áldozatait. A megpróbáltatásoknak időlegesen Sztálin halála és Nagy Imre miniszterelnökké választása vetett véget…

1953 őszén a munkatáborokat megszüntették úgy, hogy az ott fogva tartottak rehabilitálását nem végezték el, hanem egyszerűen szélnek eresztették őket. A déli határsávból és több városból azonban nagy részüket kitiltották, sokan földönfutóvá váltak…

Ebesen az 1997-ben felállított emlékmű őrzi a munkatáborokba hurcoltak emlékét.

Stefka István
Magyar Nemzet, 2007. május 18.

MÜVELÖDÉSI HÁZ • EBES

EGYEK

Hajdú-Bihar vármegye legnyugatibb települése a Hortobágy nyugati szélén fekszik. Külterületi lakott része Ohat, mely erdejéről és halastaváról híres. Az ide kirándulók szívesen térnek be felfrissülés végett a Meggyes vagy Patkós csárdába, melyek a 19. században a betyárok kedvelt pihenőhelyei voltak.

Az egyeki Meggyes Csárda

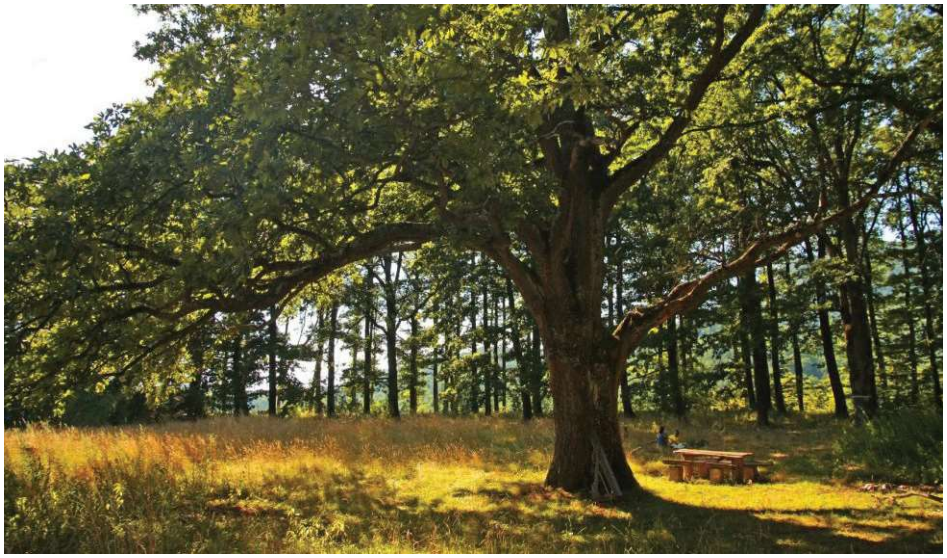
Régen a csárdaépület hosszú, nádfedeles ház volt, végig széles tornáccal, tágas ivóhelyiséggel és szobával is rendelkezett. Abban az időben mellette ment a Debrecenből induló, Patkós csárda felé vezető országút. Az egyekiek úgy tudják, hogy a jelenlegi szilárd burkolatú országút a mostani helyére megvesztegetés útján került. Az eredeti tervtől eltértek, ezzel a Nagy-Hortobágyi csárda és Patkós csárda között mintegy 3-4 km-rel hosszabb lett az út. Amikor a megvesztegetés kiderült, az útépítést vezető főmérnök saját kezűleg vetett véget életének. Ezért került a jelenlegi országút a Meggyes csárdától jóval délre, s jelenleg a Kaparó csárda mellett húzódik.

A csárda egy kisebb magaslaton áll, amelynek tornácáról és a szobaablakaiból be lehet látni a fél Hortobágyot …

Az udvarban jó nagy istálló volt, amelynek az egyik részében a gazda lovai és tehenei álltak, a másik része vendég istálló volt azon gazdák lovainak, akik több időt, egész éjszakákat töltöttek el mulatással, vagy mint átutazók, pihenéssel.

Tóth József
Mesél a Tisza, regél a Hortobágy. Polgár, 1986.

Tájház

ESZTÁR

Az Erdődy-kúria az egyik legjelentősebb turisztikai látványossága a községnek. Itt található Hajdú-Bihar megye második legnagyobb református temploma, melynek 42 méter magas, hófehér tornya kilenc településről is látszik.

A községben évente megrendezik a nagy népszerűségnek örvendő lecsófesztivált.

Színe olyan, mint a felbőszült bika vére

Lecsófesztivált rendezett nemrégiben a bihari település. A négy esztendeje indított közösségi alkalom erre az évre sokezres eseménnyé nőtte ki magát, ahová már az országhatáron túlról is érkeztek résztvevők, vendégek. Több, mint ötven csapat készített lecsót, a tájegységének megfelelő formában, így az ínyencek is különleges gasztronómiai élvezetekhez jutottak. A Guiness rekord ebben az évben sem maradt el. Egy hatalmas serpenyőben 1,8 tonna lecsót csináltak, és azt a fesztivál vendégei fogyasztották el. A rekordlecsó készítését Benke Laci bácsi irányította. Közben elmondta, mire kell figyelnünk a sütésekor. Kolbásszal vagy anélkül. – Ahány tájegység, annyiféle lecsó van. Arra azonban minden esetben figyelni kell, hogy az étel ne legyen pempős, ne ússzon 4xl00-at a zsírban, továbbá ne legyen ehetetlenül erős. Milyen is tehát a jó lecsó? Mikszáth szavaival élve, színe olyan legyen, mint felbőszült bikának vére: tűzpiros, tűzforró, enyhén csípős, jó szaftos. Nem kell abba semmi különlegesség, ha gazdagabb a tájegység, akkor kerül bele egy kis kolbász, sonka, szalonna. Ha ezek nincsenek, akkor egyszerű „gyaloglecsót" csinálunk. És hogy mennyiségileg több legyen, egy kis rizst vagy tarhonyát tehetünk bele. Sok helyen krumplit vagy – mint most mi itt, Esztárban – káposztát is használnak. A lecsó tehát az egyik nemzeti ételünk. Ha nyár, akkor lecsó!

Hajdú-Bihari Napló, 2016. szeptember 8.

Erdődy-Szunyogh-kúria

Ízek Háza

FOLYÁS

A Tisza-menti régió legkisebb és legfiatalabb községe tipikusan mezőgazdasági település. Története a középkortól összefonódott Polgár történetével. A lakosság római katolikus vallású volt, a 19. század derekán épített templomukat azonban a 2. világháború idején felrobbantották, ma csak romjai láthatók.

megújulás a pihenést szolgálhatja

A Tisza mente legkisebb településének szomszédságában árván mered az ég felé egy templomrom. Ötvenöt éve rombolták le, s azóta semmit nem változott. A jövőjét illetően azonban vannak elképzelések.

- Ez a terület a régi időkben, a Tisza-szabályozás előtt árterület volt, ahol a víz átfolyt a Hortobágy felé. A község innen kapta a nevét – ismertetett meg a múlttal Mucza János vállalkozó, építész, a település egykori lakója. – A terület, ahol most állunk – mutatott körbe – az egri érsekség káptalani hivatalának hitbizományi földje volt, s a nevezett helyen vályogtéglavető és téglaégető működött.

Az 1768-ban épült római katolikus templomot a kis cselédtelepüléshez méretezték… A második világháború a templom sorsát is megpecsételte. 1944-ben itt volt az Alföld egyik legnagyobb tankcsatája. Ezen a környéken vívtak utóvédharcot a Tiszán átkelő német csapatok az oroszokkal. A templom tornya messzelátóként szolgált, ezért a németek felrobbantották... A rom egy részét a lakosság elhordta, de ez nem változtatott a lényegen. Több, mint fél évszázada emlékezteti az arra járót a borzalomra. A község jóvátételként viszont 1978-ban új templomot kapott.

A helynek nemcsak története, hanem érdekessége is van. Érdekesség és értéknövelő, hogy itt pozitív földsugárzás tapasztalható, mely igen erős mértékű. A természetgyógyászok találkozóhelyként tartják számon, ezt intézményes szintre kellene emelni.

Helmeczi István
Hajdú-Bihari Napló, 1999. május 17.

FÖLDES

Földes, a sajátos fejlődésű falu évszázadokon át élt nemesi kiváltságaival, melyet még Szapolyai Jánostól kapott. Pecsétet – egy Szabolcs vármegyének írt levél tanúsága alapján - már 1652-ben használt.

A községben született Zoltai Lajos, Debrecen múltjának kiváló tudósa, aki részt vesz a környék régészeti múltjának feltárásában.

Szaporodjatok, mint a csicsóka

Vőfélytalálkozóra érkeztem, a jó vőfélynek pedig mindenről eszébe jut valami. Általában az, ami Mórickának... Nem is fogytak ki a poénokból vasárnap hajnalig. …

Jókötésű férfi siet el előttünk, …Gyönyörű Zsiga.

– Ősi népszokásaink garmadával vannak, de ha nem őrizzük, szanaszét szaladnak – idézi a rigmust másnap délután, amikor a színpad mögött végre le tudunk ülni néhány percre. Kissé nehéz követnem a szavát, a pódiumon éppen pörköltköszöntőt zeng Kathi Lajos Hajdúböszörményből.

Zsiga amúgy sárándi, túl a hatszázötvenedik vőfélységén. Mellesleg – vagy inkább elsősorban – néptáncos, s már ötödik éve vezeti a földesi Szélrózsa Néptáncegyüttest. Járja a Kárpát-medencét, számos vőféllyel találkozik, s sajnálná, ha szokásaik feledésbe merülnének. Immár harmadik éve trombitálja össze őket – mikorra persze, ha nem Szent András napjára, amikor a földeken véget ér a munka, s kezdődött annak idején a lakodalmas időszak? –, rögzítik a köszöntőket, rigmusokat, mondókákat, történeteket, s egyszer talán könyvben is kiadják a legjellegzetesebbeket

Hardi Péter
Szabad Föld, 2007. december 7.

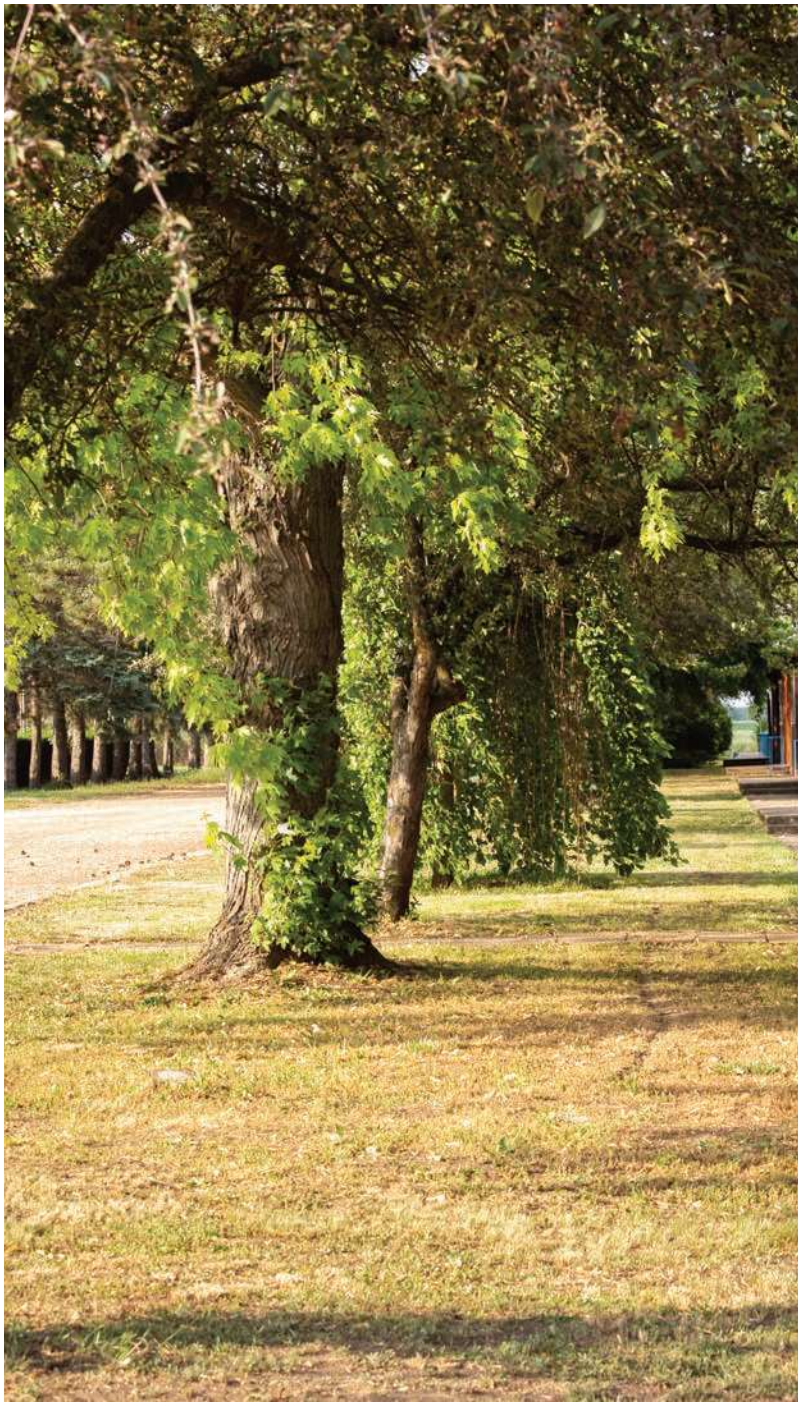
Szablya átadás

Zoltai Lajos

Karácsony Sándor

FURTA

A furtai hímzés híres sajátos formakészletéről és díszítő stílusáról. A fehér mellett az 1920-as években megjelent a fehér alapon pirossal varrt hímzés is.

furtai hímzés

A furtai hímzések legkorábbi darabja a Furtai Református Egyház tulajdonában levő úrasztali terítő, amely a rajta levő felirat szerint 1825-ből való. Díszítése az erdélyi úri hímzésekkel mutat rokonságot, de már ezen a korai darabon megtalálható a cakkos szél, a körbefutó leveles-virágos ág, a pontsor és a girlandon belül elszórt apró rózsa és margaréta.

Hasonló motívumokat találunk a 19. század második felében készült batisztból, gyolcsból, házivászonból varrott, kizárólag fehér pamuttal kivarrott ingeken és jegykendőkön. Ez utóbbiakat az esküvőig kötőjük korcában hordták a legények, ily módon tudatva a közösséggel, hogy párt választottak.

A múlt század nyolcvanas éveiben terjedt el Furtán a fehér pamuttal hímzett kék surcvászon, amiből a legénykötőket készítették… A legkedveltebb virág a szegfű… A levelek kard, pajzs és cakkos formájúak… Az öltéstechnika egyszerű lapos és szároltés…

Azt a nemesen egyszerű, de a kék-fehér kontrasztja miatt nagyon is vonzó színvilágot, ami elsősorban a férfi kötőket jellemezte, kisebb-nagyobb kitérőkkel sikerült megőrizni még akkor is, amikor a viseleti darabok helyett a lakástextileket, abroszokat, terítőket, komódokat, szekrénycsíkokat stb. kezdték kivarrni.

Csapóné Tábori Hajnalka

FÜLÖP

A görögkatolikus templomot Dr. Csobay András parókus, hittanár (1918-1993) a hívek segítségével építette a kommunizmus éveiben. A templom galambdúcos haranglábja ritkaságszámba megy. Két harangja közül az egyiken Nagy-Magyarország térképe látható.

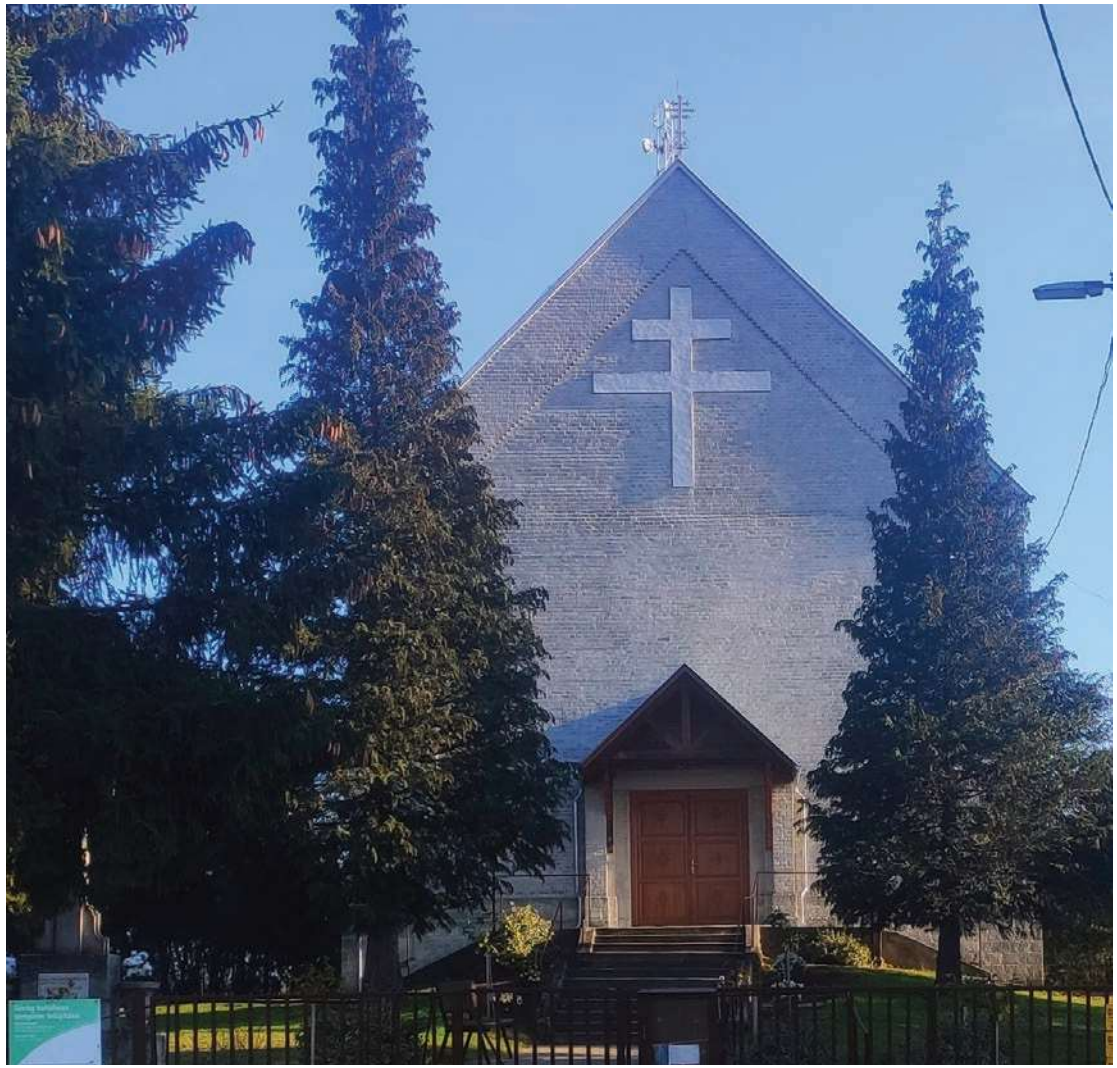
Fülöp felett kék az ég

Bizonyára nem mindig, de ez a hétvégi, május végi szürke felhőzet Nyírábrányt elhagyva láttatni engedi a felette gomolygó hófehér párnákat, s néhány kilométer után szabálytalan korszerűségben a kék eget. Körülbelül Fülöp község felett. Ha jelképesnek tekintem a természet e derűs pillantását, akkor az az út menti házak, a nyírségi dombok, ligetek, erdőcsoportok közé felfelfutó egyenletes, művelt földdarabok, általában az egész község nyugodt rendezettsége miatt van.

Az ég felettünk mélykék. Arra, Ábrány felé, meg erre, Penészleken talán esik, itt hűs szellő enyhíti a meleget, nem több, rezgeti a Kossuth utcán a fák levelét. A köcsögfán hófehér sajtár csillog egy udvaron, árulkodva a tehenekről, bizonyára kint legelnek valahol a dombok mögött. A kiskertekben, előkertekben lila akác, rózsabokrok illatoznak. Nincs vakolatlan, pucolatlan ház a környéken se – hacsak nem épülő, vadonatúj, arra lentebb.

A lakók gondossága házuk tája körül, a kora tavaszi csillogó friss meszelések, a gazdasági udvarok rendje tartást sugall, a munkával való egyszerű azonosulást: a fülöpiek nem a hétköznapok monoton morzsolásán, hanem jelenük-jövőjük alakításán fáradoznak.

Szilágyi Gábor
Hajdú-Bihari Napló, 1985. június 4.

GÁBORJÁN

Gáborján ősi monostoros település volt. A gáborjáni apátság a lakosság által „Földvár”-ként emlegetett területen feküdt. A református templom nagyon régi épület, melyet többször is átalakítottak. 1651-ben volt az első nagyobb építkezés, 1763-ban temploma és tornya is állt a falunak.

A község híres volt szalmakalapfonó iparáról.

Szalmakalap-készítés

A szalmakalap készítéséhez búzaszalmát használnak. Előre kiszemelik a jónövésű búzát és nem kaszával aratják, hanem sarlóval vágják le. Aztán kézi cséphadaróval kiverik belőle a szemet és a szalmát kénnel megfehérítik.

A szalma fonása egyszerű és könnyű művelet. Gyerekek is el tudják végezni. A szalmát 3, 5, 7, 9 és 11-es ágra fonják, s az így nyert laposfonadékot csomókba kötik. Ez a kalapkészítés első szakasza. A kész fonatokat ott, a faluban felviszik a piacra és eladják olyanoknak, akik a varráshoz szükséges gépekkel rendelkeznek. Ezek a kalaposok egész télen át varrják a szalmakalapot s áprilisban megjelennek áruikkal az újfalusi és más nagyobb községek vásárjain.

Régente a varrást is kézzel csinálták. Az öregebb emberek ma is „kézi-kalapot” keresnek és vesznek. Azt mondják, ez sokkal tartósabb, mint a géppel varrt kalap és nem puffad fel a teteje, ha megázik. A szalmakalap legnagyobb piaca a háború előtt Nagyvárad volt s nemcsak a magyarok, hanem az oláhok és szívesen vásárolták.

Biharban nagyjából két típusú kalapot csinálnak, hegyes tetejű magasat és lapos tetejű alacsonyat. De ezeket a régi formákat mindjobban kiszorítja az úri-kalap utánzatú forma. Ezeken kívül készítenek még nagyszélű, teljesen dísz nélküli kalapokat is, amelyeket aratáskor és más nyári munka alkalmával viselnek.

Nadányi Zoltán (szerk.) Magyar városok és vármegyék monográfiája. 25. Bihar-vármegye. Budapest, 1938.

A református templom
fakazettás mennyezete

GÖRBEHÁZA

Görbeháza nevét az ott lévő L-alakú házról kapta, mely házformát ezen a vidéken „görbeház”-nak mondanak.

A falu 1925-29 között épült fel tervszerű mérnöki kiosztásban.

Névgenetika

A Hortobágy-puszta északnyugati peremén - Polgártól délkeletre – fekvő Görbeháza község Hajdú-Bihar megye viszonylag új települése, a 20. század első harmadában alakult ki. Földje, Görbeházpuszta korábban az egri káptalan birtoka volt. Az egyházi földeket az I. világháborút követő években kezdték kiosztani a háborúban érdemeket szerzett vitézeknek. A település 1925 óta létezik. Görbeháza lakóinak többsége Polgárról, Hajdúnánásról és Hajdúböszörményből származik, sokan a környező tanyavilágból költöztek be a 35-ös országút mellett kialakított községbe…

A korábban Polgárhoz tartozó település nevének eredetéről nincs egységes vélemény. A helybeliek úgy tudják, hogy Görbeház-puszta egy régi, század eleji csárdáról kapta a nevét. Ez a ház egy L alakú, „görbe” épület volt, ezért az emberek egyszerűen „görbeháznak” nevezték.

Más, kevésbé meggyőző vélemény szerint a település elnevezése a Görbe családnévből (egy feltételezett tanyatulajdonos nevéből) származik…

Lévai Béla

KÖZSÉGHÁZA

KÉZMŰVES ÉS
KÖZÖSSÉGI HÁZ

HAJDÚBAGOS

A hajdúbagosi földikutya-rezervátumot 1974-ben létesítették. A legelőn a földikutyán kívül több ritka növény- és állatfaj is menedéket talál. Itt virít a magyar kökörcsin, a magyar szegfű, a homoki nőszirom. Az ernyős sárma hagymája a földikutya egyik kedvenc csemegéje.

A magyar földikutya

Először is szögezzük le, hogy amikor a földikutyáról beszélünk, nem szabad semmilyen kutyaféle állatra gondolni, mert ez egészen más; a földi kutyák családjába tartozó apró rágcsáló emlősállat… Teste hengeres, vaskos és minden nyakrész nélkül egyesül a fejjel. Feje felülről nézve lapos, háromszög alakú. Pofája két oldalán, az orrhegytől a szemig merev szőrökből álló él húzódik. Fülkagylója csökevényes, teljesen a bundába rejtett. Mákszemnyi szeme szintén rejtett, a fejbőrbe süllyedt. Hatalmas, görbült metszőfogai igen feltűnőek, olyanok, mint egy-egy véső…

A földikutya teste a földalatti életmódnak megfelelően alakult. Élete legnagyobb részét valóban a föld alatt tölti. A járatot első lábaival ássa, kaparja; a megmozgatott földet a feje fölött hátra szórja, majd a föld felszínére kitúrja. A járatok olyan bővek, hogy az állat kényelmesen tud mozogni bennük…

Egyesek kártétele miatt kártékonynak tartják, mások pedig kedvezően nyilatkoznak felőle. Konyhakertészetben károkat okoz ugyan, de ezek a károk nagy összességben mégiscsak elenyészőek…

Hajdú-Bihari Napló, 2000. augusztus 15.

HAJDÚBÖSZÖRMÉNY

Az 1609-ben hajdú kézre került Hajdúböszörmény egyike azon európai városoknak, melynek különlegessége maga a település körkörös településszerkezete. A körgyűrűs sugaras irány klasszikus példája az ólaskertes, két beltelkes településnek.

Zelemér

Először 1923-ban jártam ennél a toronynál, mint debreceni diák. Legyalogoltam vagy húsz kilométert s gondoltam, megpihenek itt és le is rajzolom a romot. Körüljártam, nézegetve, melyik oldala irányában telepedjek el. Egy parasztgúnyás öregember üldögélt a tövén, előtte kiterített szeredás, egyik kezében kenyér, szalonna, a másikban bicska. Lassan, tempósan falatozott.

Odaköszöntem. Rábólintott. Figyelte, amint távolacska én is leültem és ceruzával, félszemmel méricskéltem a mohos falakat, ki-kitekintve a térdemre nyitott füzetemből. ..

A falak árnyékába húzódtunk a perzselő nap elől. Arról kezdtem elmélkedni, hogyan pusztulhatott el Zelemér, az Árpád-kori falucska. A dúló-fosztó tatár hadak felperzselték, lakói szanaszét futottak, ki Debrecenbe, ki a környező erdőségekbe. De aztán félretettem a történeti visszapillantást, mert az öreg nemigen érdeklődött… Hosszas hallgatás után megszólalt:…

– Ha már így történt, hogy öcsém lefestette ezt a régiséget, akkor én is mutatok valamit: …a zeleméri toronyrom kemény fából faragott arasznyi mását. Meglepett az aprólékos, gondos, szép munka.

– Kicsoda faragta ezt ?

– Én.

– Mikor?

– Úgy mondhatom: gyerekkorom óta. Mert ahogy pusztul, omladozik ez a rom, időnként ebből is lefaragok. Hozzá pusztítom.

Ez a bizarr eljárás még inkább meglepett. Valóban, tüzetesebb vizsgálatra itt-ott különböző idejű faragások mutatkoztak rajta. Hiszen így a rommal együtt esetleg elkophatik a faragás is. Mire való akkor mindez?!

Szűcs Sándor: A régi Sárrét világa. Budapest, 1942.

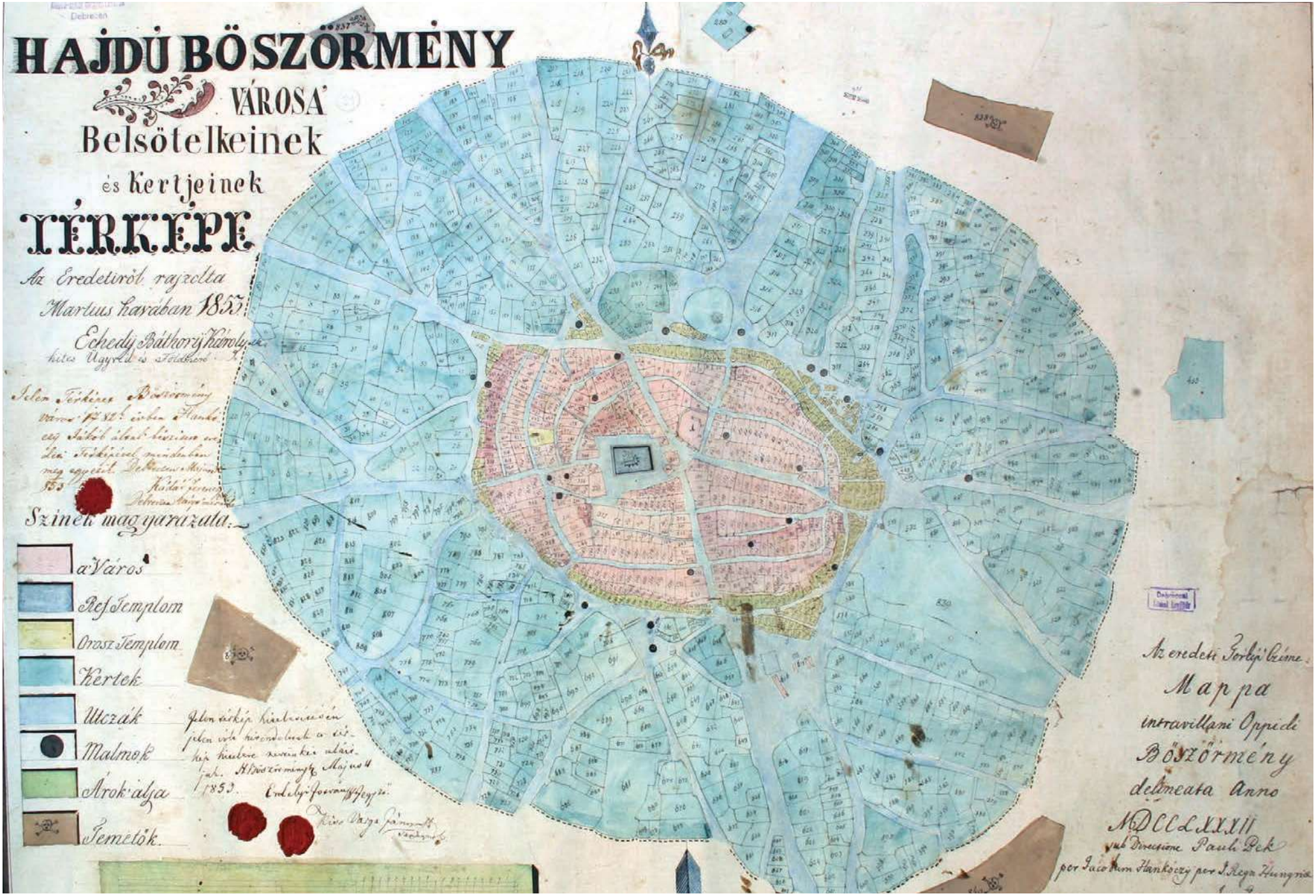

Hajdúböszörmény város számára nagyon fontos az ősi népi hagyományok és a kézműves mesterségek megőrzése. Számos rendezvényen népszerűsítik például a jellegzetes böszörményi ételeket, a bobajkát, a darunyakat vagy dübbencset.

HAJDÚ BÖSZÖRMÉNY
VÁROSA
Belsötelkeinek
és Kertjeinek
TÉRKÉPE
Az Eredetiről rajzolta
Martius havában 1855.
Echedy Báthory Károly
Színek magyarázata.
a Város
Ref. Templom
Orosz Templom
Kertek
Utczák
Malmok
Árok'alja
Temetők
Az eredeti Górlyi Címe.
Mappa
intravillani Oppidi
Böszörmény
delineata Anno
MDCCLXXXII
sub Directione Pauli Pek
per Jacobum Hankóczy per Regn. Hungriæ

Mákos kukoricamálé, avagy az európai értéktár

Milyen egy helyi értéktár? Hajdúböszörményre esett a választásom. Ahol az ember egyszer hetilapot alapított, ott nem mismásolnak neki: régi jó kollégám, Varjasi Imre „böszörményológus” készséggel a rendelkezésemre is állt.

Nos, a városi értéktár kincsei közül, a „böszörményikumok” sorából nem maradhat ki Báthory Gábor oklevele, a Hajdúkerület hajdani székháza s a páratlan településszerkezet sem…

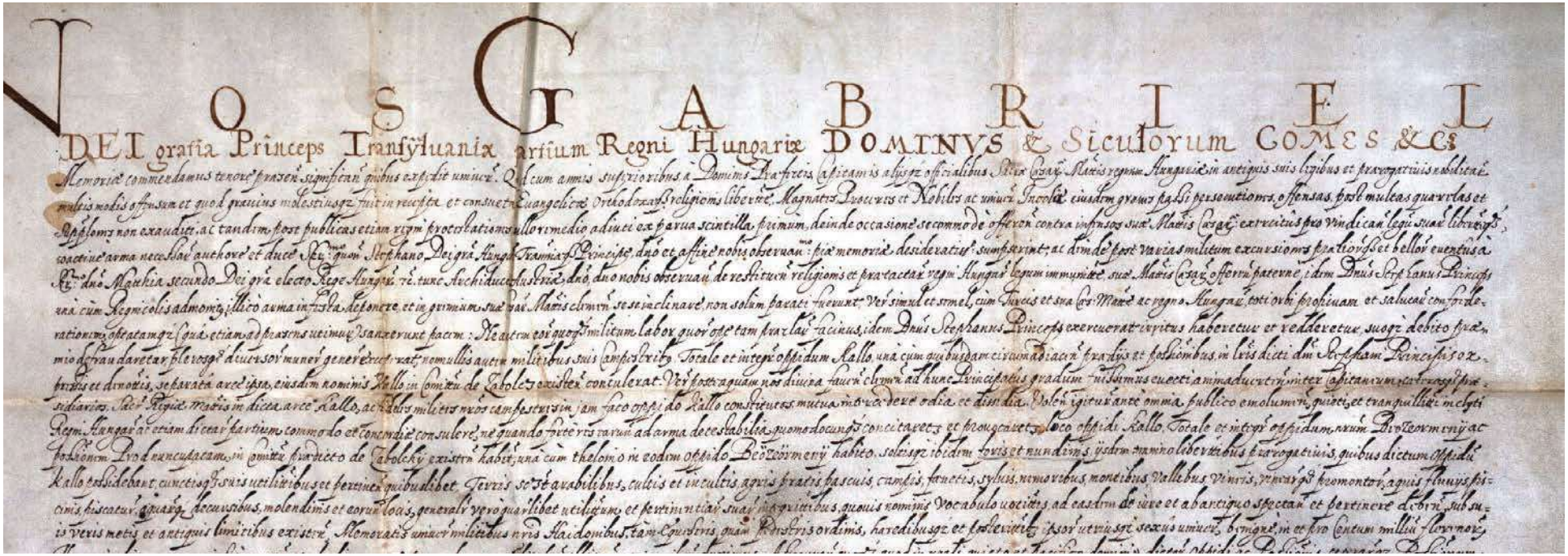
Ráerősít az identitásra a szerencse is: 1858-ban kukoricakapálás közben került elő a híres böszörményi bronzkincs… Ezek is az értéktár részei: a történelem nem csupán büszkeségre ad okot, de gazdag is. Jogos, hogy a bronzkori zeleméri földvár is csatlakozzék a listához.

S hogy miként szivárog le a kézműves műgond a mindennapokba? Ezt mutatják az értéktárban a híres böszörményi ráncos-rácsos pásztorcsengők, akárcsak a nyugati temető „szatmárcsekei” típusú, csónak alakú fejfái és festett virágos koporsói…

Az már idegenforgalmi hatást mutat, hogy az épített örökséghez csatlakozik a Bocskai gyógyvíz, illetve a hajdúhét tradíciója is…

Megérkeztünk a múltból a jelenbe, s hogy éhen se maradjunk, az értéktár gasztronómiai kavalkáddal zárul. Hiszen nincs böszörményi identitás a kelt tésztás, kemencében sült házikenyér és sütemények, a bobajka, a darunyak, a dübbencs… és a mákos kukoricamálé nélkül, s ha a böszörményi ember mindezekkel jóllakott, máris könnyebb a magyar és európai indentitását is megtalálnia.

Csontos János
Magyar Idők, 2016. február 12.

Hajdúkerületi székház

HAJDÚDOROG

Hajdúdorog a korponai kiváltságlevéllel kapta meg hajdúkiváltságait 1605-ben, s ezzel olyan sajátos belső önigazgatással rendelkezett, amely alapvetően megkülönböztette a környék településeitől. A Dorogra telepített hajdúk görögkatolikus vallásúak voltak. Az eltérő vallás más kultúrát alakított ki, ezért az elmúlt évszázadok során a környéken egyedülálló hagyományvilág bontakozott ki, ami napjainkban is tovább él.

Hajdúdorogon a téli ünnepkörhöz, azon belül is a karácsonyvárás időszakához több népszokás is kapcsolódik, ide tartozik a betlehemezés, a csillagozás, a kóringyálás és a kecskézés. A kecskejáték mind közül a legkülönösebb, melynek gyökerei a régmúlt időkig nyúlnak vissza.

Kecskemaszkban, nagybundában

A kecskemaszkos alakoskodás valójában egy humort sem nélkülöző, improvizációt is alkalmazó népi dramatikus játék, amelybe régen a ház népét is bevonták. Az előadásban egy szereplő alakítja a kecskét, a többiek a pásztorok.

A kecskézés azzal indul, hogy a szereplők bekopognak az épp felkeresett ház ajtaján. Először a főpásztor lép be, köszönti a bent lévőket. A többiek kint várakoznak. Bebocsátást kér a többi pásztor és a kecske számára…

A pásztorok karácsonyi énekeket adnak elő. Egy-egy ének elhangzása között zajlik maga a játék, amelynek természetesen a kecske a központi szereplője….

A kecske emberi hangon nem szólal meg. Az elhangzó karácsonyi énekeket mozdulataival, feje jobbra-balra mozgatásával, állkapcsa csattogtatásával követi. Az énekek befejeztével a pásztorok – többségében tréfás – kérdéseket tesznek fel a kecskének, szórakoztatva ezzel a ház lakóit…

A házaknál a játék a pásztorok imájával fejeződött be… Ezt követően szokás volt a kecskemaszkos alakoskodás minden szereplőjét megvendégelni. A házigazda borral és kaláccsal kínálta őket….

Éjfélkor irány a templom!

Hajdú-Bihari Napló, 2018. december 29.

Krisztus-katonák

HAJDÚHADHÁZ

Hajdúhadházon ősidők óta termesztik a laposfejű, vékony levelű káposztát. De nemcsak termelik, hanem fogyasztják is. A toroskáposzta a téli disznótorok elmaradhatatlan étele. A helyi hagyomány szerint a legfinomabb a „túróval”, vagyis a disznó orrával.

Szilágyi Dániel portrészobra

A káposzta jelentősége a nép életében Hajdúhadházon

Hogy mióta termesztenek Hadházon káposztát, arra nehéz lenne választ adni, mert a ma élő legidősebbek is úgy tudják, hogy mindig szerettek vele foglalkozni. Amint mondják, „tán valami Ká nevű anglius hozta be hazánkba, innen lenne a neve is Ká hozta: káposzta". …

A hadházi tájfajta káposzta ismertetője: átlagsúlya 2-2,5 kg, de nem ritka a 3 kg-os fej sem. A feje kemény, kissé lapos és tömött, a levele vékony, fehér, a kordája (levélér) vékony, a torzsája rövid, vékony és édes. A hadházi káposztát meg lehet ismerni arról is, hogy a fej összeboruló levelei a középnél jóval tovább érnek. …

Ha akármelyik hadházit megkérdeznénk, hogy melyik a legjobb káposzta, bizonyára így válaszolna: amelyikben hús is van. Amikor pedig megkérdezik a hadháziaktól, hogy milyen is az a híres hadházi káposzta, így szoktak felelni: húsos (vagyis hússal főzik, tehát nem a levele vastag, húsos).…

A káposzta a mély fekvésű, vizes, porhanyós, trágyás földet szereti. Azt tartják: „szereti a harangszót, meg a kutyaugatást hallani". Ezt azért mondják, mert a faluhoz közeli földet jobban trágyázzák és közelebb érik a megmunkálását is. …

A régi öregek szerint csak a vászonfazékban (mázatlan cserépfazék) lehetett jó töltött káposztát főzni. Így egyenletesen főtt, állítólag az íze is jobb volt, mint más fazékban főtt káposztáé. Az ilyen vászonfazékban főtt töltött káposztára mondták a hadháziak, hogy minél többet melegítik, annál jobb.

Enyedi József
Etnographia, 1962.

HARKÁZI
KÁPOSZTÁS
NAPOK

HAJDÚNÁNÁS

Hajdúnánást régen az arany szalma városának is nevezték, hiszen évszázadok óta nagy hagyománya van itt a szalmafonásnak. A nánási asszonyok számára fontos kenyérkereset volt a szalmakalap-fonás, szinte minden háznál csinálták tavasztól őszig. Az asszonyok eleinte saját maguk árulták a portékájukat, de az 1870-es évektől már az első nánási kalapkereskedők nemcsak Magyarország-szerte, de Ausztria minden tartományába és a Balkánra is eljuttatták a szalmakalapokat.

Hajdúnánás

…Itt vettem észre, hogy az odakinti alföldi síkság lassúságra int, türelmet teremt bennem bent, a városban és a lélekben, mert vettem észre, hogy a dolgok mögött jelzések vannak. Hogy a templomtorony belemutat a végtelen és diadalmas kék égbe, az örök titokba, és a sárga festék alatt ott az idő elve, mert a templom középkori alapokon áll, de a fiatornyok között fénylő bronz sisak 1810-ben készült, és a nánási templom pontosan a világtájakra van tájolva. És a történelem egy kisvárosban milyen szépen látható.

És így hallottam meg végre, hogy milyen az, ha az itteni nyelv megengedi magának a lassú dallamot, és mindezért hát az ítélkező lelkem egyre lassult, és a „kinti" síkság megadja a megfigyelés gyönyörűségét Hajdúnánáson. A Hortobágy szélén. És így a struccfarmon is túl, a Városi Gyógyfürdő medencéi, napozóágyai között vettem észre, az emberi lélek mennyire megszépül akkor, ha a test jól érzi magát, mert itt láttam, hogy arcok szépültek a forró gyógyvíz fölött és nevetés hallatszott, és így éreztem meg, hogy és mert…

Igen. És így láttam meg, hogy a várostól nem messze levő Keleti-főcsatorna nem szép, de nemtörődöm gyönyörűséggel folyik a víz le Délnek, és a nádas partok között élnek békák, a pontyok, busák, süllők, harcsák, kárászok és nyári délutánon hajdú horgászok ülnek a parton. És várnak. Csöndesen és türelemmel..

Rigó Tamásné (szerk.): Haza a Hajdúságba. Hajdúnánás, 2018.

GABONA
GABONA

HAJDÚSÁMSON

A Debrecentől tíz kilométerre fekvő Hajdúsámson nemcsak ökölvívóiról és Tar Sándor íróról nevezetes, hanem a páratlanul gazdag kályhagyűjteményéről is. A 300 kályha közül 180 látható a tárlaton. A kiállítás különlegessége, hogy a történelmi Magyarország szinte minden vasművesközpontját reprezentálja.

Öntöttvas tárgyak gyűjteménye

Bardi János helyi lakos több, mint harminc éven át gyűjtötte az öntöttvas tárgyakat. Az építőiparban dolgozott és egy régi ház bontásánál látta meg az első kályhát. Sajnálta, hogy a szeméttelepre szánják, ezért hazatolta kerékpáron Hajdúsámsonig. Ezt követően háromszáz kályhát gyűjtött össze, melyből közel kétszáz darab látható Hajdúsámsonban, a 2007 januárjában, a Magyar Kultúra Napján átadott kiállító teremben.

Fontos dátum ez, hiszen addig, évtizedekig csak a gyűjtő udvarán, mostoha körülmények között tekinthették meg az érdeklődők a tárgyakat. Több, mint száz vasaló, mozsarak, függőlámpák, faliképek és még sok érdekes tárgy egészíti ki a tárlatot, melyek a vasgyártás sokféleségét tükrözik….

Az öntöttvas kályhák a 18. század végén kezdik felváltani az addig használatos cserépkályhákat. A kisnemesi és polgári lakások, később pedig a paraszti szobák fűtésére alkalmas kályhák egyre több öntöde terméklistájára kerültek föl…

A domborművek, bordázatok növelik a hősugárzó felületet, de a mintakészítő mestereknek módot adnak arra is, hogy a kor ízlésvilágának megfelelő klasszicizáló, romantikus vagy barokkos, majd a 20. század elején szecessziós motívumokkal díszített kályhákat gyártsanak… A kiállítás egyedileg is figyelemre méltó tárgyai: az úgynevezett Bólyai kályha, a Kossuth fejes vasaló és a hadi mozsarak.

http://hajdusamson.hu/?p=1734

HAJDÚSZOBOSZLÓ

Hajdúszoboszlón 1925. október 26-án 1091 méter mélyről tört fel a földgáz, magával hozva az értékes természeti kincset, a 73 Celsius fokos hőmérsékletű hévizet, amely a várost az ország legnagyobb gyógyfürdőhelyévé tette. Mára a gyógyvízre épülő turizmus meghatározó bevételt jelent a településnek.

Városháza

HAJDÚSZOBOSZLÓ

Csodatévő vize Szoboszlónak…

…Forró volt a víz, párába burkolta a tornyot és környékét, s amint leesett a földre, a gyorsan képződő tócsákban gázbuborékok keletkeztek. Megszületett a nagy szenzáció, amely három nap óta izgalomban tartja a hajdúvárost…" – imigyen számolt be a jelentős eseményről a Független Hajdúság című helyi lap.

Mi az előzménye a feltárásnak? Az energiaszegénységgel küszködő országban szénhidrogének után kutattak. A geológusok régóta gyanították, hogy a Kárpát-medence – a hajdani tengerfenék – szénhidrogént rejteget valahol. Felfigyeltek arra, hogy az alföldi artézi kutak erősen gázosak. (Hajdúszoboszlón például azzal szórakozott a város fiatalsága, hogy esténként „meggyújtották" a kutak vizét.)

A tudományos felismerésekig azonban eltelt némi idő: a gyógyhatás felfedezése a tapasztalati megismerésen múlott. A víz elárasztotta a Bánomkert gödreit, árkait:"… fürdők és gyárak képét festette az őszi napsugárban fürdő mező fölött a látóhatárra…"

A különös illatú lágy, barna melegvíz odacsalogatta az embereket, akik a természet ajándékával megbarátkozva csakhamar nekivetkőztek, s ősember módjára fürdőzni kezdtek. Kapóra jött a hévforrás az asszonyoknak is, akik idehordták a mosandó ruhákat …

S csodák csodája, hamarabb gyógyultak a sebek, néhány hét múlva megszűnt, enyhült a kínzó derékfájás… A bakák gyaloglástól kisebesedett lába gyorsan gyógyult – s talán ez volt az első orvosi megfigyelés, amelyet követett a többi. Megszülettek az első szakmai feljegyzések, vizsgálati eredmények. Hajdúszoboszló városa pedig felfigyelt minderre, s elhatározta, hogy fürdőt épít.

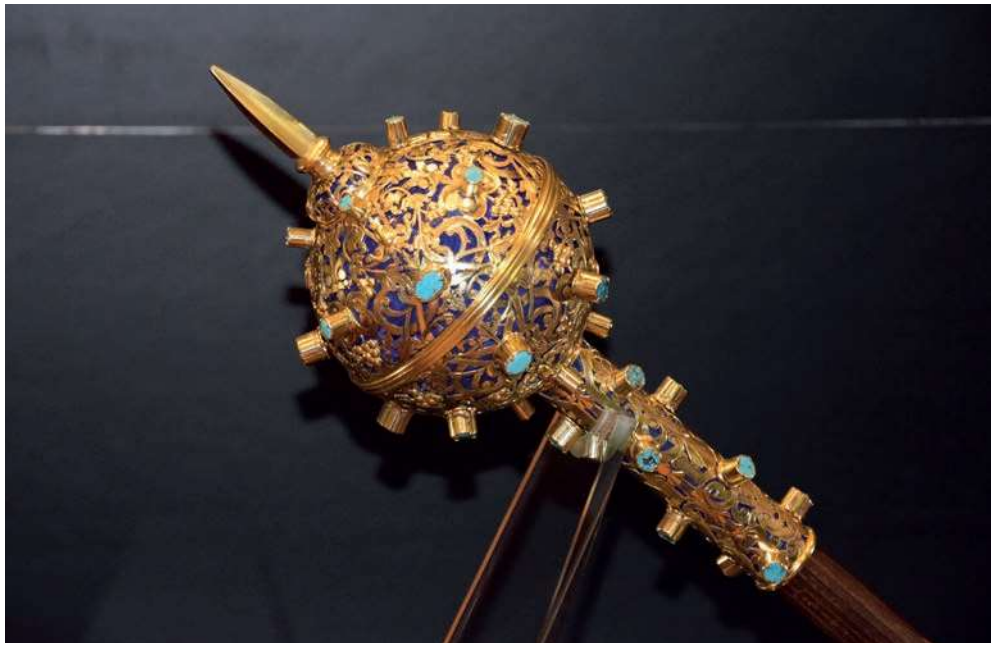
A Hajdúszoboszlói Gyógyfürdő 70 éve. Hajdúszoboszló, 1997.

et ultra
salutis

Bocskai-korona és jogar

BOCSKAI
STVÁN
1557 - 1606

HAJDÚSZOVÁT

Hajdúszovát gyönyörű református temploma műemlék. A hajdani, 1644-re felépült, egyszerű, nádtetős vályogtemplomot minden oldalról téglafalak vették körül, előtte harangláb állt. 1745-ben a templom mellé tornyot és lelkészlakot építettek. A jelenlegi templom már klasszicista stílusú, 1857-61 között építették át.

1963. május 20-án Kodály Zoltán és felesége – Debrecenből Budapestre hazautaztában, Gulyás György és mások kíséretében – ellátogatott hozzánk Hajdúszovátra. Énekkarunk és a község vezetői a Művelődési Otthonban fogadta a kedves vendégeket. A kórus rögtönzött kis hangversennyel köszöntötte névadónkat.

Ezután Kodály Zoltán és felesége elbeszélgetett velünk. Megköszönte a szívélyes fogadtatást, az énekszámokat. Biztatott bennünket e szép tevékenység továbbfolytatására s arra, hogy minél több fiatalt nyerjünk meg a kórusmunkára. Ajánlotta, hogy a felnőtt kórus mellett legyen a községben ifjúsági énekkar, vagy éneklő csoport is, mintegy bázisául a kórus utánpótlásának.

A „Röpülj páva” mozgalom ezt is meghozta: néhány éve Hajdúszováton 30-40 fővel a Művelődési Otthonban ifjúsági „Röpülj páva”-kör tevékenykedik és közreműködik a felnőtt énekkar hangversenyein.

Kodály Zoltán hajdúszováti látogatását egy szép bejegyzés őrzi maradandó emlékként a kórus vendégkönyvében:

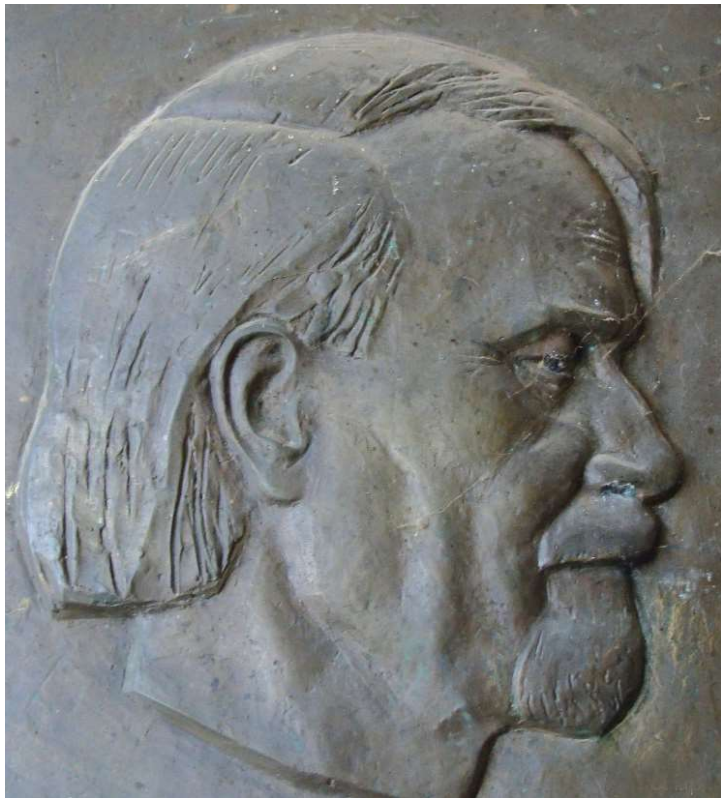
„1963. máj. 20-án

Örömmel hallottam a kórus szép fejlődését. Kívánom, hogy nőjön felfelé minden akadály ellenére, bizonyítsa, hogy ilyet is tud a magyar falusi nép.

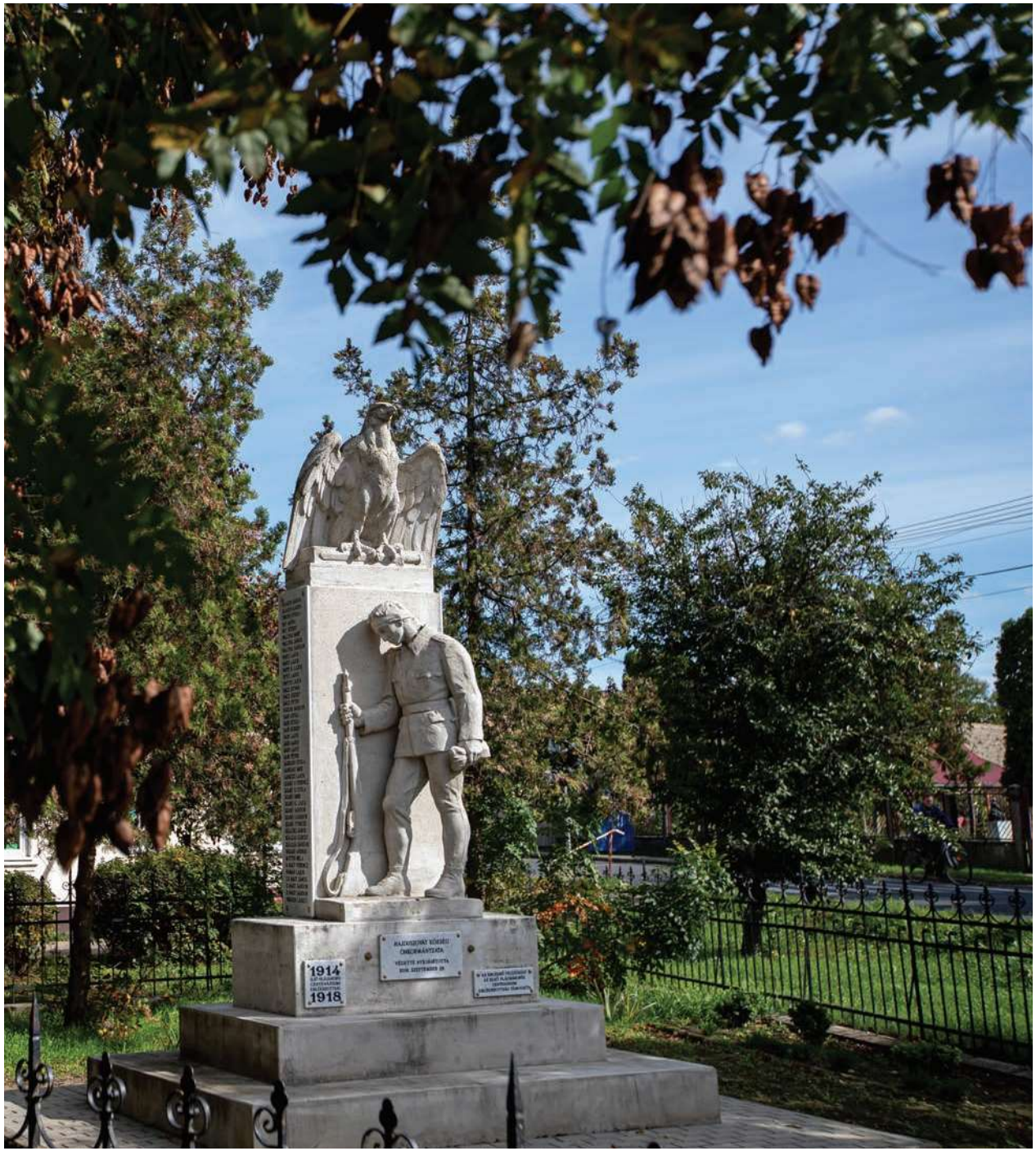
Kodály Zoltán

Kodály Zoltánné”

Szathmári Károly,
Alföld, 1973. február

ITT JÁRT
KODÁLY ZOLTÁN
1963 MÁJUS 20-ÁN.
Megjelölte a Hajdúszoválti Énekkar
1977-ben.

1914
1918

HENCIDA

A hencidai Csere-erdő a Körösvidék északi szélén, a Berettyó folyó két partján helyezkedik el. Viszonylag szerencsés terület, ugyanis a lecsapolások, folyószabályozások nem érintették. A Csere-erdő belső tisztásainak szélei tájképi szempontból is gyönyörű, ligetes megjelenésű sziki tölgyesek.

Vadon termő növények Hencida határában

A vadontermő növényeknek már régóta elenyésző szerep jut a mindennapi táplálkozásban. Azért erre vonatkozóan is vannak helybeli adataink. Hencida határában, az erdőkben és a legelőkön májustól szeptemberig előbukkanó gombák közül csak egyszerűen kalapos gombának nevezett sampinyont, illetve csiperkét szedegetik össze…

A hencidaiak az összeszedett, magas tápértékű gombát általában frissen elkészítve fogyasztják, szárítani nem nagyon szokták, csak nagyon ritkán. A helybeliek szinte csak egyféle gombaételt ismernek: a szennyeződéstől megtisztított gombát felszelik, hagymás zsíron megsütik, és végül tojást ütnek rá…

Gyógyító hatásuk miatt gyűjtögetnek különféle vadnövényeket, főleg az idősebb emberek. A virágzás idején összegyűjtött gyógyfüveket gondosan megszárítják. A legismertebb és a legáltalánosabban használt vadontermő gyógynövényünk a székfű, a kakukkfű és a fekete bodza, melynek csak a virágjait tépdesik le…

A falu határában viszonylag kevés vadgyümölcsfa található. A mai körülmények között alig akad olyan ember, aki számon tartaná ezeknek a fáknak a termését…

Nálunk nagyon kevés a tölgyfa. Termését, a makkot kizárólag sertés takarmányozására hasznosították. A legkedveltebb vadon termő gyümölcs a mezei szamóca és az aprószemű hamvaskék szeder.

Kovács Lajos: Fejezetek Hencida község népéletéből. Debrecen, 1987.

HORTOBÁGY

A Hortobágy szó több jelentéssel is bír: jelöli a települést, a tájegységet és az azon kanyargó folyót. Világhírű kőhídja és csárdája. A Hortobágyi Nemzeti Park az ország legnagyobb és legrégebbi nemzeti parkja, a magyar puszta szinonimája.

„Kilenc lyukra van állítva"

A mai kőhíd helyén valószínűleg már 600 évvel ezelőtt fajármok (falábak) cölöpein álló gerendahíd volt. A Hortobágy folyó vámos fahídjáról, illetve az átkelő révhely vámjáról egy 1346. évi okiratban olvashatunk.

Mivel a fahíd javíttatása igen költséges volt, Debrecen város tanácsának határozatára Povolny Ferenc debreceni építőmester terve alapján 1827-ben kezdték meg a kőhíd építését. Módosított tervétől azt várták, hogy a híd ne csak a 2000-nél többet számláló gulyák áthajtására legyen alkalmas, hanem nyílásai – mai vízmennyiségének ötszörösét szállító – a Hortobágy folyó áradásait is levezethessék.

A téglaboltozatú híd építéséhez az ohati erdőből kivágott fával a helyszínen 822.000 téglát égettek. Kettős szádfalak leverésével a kőpillérek alapárkait a víztől mentesítették. A kivitelező Litsmann József építőmester a pilléreket a Borsod megyei szomolyai és novaji bányából hozatott kőből építette. A híd közét Tokajból hajókon Csegéig szállított gránitkőből alapozta…

Az építkezést nemcsak az Udvari Kamara, de a debreceni kolerajárvány és a követ szállító egyik hajó elsüllyedése is akadályozta. Hét év után 1833 nyarára elkészült a kocsipálya, s ezzel a híd is …

Gáll Imre – Lósy-Schmidt Ede nyomán
Masits László: Szülőföldünk, a Tiszántúl. Bp. 1985.

Mi is hát az a Délibáb?

Nem más, mint nyaranta a messze távolban hűsen hullámozni látszó víztükör, amelyik bűvöli, csalogatja a szomjas hortobágyi utast, de minél jobban igyekszik feléje, a csalogató tenger annál inkább távolodik, majd teljesen szertefoszlik...

Keletkezésének oka igen egyszerű: sivatagokon, pusztákon és nagyobb víztükrök felett a talaj menti légrétegek erős felmelegedésekor keletkező légtükrözési jelenség, amelynek során az erősen felhevült, megritkult alsó légrétegek határfelületén a fénysugarak megtörnek, visszaverődnek.

Bármennyire érthető fizikai magyarázata van is a délibábnak, a pusztai utas mindannyiszor, ahányszor találkozik vele, lenyűgözve szemléli a természet csodás színjátékát.

S miközben az ember – puszta látogatója – csodálkozva nézelődik, egy pillanatig a mesék tündérvilágában érzi magát. Mégis, ennek ellenére az ember úgy érzi, hogy nem is mese az, hogy a Délibáb a Puszta és a Tenger leánya, akinek szerelméért a Felleg, a Szél és a Nap verseng, de a három szerelmes közül a Déli Napot választja, és minden esetben menekül a Felleg és a Szél elől. Ez annál is inkább hihetőbb, mert amikor a Szél fúj, vagy a Napot felleg takarja, nem mutatkozik, ekkor az ember hiába keresi, nem találja.

Tóth József: Mesél a Tisza, regél a Hortobágy. Polgár, 1986.

Slambuc vagy Öhöm

Slambuc vagy öhöm… ugyebár, egyik néven sem ismerik? Ne restelljék, magam sem régen vagyok tisztában velük, mindössze vagy félórája, hogy itt ülök a gulyáskunyhó előtt, Karika Gergő portáján, ahová ebédre vagyok hivatalos.

Slambuc vagy (esetleg: öhön) öhöm helyett mondanak néha száraztésztát is – no, ugye már kezdik érteni? Ez a háromnevű eledel a hortobágyi pásztormenük legfőbb specialitása, - csikós, gulyás, juhász, kondás kedvence, amivel úgy megtömik magukat, hogy beszélni se bírnak utána, legfeljebb hümmögni, hogy öhöm… innen a neve, meg onnan, hogy ha kérdik a pásztort: enne-e egy kis száraztésztát, nincs az az ideje napnak-éjszakának, hogy rá ne bólintson: öhöm…

Magyarság, 1930. július 3.

HOSSZÚPÁLYI

Hosszúpályiban több műemlék-jellegű épület található. A Zichy-kastély településképi jelentőségű. 1813-ban építette Zichy Ferenc késő barokk stílusban. A téglákat helyben égette a gróf, minden téglában megtalálható a Z. F. monogram.

Láttunk egy nagy tavat

Így, ahogy a címben van, láttunk egy nagy tavat. Igaz, nem akkorát, mint az amerikai nagytavak, a Balaton méreteihez sem hasonlítható a nagysága, de ahhoz képest, hogy egy fél évvel ezelőtt még nyoma sem volt, a maga 20 hektáros mivoltában igazán nagynak tekinthető. S ami talán még ennél is nagyobbra növeli jelentőségét: ez a tó Debrecenben van! …

A pontos dátum: ez év május 8-án kezdtek hozzá a munkához és október 2-ra készen lett a tó…Ahogy mondják, tulajdonképpen adva volt minden, ami kellett. A Kati ér ott csörgedezik Debrecen alatt, ha nem is sok, de állandóan van benne víz. A Hosszúpályi út mentén nemcsak kedves, hangulatos erdők vannak, hanem kisebb dombok, mélyedések is. Ezek a mélyedések pedig szinte kínálják magukat, csak egy kis kiigazítás kell, és máris fel lehet tölteni, hogy természetes hatású, élő vízzel teli, szép tó legyen belőlük.

Hogyan is néz ki most ez a tó? Eredetileg úgy tervezték, hogy ércből közönséges tápcsatorna vezeti majd bele a vizet, de hamarosan kiderült, hogy itt is van egy alkalmatos mélyedés, abból lett a kisebbik tó. Mindössze 80 centi mély, pancsolhatnak benne az úszni nem tudók is. A nagy tó közel 800 méter hosszú, a mélysége másfél méter, kiszélesedő „fejében" kis sziget, amelyhez két oldalról híd vezet, majd az ember szinte már oda képzeli a csillogó vízbe a csónakokat, s a partra a horgászokat…

Hajdú-Bihari Napló, 1974. november 14.

BORMÚZEUM

KABA

A kabai meteorit 1857. április 15-én este 10 óra körül csapódott be Kaba határában. Egyike az első meteoritoknak, amelyekben szerves anyagot mutattak ki. A 2,6 kg súlyú követ a község a Debreceni Református Kollégiumnak adományozta.

A kabai meteorit

„…10 óra tájban Kaba helységnek egyik jómódú és értelmes lakosa, Szilágyi Gábor aludt a háza előtt, tehát a szabad ég alatt, midőn is egy sajátos zörej által – mely az ő kifejezése szerint a mennydörgéstől egészen különböző volt – álmából fölriasztatott, s ekkor látott, egyébként felhőtlen és szélcsendes idő mellett, egy szerinte kocsi nagyságú, vakító fénnyel világító tüzes testet, mely Földes helység felől, tehát délkeleti irányból jőve, ívképű útját mintegy 4 másodperc alatt bevégezte…

Másnap korán reggel Szilágyi Gábor a tanyájára lovagolt ki, mikor is útközben lova egyszer hirtelen nekibokrosodva horkolni kezdett, s tovább menni nem akart, ő pedig a szekérjárta úton megpillantott egy fekete követ, mely a kemény földbe annyira be volt nyomulva és ékülve, hogy felülete éppen a földdel színelt.

A föld a kő körül be volt horpadva és megrepedezve. Kén vagy egyéb szagot Szilágyi ekkor nem érzett. E fölfedezés dacára Szilágyink folytatta útját, és csak estve felé, tanyájáról visszajőve ment ki több szomszédokkal és nézőkkel a hely színére ásóval és kapával fölfegyverkezve, s a lebkövet kiásta.

A sértetlen lebkő Szilágyi szerint 7 fontot nyomott, de élei és csúcsai több helyütt, valószínűleg nemes fémek kutatása tekintetéből leüttetvén, s a lakosok által széthordatván, a helységi elöljárók kegyeletéből gyűjteményünkbe jutott főtömeg jelenleg éppen 5 és 1/4 fontot nyom.”

Dr. Nagy Mihály
Élet és Tudomány, 1982. május 21.

VÁROSHÁZA

KISMARJA

Kismarja gondosan ápolja Bocskai István erdélyi fejedelem emlékét. Mellszobra a település központjában, a templom mellett áll. A református templom belső falát – a református templomoknál szokatlan módon – a fejedelem képe díszíti.

Bocskai István és Kismarja

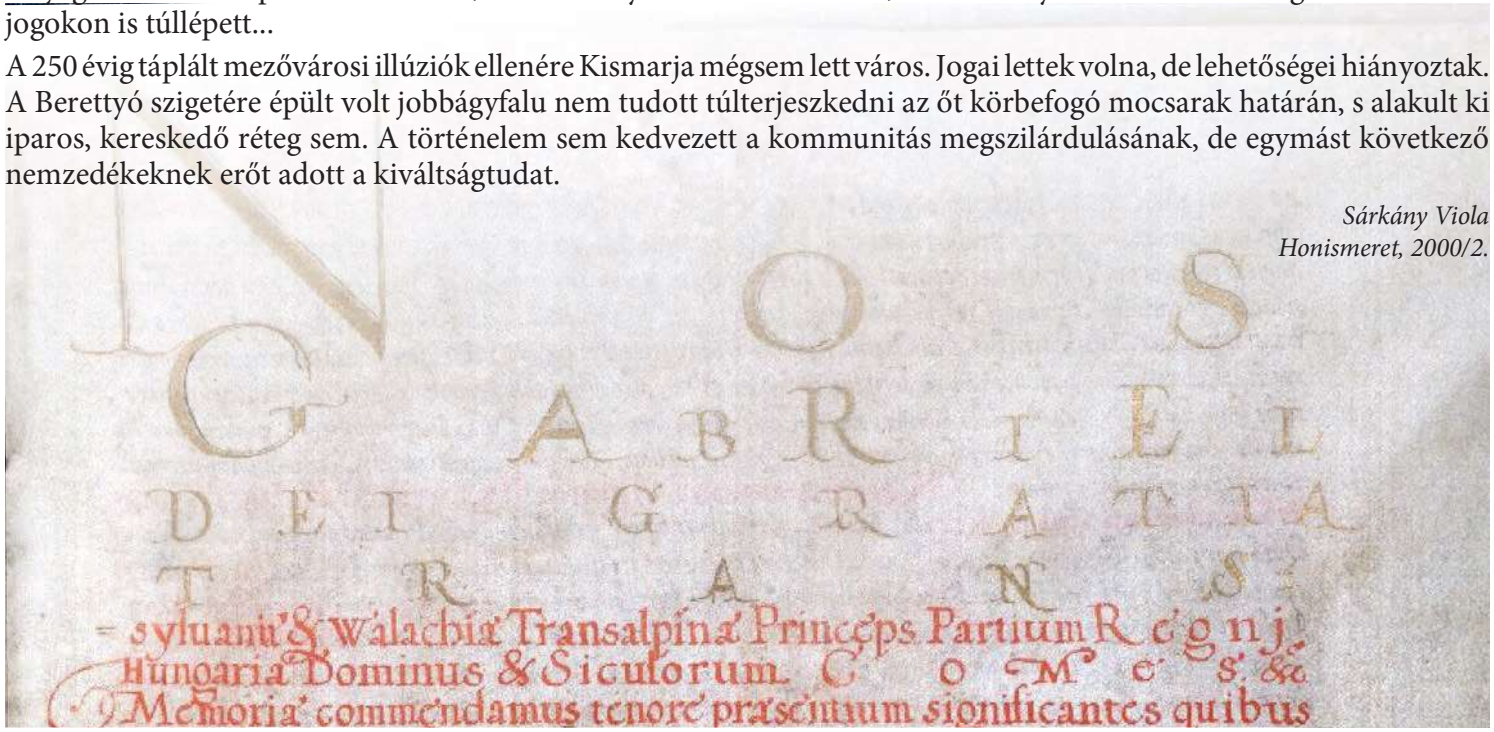
A kismarjai hagyomány szerint a fejedelem a Berettyó szigetén épült – ma a falu északi részén található – „várdombon" született. Ezt támasztja alá maga a fejedelem is a falunak adott nagy szabadalomlevelében, ahol „kedves szülőföldünknek" nevezi Kismarját, „amelyről a mi eleink, ükapáink, nagyapáink, ősapáink, eredetüket onnan véve magukat nevezték"…

A győztes szabadságharc egyik utolsó mozzanataként szülőföldjére emlékezett a fejedelem. Kassán, 1606. szeptember 22-én a kismarjaiaknak messzemenő kiváltásokat adott…

A közösség tagjai a kiváltságlevél értelmében általában azokat a jogokat élvezhették, mint más, kiváltságos városok polgárai.... Ezen kiváltságok kivételes helyet nyújtottak a korabeli feudális társadalomban... Kismarja polgárai lényegében szabad parasztok voltak, önkormányzattal rendelkeztek, ami bizonyos tekintetben még a mezővárosi jogokon is túllépett...

A 250 évig táplált mezővárosi illúziók ellenére Kismarja mégsem lett város. Jogai lettek volna, de lehetőségei hiányoztak. A Berettyó szigetére épült volt jobbágyfalu nem tudott túlterjeszkedni az őt körbefogó mocsarak határán, s alakult ki iparos, kereskedő réteg sem. A történelem sem kedvezett a kommunitás megszilárdulásának, de egymást következő nemzedékeknek erőt adott a kiváltságtudat.

Sárkány Viola
Honismeret, 2000/2.

KOKAD

A település ősrégi erőssége a tormatermesztés. Magyarország tormatermésének kilencven százalékát az érmelléki térség adja. Nem véletlen, hogy az évente megrendezett tormafesztivált több ezren látogatják.

Kokadot az Isten jókedvében teremtette

A homoki településnek szerencsére elég jó földje (is) van, az igazi futóhomok-terület kicsi. Ezért mondták némelyek, hogy Kokadot az Isten jókedvében teremtette, jobban ellátta aranykorona-értékkel, mint a környékbeli falvak határát.

A létavértesi határátkelőhely Kokad közigazgatási területére esik, mégis a szomszédban lévő város nevével említik. Az átkelőhely nincs használatban, ugyanis csak a magyar oldalon vannak meg a forgalomnak a feltételei, a román oldalon nincs szilárd burkolatú út Székelyhídig…

Két kis templom emelkedik ki (nem túl magasra) a lakóházak közül…

Nagyon érdekes, hogy míg a környéken sehol nincs étterem (még Létavértesen sem), addig Kokadon él és virágzik a Betekincs (így, cs-vel)…. A neve hagyományőrzésre mutat, ugyanis amikor Petőfi erre járt, s ment Diószegre, volt Kokad határában egy Betekints csárda, ahová a fáradt költő betért…

Sem épület, sem táj nincs itt olyan, amit a messziről ide vetődőnek mutogatni lehetne. Legfeljebb a hosszú, többnyire ma is jó állapotban lévő górék (kukoricatárolók) keltik fel az idegen érdeklődését. Az utcafrontra épített górék hosszúságát öllel mérték, minél módosabb volt a gazda, annál több öles volt a góré. Takaros, tisztán tartott falu Kokad, az a benyomásunk: rendes, dolgos emberek laknak itt, akik környezetük esztétikus voltára is sokat adnak.

Hajdú-Bihari Napló, 2001. január 26.

Betekincs étterem

KOMÁDI

Komádiban kétféle hímzést készítettek. Az egyik a rusztikus vászonhímzés, a másik a könnyed, nagyon aprólékos, finom elemekből építkező fehérhímzés, amely a 19. század végén terjedt el. A fehérhímzéssel elsősorban férfi ingeket, női ingvállakat, köténeket díszítettek.

Halászat

Leghíresebb rákászok a komádiak voltak. Régi, leégett templomuk karzatára is két veres rák volt festve. Még falucsúfolójuk is hajdani rákász voltukkal kapcsolatos. Annak idején szokásuk volt, hogy évenként bizonyos alkalommal rákot vittek ajándékba a főszolgabírónak. Történt, hogy egyszer véletlenül megfeledkeztek róla. A tréfakedvelő főszolgabíró nem hagyta ezt szó nélkül, hanem megkérdezte:

„Hát a rákokkal mi van bíró uram?" A kérdéssel meglepett bíró zavarában hirtelen azt találta felelni:

Elverte a jég. Vidékünkön ma is emlegetik ezt s a komádiak nem szívesen hallják.

Osváth írja: hogy a rákot szekérrel hordták Debrecenbe és a Kisúj-utcán árulták…

A rákot kézzel dobták ki a vízből, leginkább azonban varsával fogták. Ezzel fogták a csíkot is a csíkászok. A varsát (illetőleg csíkkast) vesszőből fonták. Hegyes méhkas alakú volt s alulról tölcsérformájú vörcsök nyúlt bele. Lápot lékeltek és a lékbe leeresztették a varsát. Mondják, tódult bele a rengeteg csík, ahonnan vízzel telt gödörbe: csíkverembe gyűjtötték össze. Gyékénykosarakban, dézsákban, puttonyokban vitték a piacra a rákot és a csíkot. A gyalult káposztával főzött csík híres sárréti eledel volt régen. A rák és a csík nevét is több helynevünk őrzi, főként a Kissárréten.

Szűcs Sándor: A régi Sárrét világa. Budapest, 1942.

Vászonhímzés

Piac

Zonda-ház, ma kormányablak

Lovasnap, NagyJános komádi fogathajtó

KONYÁR

Konyár a folyószabályozások előtt mocsaras-vizenyős területen feküdt. A település határában lévő állóvizek nemzetközileg is számon tartott madárfészkelő- és táplálkozóhelyek.

A Konyári Sóstófürdő a 20. század elején még ismert, gyógyító hatásáról híres és látogatott fürdőhely volt.

A konyársóstói fürdő rövid története

A Konyár környéki falvak tizenévesei közül is már csak néhányan tudják, hogy Sóstón fürdő volt valamikor, s méghozzá messze földön híres! Ez a fürdő már három évtizede nem létezik, ezért aztán nem csodálható, hogy a fiatalok már azt sem igen sejtik, hogy a Sóstó helynév gyógyfürdőt (illetőleg egykori gyógyfürdőt) feltételez itt s máshol is az országban…

Miközben a sétányon a tóhoz közeledett a vendég, fenyőfák közt vezetett az útja, majd jobbról strandmedencét, balról teniszpályát, kuglipályákat pillanthatott meg. Tovább haladva a Budapest villához ért, ezzel szemben volt a fürdőház, amelyben márvány-, beton-, fakádak várták a degeszre tömött és a laposabb pénztárcájú gyógyulni vágyókat. Külön villájuk volt a debreceni, nagyváradi polgároknak is. A szálloda épületében tágas táncterem szolgálta az úrhölgyek és urak mulató kedvét. A talpalávalót állandó zenészek húzták, akiknek külön lakhelyet biztosított az igazgató a fürdő területén.

Ez a már-már idillikusnak tűnő világ azonban még a múlt rendszer végén eltűnt a Sárrét északi pereméről. Az utolsó tulajdonos, Horváth százados halála vetett véget a Sóstó virágzásának…

Erdei Sándor, Hajdú-Bihari Napló, 1982. febr. 20

Konyár a szülőfalum, a Derecske melletti község, amelyhez valamikor a híres fürdőhely, Konyár-Sóstófürdő is tartozott. Örömmel észleltem, hogy a falu létrejöttének 700 éves évfordulójára megjelent a Konyár ízes étkei című könyv (Konyár 2013). A hatvanas években voltam sorstársaimmal kamaszgyerek az Újsoron, s ha anyám gyorsan el akarta verni az éhünket, kezünkbe nyomott egy-két szelet dübbencset. Előtte persze megsütötte - efféleképpen:

A krumplit meghámozzuk és megfőzzük, majd összetörjük. Amikor kihűlt, a liszttel összekeverjük. A sóval az élesztőt a tejben felfuttatjuk, s a kettőt összekeverjük. Meggyúrjuk, és amikor majdnem kész, a zsír felével bedagasztjuk.

Kelni hagyjuk, s amikor megkelt, elnyújtjuk a tésztát, és a maradék 10 dkg zsírral lekenjük és feltekerjük. Tetszés szerinti nagyságúra daraboljuk, a tepsit kizsírozzuk, a tésztát belerakjuk. Tojással megkenjük és megsütjük.

Erdei Sándor, http://www.diszpolgar.hu/konyari-krumplis-dubbencs

KÖRÖSSZAKÁL

Az Erdélyben eredő Sebes-Körös folyó meghatározó a falu életében. A rajta átívelő híd gróf Tisza István nevét viseli. A folyóra duzzasztógát is épült 20 méter hosszan.

Az ősi kastély történelmi pillanatai

A múltat a jelennel a jövő érdekében kapcsolta össze a falu önkormányzata akkor, amikor a ma már iskolaként működő egykori Mártonffy-kastély földszintes épületére emeletet épített.

A falu egyik Mártonffy családjának lakhelyéül szolgáló épületben gyakran vendégeskedett gyermekkorában Boros Tibor, aki ma már debreceni lakos. „Egykoron román anyanyelvű emberek éltek Körösszakálban, akikre a nyugalom, a békesség, a megelégedettség és a segítőkészség volt jellemző - idézi fel a majd' egy emberöltőnyi múltat Boros Tibor…

A csendesen csordogáló artézi kút hangja, a virágok kellemes illatával telített levegő, no meg a kis görögkeleti templom pontosan 9 órakor megkonduló harangjának dallamos csengése esténként olyan nyugalmat árasztott, amilyet azóta sem nagyon éltem át sehol. A Körös menti falu igazi békeoázis volt a II. világháború viharában.

Az ősi kastélyépület 1944 szeptemberében élt át történelmi pillanatokat. Akkor két napon keresztül itt székelt a védelmi harcokat irányító magyar katonai vezérkar. De korábban is megfordultak neves személyiségek a kastélyban. Sőt, meg is szálltak a nyolcszobás, nagyebédlős épületben. A háború után alapvetően megváltozott a kastély funkciója, …iskola lett.

Hajdú-Bihari Napló, 2000. szeptember 2.

GRÓF TISZA ISTVÁN
HID
ÉPÜLT 1927 — 1928.

KÖRÖSSZEGAPÁTI

A település első írásos említése 1214-ből való, amikor a váradi tüzespróbára ítéltek között apáti lakos is szerepelt. Az Apáti nevet az egykori tordai apátságról nyerte, a Körösszeg előnevet az uradalom várától kapta.

A községben a magyar és a nemzetiségi kultúrának egyaránt szép hagyományai vannak.

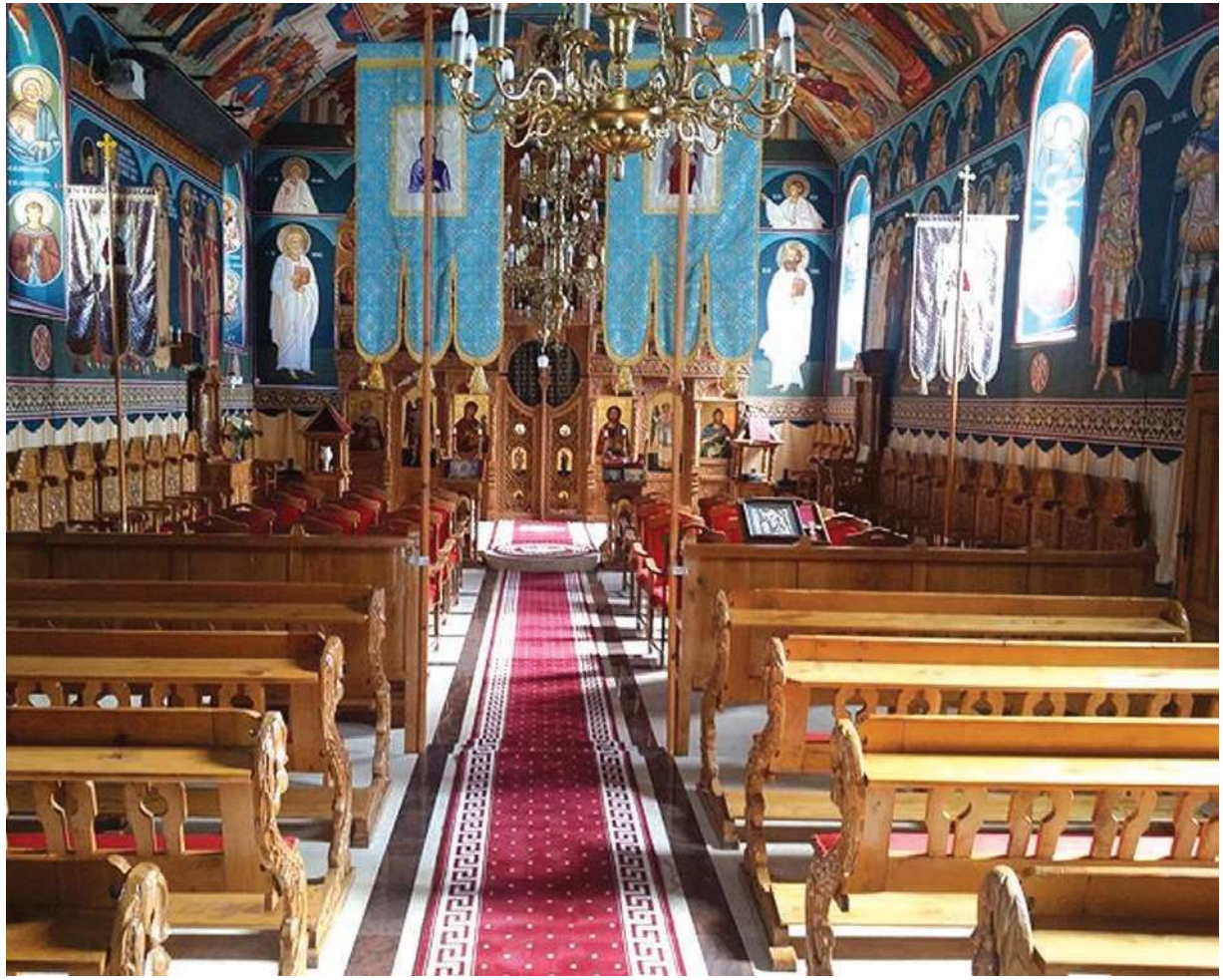
Koringyálás

A hazai románság teljes körében, ősidők óta (a 18. századi letelepedésig bizonyíthatóan) az egyik legismertebb, ha nem a legismertebb, egyszersmind a legnépszerűbb karácsonyi szokás a koringyálás (colindatul-kántálás) volt és maradt egészen napjainkig.

…A románok által is népesített falusi közösségeinkben kántáló csoportokba verődtek mind a kamasz („legényecskék”), mind a felnőttek (legények és ifjú házasok), akik bekopogtak mindazon házakhoz, ahol saját korosztályú lányok laktak, mégpedig kettős céllal: egyszer, hogy elénekeljék a szép egyházi vagy világi énekeket, amelyek jókívánságokat, boldogságot, bőséget és jólétet tolmácsolnak a ház lakóinak, másfelől azért is, mert ez alkalmat teremtett a társas táncos mulatságra is…

Mivel a házigazdák felkészülten és nagyon szívesen várták a kántálók váltásait, ünnepi falatokkal is megkínálták a legényeket és kíséretüket, ilyenkor főleg süteményt és sertéshúskészítményeket tálaltak fel. Helyenként a felfogadott zenészeknek a háziak is fizettek egy kis pénzt, mellé kolbászt, hurkát és kalácsot is adtak.

Hocopán Sándor
http://www.naputonline.hu/2021/12/24/hocopan-sandor-tancok-a-jeles-napokon/

2021

LÉTAVÉRTES

Létavértes, az Erdőspuszták „fővárosa” nemcsak természeti kincseiről, hanem a zajtalanul gyulladó gyufa feltalálójáról, Irinyi Jánosról is nevezetes. Híres az ország egyetlen élővíz fölé épített vágóhídja, ahol a hentes szakmát bemutató állandó kiállítás kapott helyet.

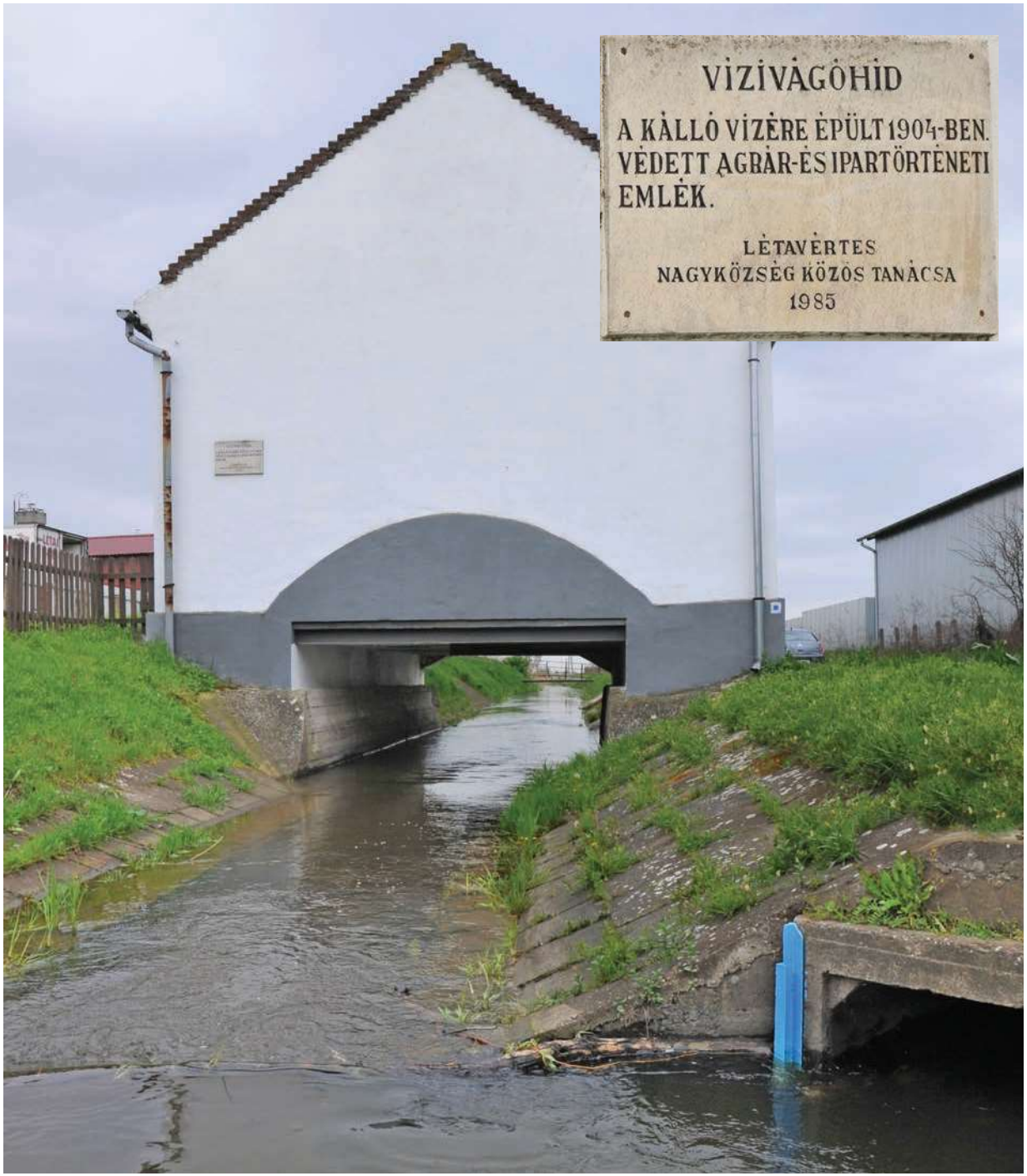
Mátyás király ivókút

Arborétum

Vizivágóhíd kiállítás

Irinyi János

A „zaj nélkül gyulladó gyufa" felfedezője

Irinyi a találmány történetét 1863-ban újságban közölte: „Mikor a bécsi Politechnikum kémiai tanára Meissner …többek között az ólom hyperoxidjáról tartott felolvasást s a barna port kénvirággal dörzsölgette üvegmozsárban, ígérvén a figyelmes hallgatóságnak, hogy a kén meg fog gyúlni. Mikor ez nem történt, nekem hamar eszembe jutott, hogyha kén helyett foszfort vett volna, ez már égne…"

E sikertelen kíséret adta az ötletet a felfedezéséhez. A foszfort forró vízben granuláltam, kihűlés után a megmért barna porral és hogy a fára ragadjon, arab mézgával összekevertem…" Az esemény napja: 1836. december 18. Irinyi ekkor 19 éves! Ezzel az addigi, veszedelmes „dörzsgyufa" megszelidült, és a nagyüzemi gyártásra alkalmassá vált. Csak épp Irinyi nem tulajdonított különösebb jelentőséget találmányának. Ezzel magyarázható, hogy találmányára, hozzájárulásával egy Bécsben lakó élelmes magyar származású gyufagyáros kapott szabadalmat.

Síró András nyomán
Masits László: Szülőföldünk, a Tiszántúl I. Budapest, 1985.

SZAKRENDELŐ
GYÓGYSZERTÁR

20

Rozsnyai István Muzeális Gyűjtemény

MAGYARHOMOROG

A Bihari Arborétumban olyan növényeket gyűjtöttek össze, amelyek jól tűrik a helyi környezeti adottságokat. Szívesen látogatják ismeretszerzés céljából a kert– és parképítők és dísznövénytermesztő szakiskolások. A növények közt rengeteg madár él, mint például a világ legszebben éneklő madara, a fülemüle.

Kis-Homrogi Néptáncegyüttes

Bihar Arborétum

Bihar megye nyugati szélén található a gyűjtemény, amely 2006-ben lett hivatalosan is arborétum…

Az alapítók kül- és belföldi szakmai utak során gyűjtötték össze azokat a növényeket, amelyekről feltételezték, hogy jól tűrik a helyi környezeti adottságokat – nagyrészt lombhullató fákat, cserjéket, lomblevelű örökzöldeket, télizöldeket, kisebb részben fenyőféléket telepítettek. 1998-ban kerültek a növények végleges helyükre parkszerű elrendezésben…

A teljesség igénye nélkül néhány különlegesség az arborétum területéről: a hibrid vadgesztenye változat, mely 2–2,5 méter átmérőjű gömb koronát nevel;…a mahoborbolya nagy tűrőképességű örökzöld hibrid, amely itt teljesen télállónak bizonyult;… a vadkörte 'Bihar' nevű fajtája. Érdekes, ritkán látható faj az Észak-Amerikában honos molyhos galagonya.

A növények közt rengeteg kisállat és madár él: mocsári teknősök, sünök, siklók, vízimadarak – a vadkacsától a törpegémig és a bakcsóig…

https://www.termeszetjaro.hu/hu/poi/termeszetvedelmi-teruelet/bihar-arboretum/45519280/

MEZŐPETERD

Mezőpeterd turisztikai és idegenforgalmi lehetőségeit jelentősen gyarapítja, hogy a legnagyobb magyar-román határátkelőhely közelében fekszik. Panziójában és egyéb szálláshelyein már kimutatható forgalom jelentkezik.

Nem sokáig kell árulni a lakóépületeket

Nemigen találni rendezettebb falut Biharban. Pedig sem az önkormányzat, sem az itt élők nincsenek bővében az anyagi javaknak. Helyben csak termőföld van, abból azonban jelenleg a néhány vállalkozó és őstermelő családon kívül más nem tud megélni.

Zöldülő fű az utcák mentén, a rendben tartott, veteményezésre váró kertek, szép lakóépületek faluszerte és – bármilyen meglepő – sehol, semmilyen szemét. Mindez mutatja, hogy szeretik falujukat az itt élők. De mások is szeretik Mezőpeterdet, mert itt nem sokáig kell árulni a lakóépületeket. Helyben ugyanis nincs sok munkalehetőség, van viszont vasút és főút, s mindössze 8 kilométerre van Bihar „fővárosa", ahol akad munka. A Biharkeresztest elkerülő út megépültével ez a falu lett az utolsó település az államhatár előtt, amelyiken áthalad a főút. „Ki kellene használni ezt a lehetőséget" – mondják többen. De hogy milyen módon, egyelőre nem tudják.

Hajdú-Bihari Napló, 2001. február 19.

4
MEZŐPETERD

MEZŐSAS

Mezősas legértékesebb műemléki jellegű épülete az 1773-ban épült, többször átalakított református templom, amelynek teljes felújítására 1989-ben került sor. Belső berendezése késő klasszicista, a torony késő barokk stílusjegyeket visel magán.

Mezősas

A román határ felé tartó főútvonalból Berettyóújfalu után ágazik le a műút Mezősas felé. A forgalmat magunk mögött hagyjuk, „kísérőink" elszórt istállóépületek és megszürkült tavalyi szénaboglyák. Még biciklistát is alig látni errefelé. Békés, csendes kis községbe érkezünk.

A templom tövében kuporgó utcányi falucska 850 lelket számlál. Az öregek emlékeznek arra is, amikor csaknem kétszer ennyien voltak, még azelőtt, hogy megindult volna a városba áramlás.

A napsütésben szinte világít a református templom félig festett tornya, friss mész szárad a falakon… A szemközti iskolából zene szűrődik át: az iskolarádió adása. Fekete Irma iskolaigazgató…meséli:

– Körösszakállal (amely szintén „válni" kíván) és Berekböszörménnyel (ők már önállóak) együtt a körösszegapáti tanácshoz tartozunk. Annak idején erőszakoltan ment a közös tanács szervezése, most van lehetőség a hibát jóvátenni. Ez lenne az első lépcső, hogy történjen valami. A demokrácia próbája, hogy sikerüljön véghezvinnünk...

Az utca még mindig csendes. Elmenőben kísérőim kedvesen invitálnak, jöjjek máskor is, sok itt még a látnivaló, s a nagy politikai zűrzavarban végre már az élet dolgaival is kellene foglalkozni...

K. Simor Katalin
Hajdú-Bihari Napló, 1989. május 22.

Szent István-mellszobor

MOZGÓKŐ

MIKEPÉRCS

A mikepércsi csárdás Béres András néprajztudós gyűjtésének köszönhetően maradt fenn. A tánccal az 1960-as években a Debreceni Népi Együttes világversenyt nyert. 2009-ben a Mikepércsi Falunapon Guiness-rekord kísérlet céljából egyszerre 318 fő járta, ezzel magyar rekordot állított fel a település.

Mikepércsi csárdás

Magyar rekordot állítottak fel a néptáncosok 2018. augusztus 17-én délután Debrecen főterén: Béres András legendás, 1950-ben született koreográfiáját, a mikepércsi csárdást 326-an táncolták egyszerre a Nagytemplom előtt

A mikepércsi csárdás koreográfiája 1950-ben készült Béres András néprajzi gyűjtései nyomán. A tánc évtizedeken át volt nyitószáma a Debreceni Népi Együttes műsorainak, majd egy időre feledésbe merült. Mikepércsen azonban újra „felfedezték" az alkotást, ami mára a település egyik jelképévé vált. 2009-ben pedig - rekordot elérve - 318 táncos ropta egyszerre a mikepércsi sportpályán a csárdást.

Debrecenben több, mint húsz település táncosai vettek részt a különleges produkcióban. A zenés-táncos rekordkísérlet sikerült, Beke Balázs, a magyar rekordok hivatalos regisztrátora bejelentette: Debrecenben 326-an ropták a mikepércsi csárdást, ezzel új magyar rekord született…

Honismeret 2018/6.

„Ezeréves” Tölgy

MONOSTORPÁLYI

Monostorpályi legmeghatározóbb műemléke a három épületből álló, több emeletes gabonatároló, az 1826-ban épült „tubus” magtár. A tubusba lóvontatás segítségével, csigás kötélen húzták fel a gabonát.

A természeti látványosságok közül különösen a hat hektáros védett feketefenyves erdő érdemel említést, melynek területén értékes és ritka lágyszárú növényfajok, valamint gazdag rovarállomány is fellelhető.

Két különleges, copf stílusú tubusmagtár

Az országos viszonylatban is egyedi tubusmagtár épületegyüttest választotta a község európai uniós hozományául.

Az 1826-ban épült Gorove-kúriához nagy gazdasági udvar és kert tartozott, a kúria azonban a második világháborúban elpusztult. Épen maradt viszont a kétemeletes, négyszintes, úgynevezett tubusmagtár és egy földszintes, hagyományos magtár.

A két különleges, copf stílusú tubusmagtár az akkori idők legmodernebb technikájával épült, négyszintes megoldásával már előhírnöke a későbbi gabonasilóknak…

A termény tárolását és szárítását egymásra merőleges, szinteltolásos szellőző síprendszer biztosította. A tubusmagtárt csigakötél segítségével töltötték fel terménnyel, melyet a zsákra kötöttek, és ló vontatásával húzták fel a felső szintre. Ott a zsákot kiöntötték a szellőzősípokra.

A gabona a szint közepénél deszkasípon jutott le a földszintre, ahol zsákolták. A rendszer lényege: ha egy zsák gabonát kivettek, az összes többi megmozdult, levegőzött.

Bár az épületeket 1994-ben felújították, most is restaurálásra szorulnak. A helyreállítás után az épületegyüttest falusi múzeumként kívánják működtetni.

Hajdú-Bihari Napló, 2004. február 24.

Dicsőség Istennek
Békesség a Földön
Ajándékozás emberek

NÁDUDVAR

A nádudvari fazekasság a város határában található agyagnak köszönhetően több ezer éves múltra tekint vissza. A fekete kerámia speciális égetési technikával, fatüzeléses kemencében készül. A Fazekas család már három évszázada készíti, ezzel öregbítve a település hírnevét.

Fekete kerámia készítése

A nádudvari fazekasok az anyagot helyben bányásszák. Több méter mélyre kell leásni, hogy megfelelő agyagot nyerjenek… A leülepedett, kiszikkadt agyagot kockákra vágják, majd nedves helyen, pincében vagy veremben tárolják, érlelik. Feldolgozás előtt kézzel átgyúrják. Ezt követően rögölik, vagyis a készítendő edény nagyságához mért kisebb darabokra vágják. Ezekből a rögökből készülnek az edények.

Az előkészítő munkák után az agyag megformázása, korongolása következik… A fazekas először megnedvesíti a korongtányért, hogy az agyag ráragadjon, majd az előkészített agyagrögökből egyet a korongtányér közepére csap.

A korongon formált edényt előbb szárítják, majd olajos kencével bekenik, pamacsolják. Újból szárítják, posztóval megtörlik, így az edény alkalmassá válik a díszítésre. A díszítés lehetett csiszolt (sikált), karcolt vagy plasztikusan applikált (rátétes). Ezek közül a legautentikusabb és a leggyakoribb a csiszolás, vagy, ahogy Nádudvaron nevezik a sikálás, melyet sima felületű, laposodó, hegyes végű folyami kaviccsal (békasóval) végeznek…

A berakás után kezdődik az égetés… Hosszú előmelegítés után régen fával és szalmával, ma már csak fával tüzelnek a kemencében, melynek tíz óra elteltével lezárják nyílásait. Az égetés ezen reduktív módja, valamint az agyag összetétele eredményezi a nádudvari kerámia bársonyos fekete színét… A kiégetett edényeket újabban paraffinban áztatva tisztítják meg a koromtól, majd denaturált szesszel is átdörzsölik. Ezzel fejeződik be a kerámia készítése.

Bihari-Horváth László: Nádudvar élő öröksége, a fekete kerámia

FAZEKASHÁZ

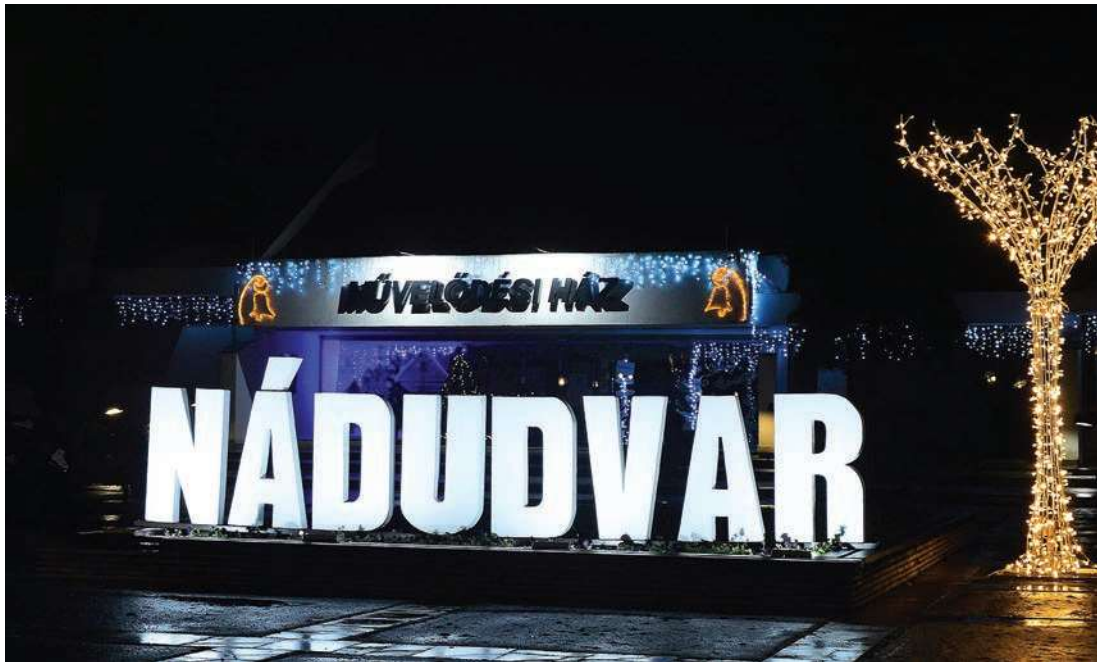

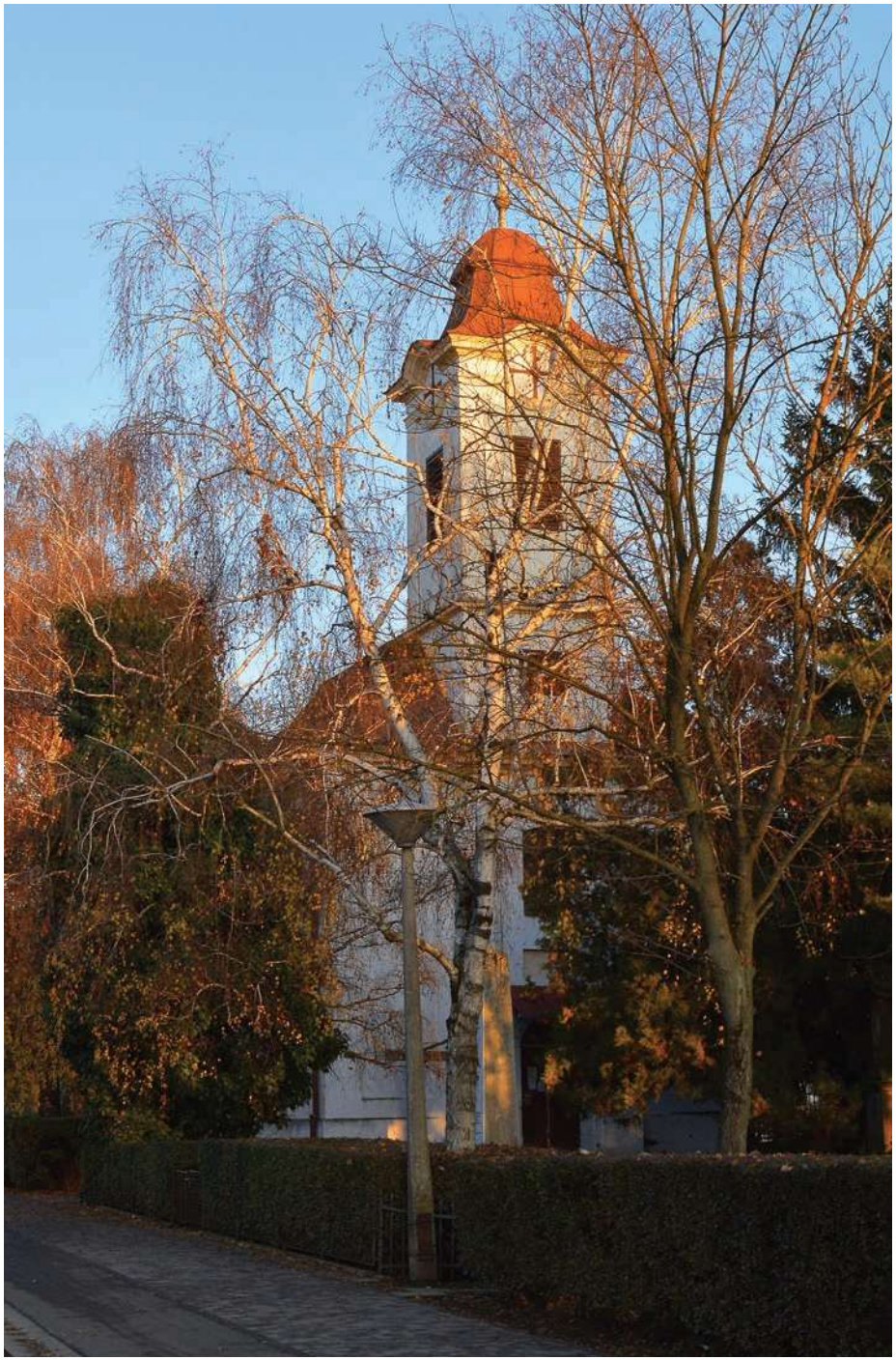

NÁDUDVARI NÉPI KÉZMŰVES
SZAKGIMNÁZIUM ÉS KOLLÉGIUM

MŰVELŐDÉSI HÁZ
NÁDUDVAR

NAGYHEGYES

A főleg mezőgazdasággal foglalkozó település életébe jelentős változást hozott a földgáz kitörése. 1961-ben egy gázrobbanás következtében egy horgászatra is alkalmas, körülbelül 5 méter mély tavacska keletkezett. 2006-ban a kitörés 45. évfordulója alkalmából az önkormányzat a területet bekerítette, sétányokat, pihenőket alakított ki a területén.

Tragédiából természeti csoda

Augusztus 24-én történt a gázkitörés, a Hajdúszoboszló-36 jelű gázkitermelő helyen a kiáramló gáz spontán begyulladt, majd a detonációt követően százméteres lángnyelv csapott fel. A tűz napokig tombolt, Debrecenből is látható volt a lángfüggöny. A gáz hatalmas nyomása meglazította az alsó talajrétegeket, és a tűz végül önmagától kialudt, így alakult ki a mintegy kétszáz méter átmérőjű tó, és az azt körülölelő, tizenhét méter magas sánc, melyet ma már bokrok és fák borítanak…

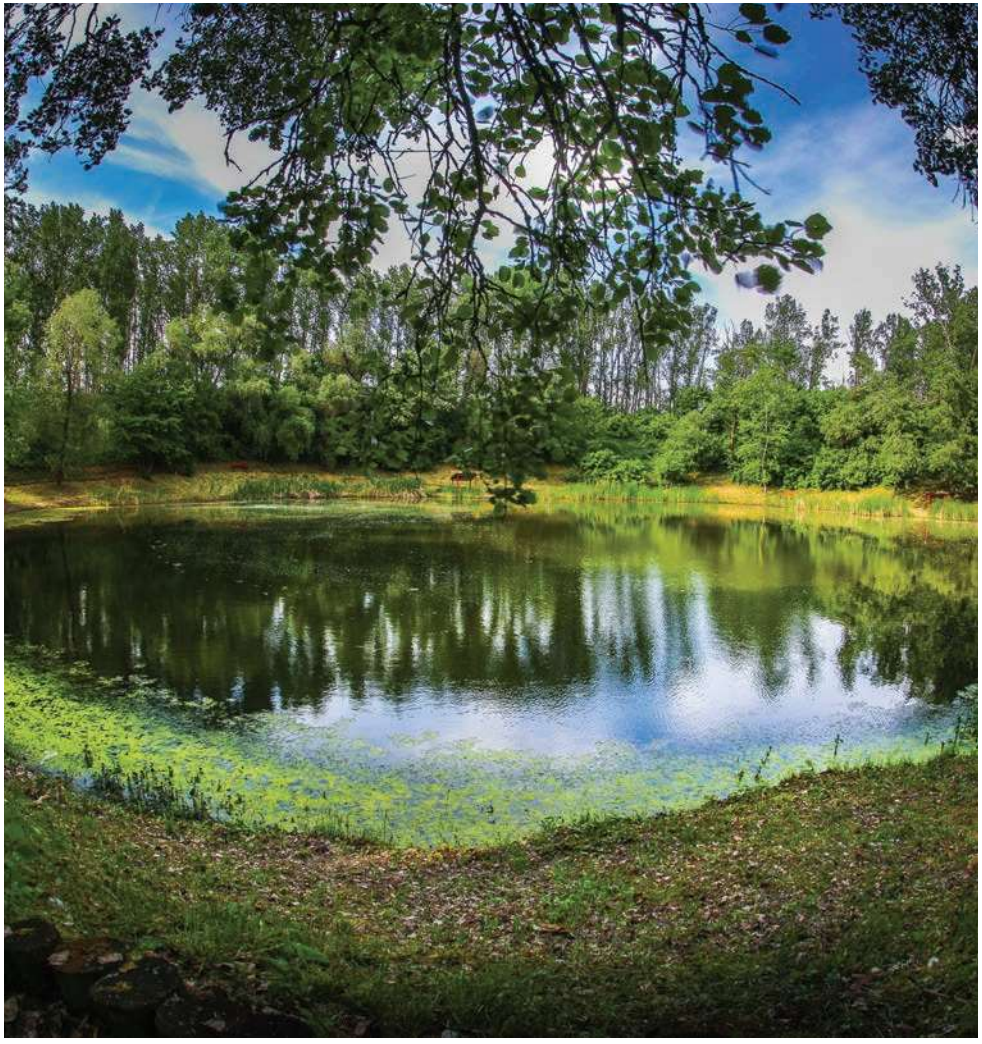
– Kamaszlány voltam akkor, légvonalban olyan három kilométerre lehetett a tanyánk a kitöréstől. Napközben végeztük a munkát… Egyszer csak nagyobb morajra lettünk figyelmesek – idézte föl Györfi Péterné Zsupos Julianna. – Annyira rázkódtak az ablakok, hogy attól féltünk, kihullanak helyükről, az épület pedig összedől.

Györfi Péter a fúrást végző cégnél dogozott már 1961-ben is, onnan ment nyugdíjba…

–Valószínűleg gyenge volt az iszap minősége, emiatt tört fel a gáz. A talajból különféle kavicsok jöttek fel, és a súrlódás következtében szikra keletkezett, és így gyulladt be.

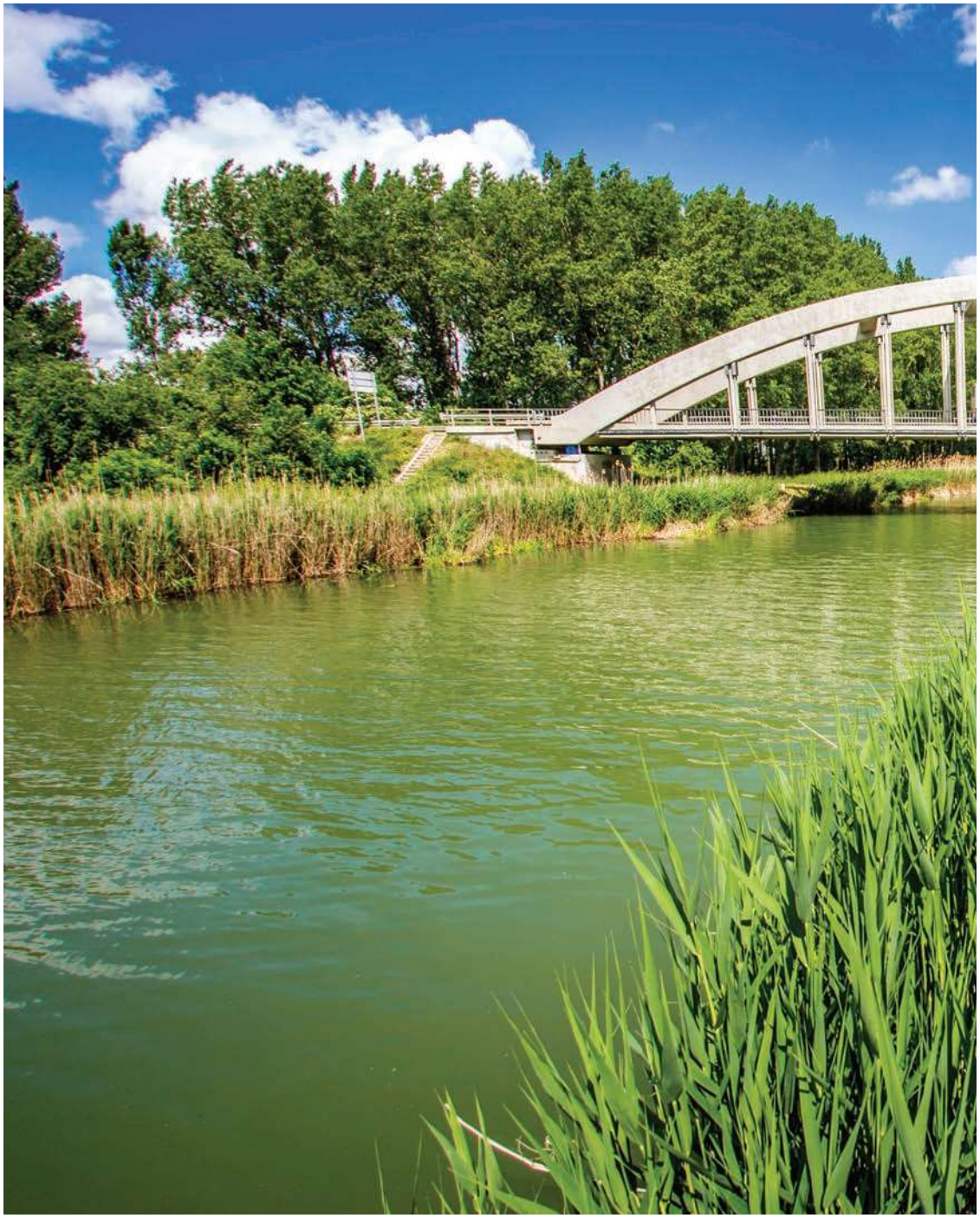
Óriási energia szabadult ott fel, a gáz, ahogy áramlott, hányta kifelé magából a földet. Mentőfúrásokat csináltak, ilyen módon próbálták megfékezni a tüzet, de nem sikerült. Végül állítólag saját magát oltotta el – mondta Györfi Péter. Az elsüllyedt berendezés és az összeolvadt torony valószínűleg ma is a tó fenekén hever, sőt a szóbeszéd szerint egy autó is található a mélyén. A nagyhegyesi horgászok kedvelt helye ez, bár állítólag egy hatalmas harcsa olykor-olykor megtréfálja őket. Fürödni tilos a Kráter-tóban.

Kiss Dóra
Hajdú-Bihari Napló, 2018. szeptember 5.

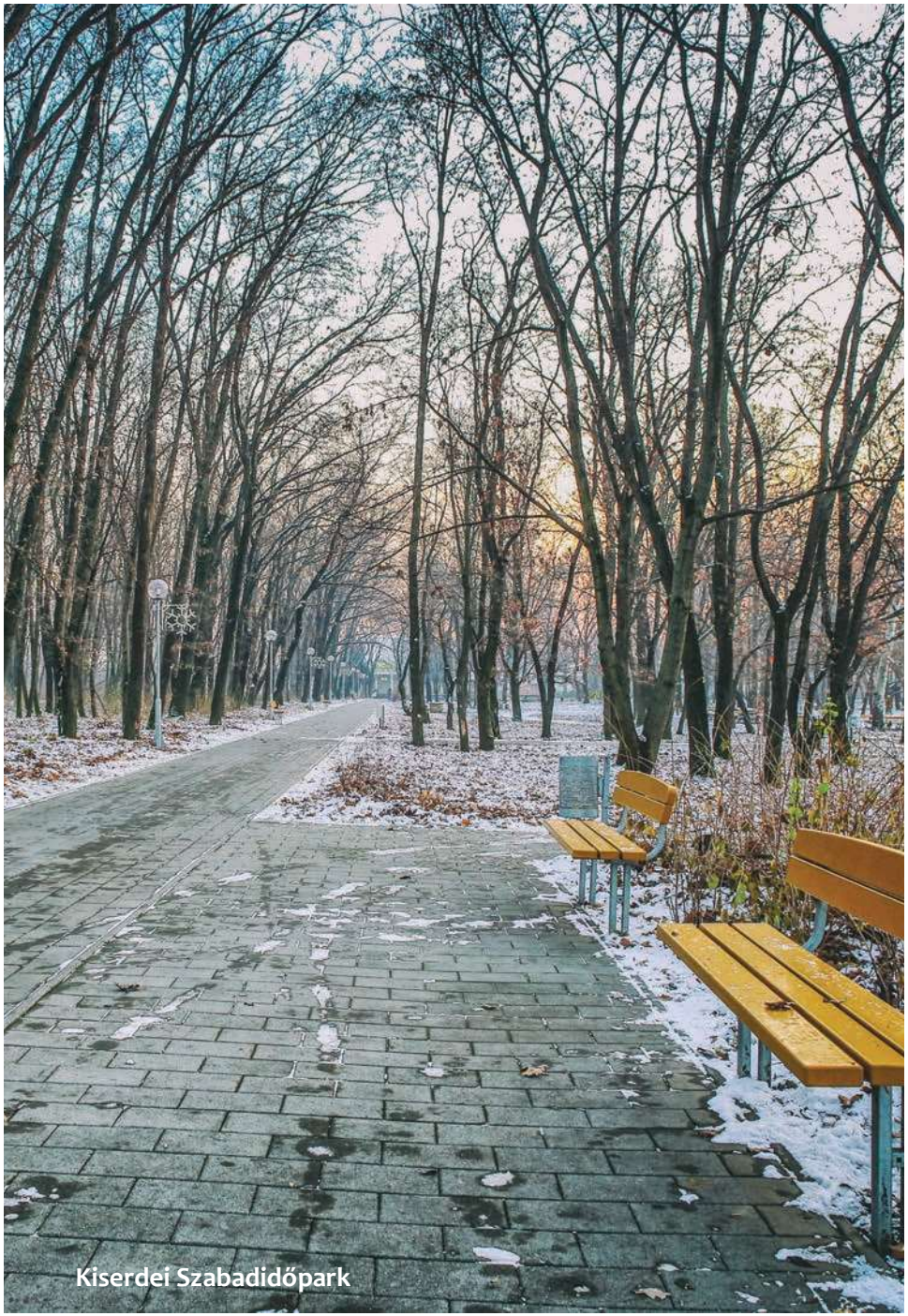

Kadarcsi Csárda

Kiserdei Szabadidőpark

TUBA TANYA

NAGYKEREKI

Nagykereki már az Árpád-korban is lakott település volt, az Ártándyak korában épült ide a mai várkastély elődje. Az 1440-es években épült erődöt Bocskai István felesége, Hagymássy Katalin kapta meg. Férje több száz katona elhelyezésére alkalmas, korszerű, komoly erősségé tette a várat.

Bocskai-hajdúk emléke

…Volt idő az örökkön zajló történelemben, amikor szinte a hajdú élte, védte, harcolta mindazt, ami azt jelentette, hogy magyar és Magyarország. A történelem legsúlyosabb idejében éppen ez a táj, és a nagykereki vár volt az egyetlen erő, amely csodálatos hősiességgel verte széjjel a császári hadakat. Ennek a várnak ura, Bocskai István vívta ki egyik oldalon a török birodalomtól való határozott elkülönülést, és a másik oldalon a bécsi békét, amely béke jó évszázadra biztosította Erdély és a török megszállástól szabad részek fejlődését és virágzását. Egyfelől harcba szállani a törökkel, ha a nemzeti létezés úgy kívánta, majd megint a német császárral, de megesett, hogy egyszerre mindkettővel.

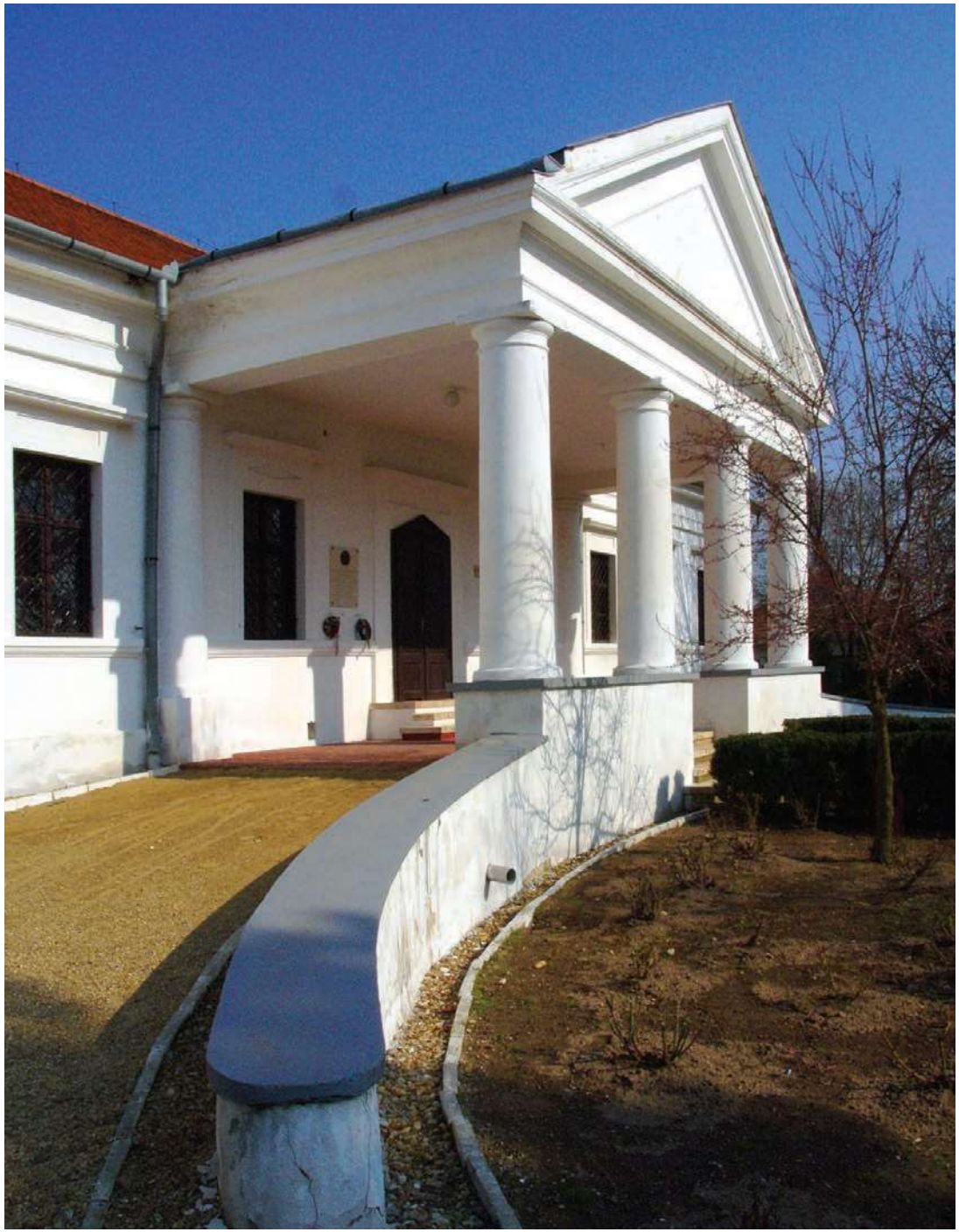
Hálás szívvel kell emlékeznünk most ezen régiekről… Bocskai István és az a bizonyos környékbeli 300 szabad hajdúk teljesen legyőzték, és nemcsak széjjelszórták, hanem egyszerűen agyonverték innen, Kerekiből kiindulva Álmosd alatt a négyezer „válogatott ifjakból álló" német hadsereget. És ezekből, ezekhez, mire Kassára érnek, konok, nagy hadsereg verbuválódik össze. Ha ez nem így történt volna, nemcsak mi itten, de talán az egész világon sem beszélnének ma már sehol sem magyarul.

Szabó Pál
Élet és irodalom, 1966. december 17.

NAGYRÁBÉ

A Nagyrábéi Tájház a helyi közösség összefogásával jött létre. Egy helyi épület másolata, amelyet 1993-ban építettek a falu lakosai. Berendezését is a helyi lakosok gyűjtötték össze. Az épületek mellett szekeret, ide költöztetett szökőkutat és két emléktáblát is kiállítottak.

A Füsti-kastélyt a kiegyezés után építették, ma vadász, és rendezvényházként funkcionál. Parkjának legértékesebb fája egy 300 éves kocsányos tölgy.

A helybelieknek természetes, az átutazóknak különleges

Két épület hívja fel magára a figyelmet a bihari faluban. Az egyik, a református templom már messziről látszik, hiszen a 38 méteres magasságával igencsak kiemelkedik Nagyrábé tetőszintjéből… A másik épület igazi kuriózum Hajdú-Biharban. A megyében ez az egyetlen francia mintára létesített kastély. Nem csoda, hiszen maguk, a francia történelemben nem egyszer fontos szerepet játszó Echerolles család tagjai építtették…

Az Echerollesek a francia forradalom idején menekültek el Párizsból a jakobinusok elől. Az akkori társadalmi változások nem kedveztek a királypártiaknak, az egyik lányuk az uralkodó társalkodónője volt. Párizsból meg sem álltak Nagyváradig. Ott, pontosabban Biharban rendezkedtek be. Ősszel és télen Nagyváradon, tavasszal és nyáron Nagyrábén éltek. Itt voltak a birtokaik, itt építették fel az igényüknek megfelelő kastélyokat (a másik a füstpusztai).

Kruspér Mária, a másik nagy helyi földbirtokos család leánya révén itt kötött házasságot a két fiatal, a két birtok. Az ő elképzeléseik alapján építették újjá száz évvel ezelőtt a kastélyt. 1948-ban azonban menniük, menekülniük kellett.

Hajdú-Bihari Napló, 1996. február 15.

NYÍRÁBRÁNY

Nyírábrány legrégibb és legértékesebb műemléki látványossága a klasszicista stílusban épült Eördögh-kastély. A köznemesi család jeles tagja volt Ábrányi Kornél zeneszerző és tudós.

A Nyírábrányi Tájház Hajdú-Bihar vármegye nyírségi településének utolsó földháza. A háromosztatú lakóház kis magaslaton épült, földtöltés és kis árok veszi körül.

Tájház bemutatása

Az alföldi paraszti földépítészet ma már alig látható, szinte érintetlen darabja maradt meg Nyírábrányban, ahol nem is olyan régen még több hasonló ház állt és tűnt el szinte nyomtalanul… Ma már országosan védett népi műemlék…

Mester- és keresztgerendás sárborítású deszka-mennyezete fölött szarufás, két végén kontyolt nyeregtető áll, melyet szalma híján vegyes sás-gyékény-szalma fedés borít. A pitvar fölött padfelbúvó, hátul balra sütőpadka kemenceszáj előtt. Fölötte szurtos paticsfalú szabadkémény áll, vasfedeles deszkafejjel. A háznak tornáca nincs, de nagyobb az eresze, alatta a háztőnél a föld padkán esőben is lehetett szárazon üldögélni.

Az utcai homlokzat egy ablakos, a hátsó falban is van egy elfalazott ablak… Kívülről a ház fehérre meszelt. Kerítéssel, a verőcével leválasztott előkertjében hatalmas akácfa rejtegeti a házat, virágos oldalkertjében eperfa árnyékolja, portáján valaha gazdasági épületek álltak.

https://nyirabrany.kornyeke.hu/tajhaz-Nyirabrany

Ábrányi Kornél

NYÍRACSÁD

A település református temploma a megye legrégebbi használatban lévő Árpád-kori temploma. Késő román, kora gót stílusban épült. Falain több száz éves freskók maradványai találhatóak, a legkorábbi réteg a 14. századból származik. A benne lévő falfestmények számos apró titkot árulnak el a korabeli vallásgyakorlatról.

Híres a nyíracsádi töltött káposzta és a sárga túró is, melyeket régi, hagyományos recept alapján készítenek.

Húsvéti szokások a nyíracsádi görög katolikusok körében

A húsvéti ételek közül görög katolikus vidékeken a díszített kalács, a pászka a legjellegzetesebb. Elkészítési módja, díszítése falvanként különböző, de sehol sem maradhat ki az ételszentelésre elkészített kosárból…

A pászka tésztája élesztővel kelesztett, tejjel, zsírral vagy vajjal bedagasztott könnyű kelt tészta, kevés cukor is kerül bele… A húsvéti kalács, a pászka jellegzetessége, hogy tetejét különböző tésztából formált díszítményekkel látják el, cifrát tesznek rá…

A pászka mellett a másik jellegzetesen görögkatolikus húsvéti étel a sárgatúró, amelyet napjainkban is szinte minden családban elkészítenek, s nem hiányzik az ételszentelésre elkészített kosarakból sem.

A sárgatúró elkészítési módja mindenütt azonos, fűszerezése azonban nagyobb változatosságot mutat. A felvert egész tojásokat beleöntik a forrásban lévő tejbe, lassú tűzön addig kavargatják, amíg össze nem túrósodik. Ezután túrós zacskóba kötik és lecsöpögtetik. Nyíracsádon a tejbe csipetnyi sót is tesznek, a fűszereket és a cukrot a felvert tojásokhoz adják hozzá, őrölt fahéj, őrölt bors, újabban vaníliacukor és reszelt citromhéj is kerül bele.

Magyari Márta
Gazda László szerk.: Néprajzi tanulmányok. A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei 51. Debrecen, 1992.

NYÍRADONY

Nyíradony a sport és az aktív pihenés városa. Történelmi nevezetességei közé tartozik az Árpád-kori Gúti templomrom, a természetjárók kedvelt célpontja. Híres kulturális életéről is. Rendezvénycsarnokát a város híres szülöttéről, Harangi Imréről nevezték el.

Mesél az erdő

Az Alföld északkeleti sarkában van egy erdő, a szakemberek évtizedek óta csodájára járnak. Itt nőnek a világ legszebb akácfái, itt nevelkednek a világ legimpozánsabb dámszarvasai. Pedig a föld sovány, pár aranykoronás futóhomok. A magyar erdészek és vadászok azonban igazi mesebirodalmat teremtettek ide…

Ha lekanyarodunk a Nyíradonyt Nyíracsáddal, Érmihályfalvával összekötő országútról, és a jó három kilométerre lévő erdészeti központ felé vesszük az irányt, hamarosan egy másik világba csöppenünk. Mindkét oldalon szépen gondozott erdő, fiatal és öregebb foltok váltogatják egymást, a fák takarásában pedig békésen legelésző, ejtőző dámcsapatok. A vadászok rudlinak mondják a csapatokba verődő őzeket, szarvasokat, melyek megszokták már a közelükben elzúgó autókat, de elég csak lassítanunk, máris nyakukba szedik a lábukat, s irány a sűrű…

A gúthi erdőt a korábbi tulajdonosoktól, a Báthoriaktól, Hunyadiaktól, Lónyaiaktól apránként vásárolta meg Debrecen városa, s a 18. századtól már a város tulajdonában volt. A második világháború után került állami kézbe. Addig is első osztályú vadászterületnek számított, de az igazi hírnevet az 1972-ben ide telepített dámvadak hozták meg.

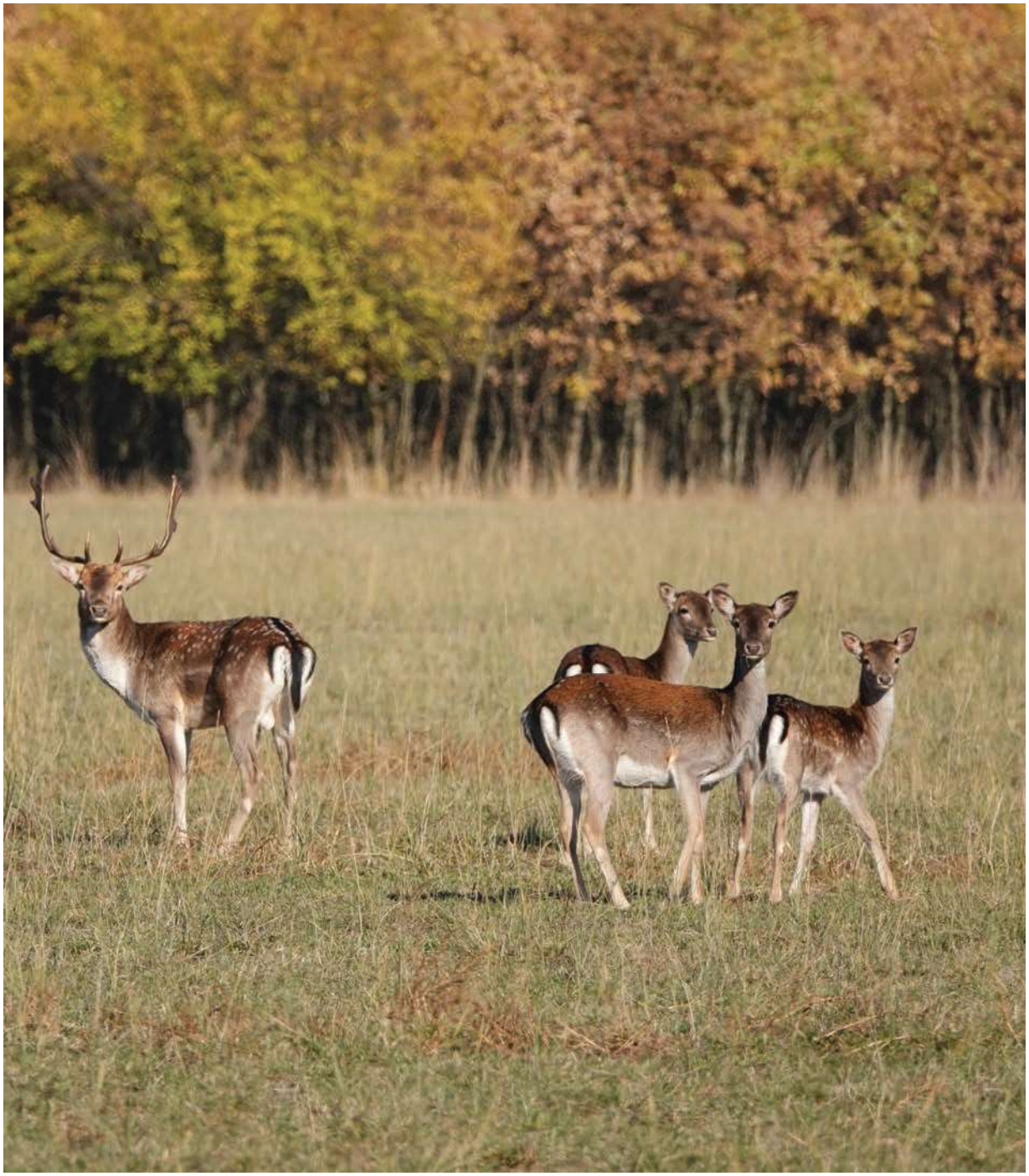
Szabad Föld, 2018. február 23.

Gúthi vadászház

„ERDŐK JÓ KEZEKBEN!"
KRAJCÁRHEGYI TURISTAÚT
Tisztelt Erdőlátogató!
NYÍRERDŐ Zrt.
www.nyirerdo.hu
GÜTHI ERDÉSZET

Gencsy Kúria

LÁTOGATÓKÖZPONT
ERDEI HARMÓNIA

NYÍRMÁRTONFALVA

Nyírmártonfalva egyaránt gazdag természeti kincsekben és építészeti értékekben. Nagy kiterjedésű erdő övezi, mely a vadászok legnagyobb örömére vadban igen gazdag terület.

Régen zöldebb fa volt a tölgymatuzsálem

A gúthi erdészet központjában található idős tölgyfa helyi védelmet élvez Nyírmártonfalva község jóvoltából. Története évszázadokra nyúlik vissza. A nyolcvanas évek közepén elvégzett korbecslés alkalmával megállapították, hogy több, mint 270 éves a famatuzsálem… Megmaradásának az a lehetséges oka, hogy még a tervszerű erdőgazdálkodás előtt, amikor az erdőbirtok Debrecen város tulajdonában volt, nagyban legeltették az erdőket. A mai erdészet központja előtt volt egy bővizű kút, itt itatták a legelő jószágot. Néhány nagy fát delelőfának hagytak meg, aminek az árnyékában pihent az állat.

Sajnos az idős fa egészségi állapota folyamatosan romlik… Annak köszönhető, hogy az elmúlt 70-80 év vízrendezési munkálatai miatt a talajvíz szintje méterekkel süllyedt… Egy-egy erős szélben ágak töredeznek le róla, odvak keletkeztek rajta, amelyeket befedtek az erdészek, de a fa belseje korhadt. Vadméhek tanyáznak benne, illetve egy hatalmas hangyaboly lakói is itt élnek. Amíg természetes úton ki nem dől, vagy el nem pusztul, amíg egy élő levél lesz rajta, addig megmarad.

Hajdú-Bihari Napló, 2007. december 7.

POLGÁRMESTERI HIVATAL

Remizky kereszt

POCSAJ

Pocsaj község a népi építészet emlékei és az egykori Rákóczi-vár maradványai mellett természeti látnivalókkal is büszkélkedhet. Az Ér folyó medrében olyan ritkaságok is előfordulnak, mint a magyar kökörcsin vagy elevenszülő gyík.

Szép neve van, noha még meg sem született

Ritka értékek védelmére adna módot a tervezett Bihari-sík Tájvédelmi Körzet.

Bihari-sík néven szeretne tájvédelmi körzetté, azaz védetté nyilváníttatni a Hortobágyi Nemzeti Park igazgatósága egy több részből álló (úgynevezett mozaikos szerkezetű) – földtani, hidrológiai, botanikai, állattani, kultúrtörténeti és néprajzi értékekben egyaránt bővelkedő –, 17 ezer hektárnyi területet, amely esztétikai értelemben is megragadó, sőt szinte „csokorba gyűjtve" tartalmazza a vidék valamennyi, ma még rejtettebb báját, szépségét…

A természetvédelem már a védetté nyilvánítás pillanatában sokba kerül, mert nem csak a tulajdonost illeti meg érte fizetség, hanem az államot is…

De miért is tettem fentebb említést éppen Pocsajról? Azért, mert az ott kialakult helyzet is mutatja, mennyi szerencsés véletlennek kellene közrejátszania ahhoz, hogy egy olyan nagyszabású terv, mint amilyen a Bihari-sík Tájvédelmi Körzet terve, egyetlen hatalmas lépéssel megvalósulhasson…

A gyönyörű Ér partján állva azután megsejthettük, hogy igen, védelmet érdemelne itt, ha telne rá, minden állat és fű, fa, virág, a sok látott vagy rejtett létező. De ki védi meg az embert az ő kiáltó szorultságában?

Hajdú-Bihari Napló, 1993. november 1.

Tájház

POLGÁR

A három vármegye határán fekvő egykori hajdúváros közelében épült meg Magyarország első tájtörténeti és régészeti pihenőparkja. A közel 5 hektáros területen ízelítőt kaphatunk a térség történetéből, tárgyaiból és népi kultúrájából.

II. Mátyás hajdú-kiváltságlevele, 1613. április 1.

Polgár – II. Mátyás megerősítő levelének köszönhetően – 1613-ban vált különleges jogállással rendelkező hajdúvárossá. 1692-ig olyan széles körű autonómiával rendelkezett, amelynek anyagi létét elsősorban a paraszt-polgári életformára való áttérés, a nagyarányú pusztai állattartás, kisebb mértékben a földművelés, a vásártartási jog, a gabona- és marhakereskedelem, valamint az 1630-ban megkapott révjog jövedelme biztosította.

„… a derék és katonáskodó hajdúknak, azoknak, akik bizonyos kapitányok, így Fekete Péter, Nagy Gergely, nemkülönben Ladányi Gergely s több vezetők alatt katonáskodván, megszállották a Szabolcs vármegyében fekvő Szoboszló, Nánás, Hadház, Vámospércs és Polgári, akkor még puszta birtokokat, és akik most is a megnevezett helyen tartózkodnak; királyi hatalmunk teljességénél fogva megadjuk és nekik juttatjuk ugyanazt a szabadságot és kiváltságnak erejét, melynek azon időtől fogva, amióta nevezett helyen megszállottak, köztudomás szerint és nyilvánvalóan birtokában voltak; mindazonáltal olyan törvényes feltétellel, hogy először és mindenekelőtt a hajdúk is, mint az említett birtokok lakosai a magyar szent koronának és a magyar királyságban utódaink iránt való hűségben - amint az előre bocsáttatott - megmaradnak a köteles és megszokott határok között…”

Szendrey István: Hajdú-szabadságlevelek. Debrecen, 1971.

NOS MATTHIAS

DEI GRATIA ELECTVS ROMANORVM IMPERATOR SEMPER AVGVSTVS AC GERmaniæ, Hungariæ, et Bohemiæ &c. REX. Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Marchio Moraviæ et Comes Tyrolis &c. Memoriæ commendamus tenore præsentium significantes quibus expedit universis. Quod nos cum ad nonnullorum fidelium nostrorum humillimam supplicationem nostræ propterea factam Majestati, tum etiam benigne animo revolventes, ea demum ratione quam optime consuli posse, dum minime eos, qui sincero affectu et constanti devotione erga Nattem, nostram et sacrum præfati Regni ipsius nostri Hungariæ Diadema ducti, in fidelitate nobis debita perseverantes omni clementia et gratiis Regijs prosequi non desinimus. Eos vero qui eandem fidelitatem contestari volentes, ad thronum gratiæ et clementiæ nostræ ultro recurrere contendunt, fideliaq; servitia pro commodo Regni et Regnicolarum, exhibere sunt prompti et parati, condigna pariter benignitate complectimur. Hunc itaq; ob respectum Stremus et militaribus viris Haydonibus nominatim ijs, qui sub certis Capitaneis Petro minimum Tekethe, Szegonio Nagij altero Szegonio Ladamj, cæteris q; eorum [illegible] militantes, ad desertas tunc possessiones, Tobesselo, Hamas, Hatthaz, Vamos Perch et Polgarj in Comitatu Zabolchiensj adiacentes condescenderunt ac nunc quoq; in præfatis locis commorantur, eandem [illegible] tuam de Regia nostra potestatis plenitudine, quam hactenus a tempore, quo in præfata loca condescenderunt eos hactenus notum et manifestum habetur, concedimus et impertimur: Hac tamen [illegible] ut primum et ante omnia in devotione (licet præmissum est) sacræ Regni Coronæ nostræ, et successorum nostrorum Regum Hungariæ ipsi quoq; Haydones Incolæ jam fatorum possessionum [illegible] in primis Regno et Regnicolis haudquaquam præjudicantibus, aut novis oneris detrimentum inferentibus vel non causa debita, se exhibeant. Juramentum fidelitatis et omnimodj obsequij [illegible] nostra et Sacra Regni Corona præstent; Devotionem vinc et dictæ Coronæ sese submittant, adeoq; nullo pacto [illegible] in futurum se subtrahant. Reversalibus idoneis hocce eorum fidelitatis obsequium [illegible] et confirment. Ad nostram, Regni nostrj Hungariæ Palatini, aut partium superiorum Sub[illegible] requisitionem quis ac armis bene instructi in festis penes exercitionem nostram, contra et [illegible] nostros et Regni hostes ac impetitores quosvis absq; solutione alicua per duos Menses [illegible] militare teneantur et sint obstricti. Ms autem exactis, postmodum stipendium mensuum fluentium et [illegible] veniat, nec quidquam videlicet servitijs eorum utentium videbitur exclusi ac [illegible] decedet. Cura vero ipsorum defensionis et protectionis, quatenus in memoratos suos libertatibus consequentur fidelibus nostris [illegible] Hungariæ superiorum supremo Capitaneo in perno et futuris [illegible] ac confinium nostrorum [illegible] Kalouien, Kalouien et Thokaien, subremis Capitaneis similiter modernis et futuris communiter [illegible] pro excessibus eorum, cum præscita tamen prædicti [illegible] Capitanei [illegible] pariter, simul et Judicem Bellicu Judicis appellationem causarum deferre debebunt, [illegible] et corrigendi habeat facultatem. Quæ omnia [illegible] emitteq; observentur, præsentes literas nostras secreto sigillo vestro quo ut Rex Hungariæ [illegible] communitas, ductis Haydonibus in [illegible] Vamos Perch ac Polgarij in antelato Comitatu Zabolchiensj adiacen, habitantibus dandas duximus [illegible]

Kálvária domb

Barankovics István szobor

PÜSPÖKLADÁNY

Püspökladány a Hortobágy, a Nagykunság és a Nagysárrét találkozásánál fekvő, dinamikusan fejlődő város. A sárréti térség központja, egyben közlekedési csomópont is.

„Hortobágy mellyékén…"

Püspökladányban éltünk, azon a Hajdúszoboszló és Karcag közötti településen, amelyet hivatalos írásokba ugyan általában nem tekintenek Hortobágy szélű lakóhelynek…de azért legalább annyira a Hortobágy széliek is voltunk, mint sárrétiek…

Később, már felnőtt koromban döbbenten olvastam az általam is nagyon tisztelt magyar költőnek, a dunántúli Berzsenyi Dánielnek egy mondatát, amelyben igen kemény szavakkal ítélkezik a sík vidékről. Most, amikor ezt a könyvet írtam, előkerestem az idézetet, hogy pontosan adhassam vissza. Azt írja Berzsenyi Dániel: „A tiszántúli föld eleitől fogva csak a pásztorok hazája volt, hol a természet üressége nem szülhet egyebet lelki ürességnél."

Úgy gondolom, ez a mondat jól példázza, hogy a nagy emberek is tévedhetnek. Ahhoz természetesen mindenkinek joga van, hogy a síkságot szeresse, vagy ne szeresse, de pontatlanság és tájékozatlanság üresnek mondani az alföldi természetet vagy akár a pusztaságot…. Ami pedig a lelki ürességet illette, az még inkább igaztalan vád…

Debrecennek, a Hortobágynak és a Hajdúságnak van egy jellegzetes tájnyelve, egy hagyományozott tájkultúrája, szunnyadnak az idegekben a közösen megélt sors emlékei, s ebből következően önérzete, tartása, sőt büszke tudata lehet az itteni embernek, ha a történelmi múltra tekint. Ámde ez semmiképpen nem elkülönítő tulajdonság, mivel Magyarország minden polgára találhat okot az önérzetre, a büszkeségre, ha eléggé ismeri szűkebb hazája előtörténetét.

Csák Gyula: Vadregényes pusztaság. Budapest, 1985.

GYÓGYFÜRDŐ

Arborétum

SÁP

A sajátos fejlődésű nemes községben a kisbirtokos nemesek együtt gyakorolták a községi joghatóságot, ami védelmet jelentett a nagybirtokos nemesekkel szemben. A kiváltságot többek között I. Lipót király is megerősítette 1692-ben.

Emléktöredékek Sápról

Zárt világ volt Sáp is az 1930-as években, olyan, mint az általam ismert többi falu is a környéken, ahol rokonaink laktak. Nem történt semmi nagy változás, építkezés, új családok költözése. Mindenki tette a dolgát, ami főleg a gazdálkodással volt kapcsolatos. Volt olyan rokonom, akivel még az utcán se találkoztam soha, csak a szürke deszkakerítésen át nézegette időnként az utcán arra járókat.

A falu lakói egy időben mind nemesek voltak. A rendszerint fekete ruhába öltözött idősebb nőket nemzetes asszonynak szólították és kézcsókkal illet megtisztelni őket. Ehhez nagyanyám ugyan nem ragaszkodott, de a darvasi rokonok rosszallták, hogy én nem szoktam hozzá a kézcsókkal való köszönéshez.

Hideg napokon nagyanyám a konyha melletti, kemencében fűtött kisszobában, a sütőházban terített ebédre. Benyomult az ajtón a konyha gőze, keveredett a fehér porcelántálban tálalt aranyló tyúkhúsleves párájával….

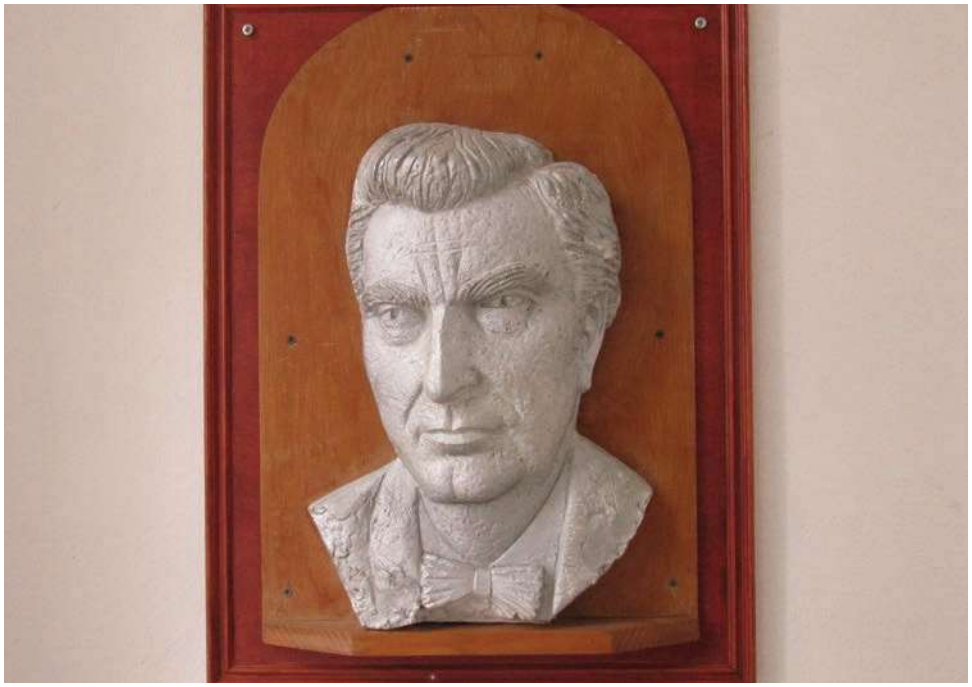
A barnára festett padon ültem, kemény is, hideg is volt. A nagy ebédlőt csak jó időben használta vendégfogadásra a nagyanyám. Olyankor „fúttatott tísztát” is sütött nekem; szalakálival lazított, lekváros, diós rácsos süteményt, a kedvencemet.

Ónody Magdolna: Pillantások a múltba. Berettyóújfalu, 2004.

BOJTOR IMRE
MŰVELŐDÉSI HÁZ

SÁRÁND

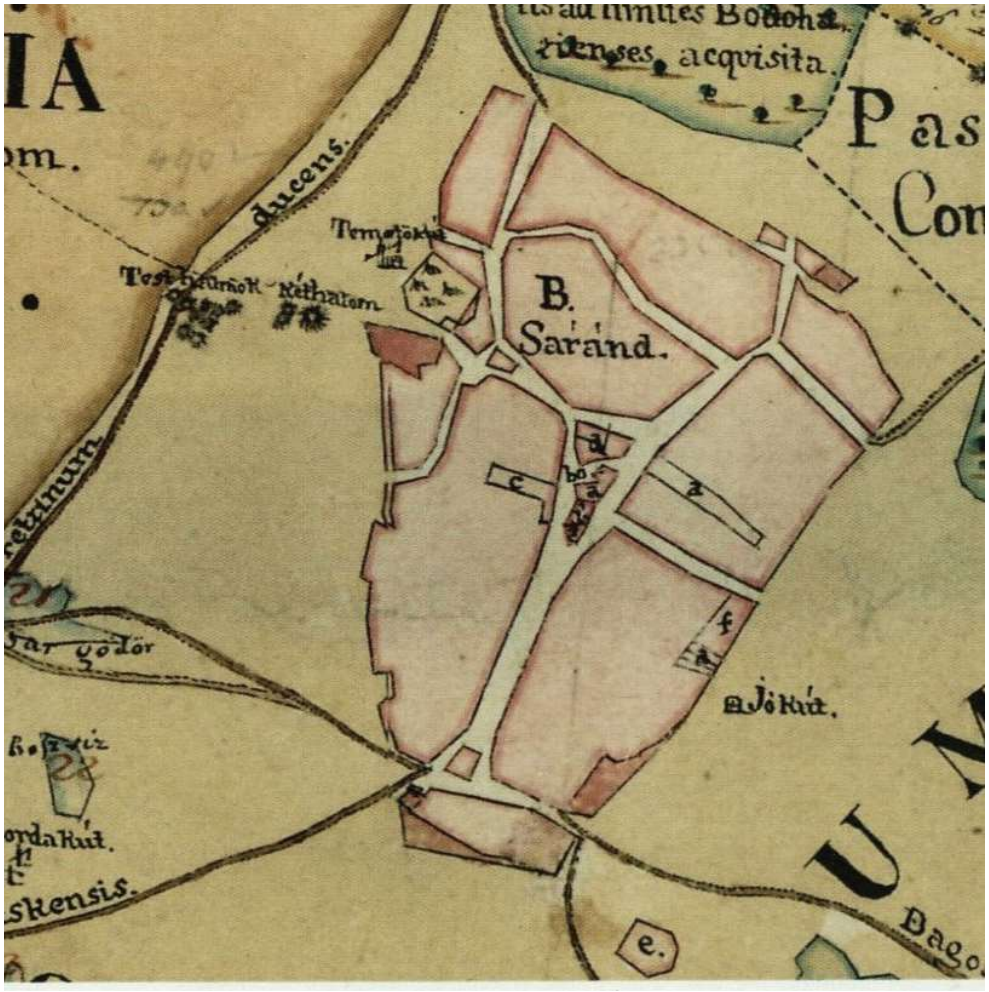
Sáránd vármegyénk egyik legkorábbi alapítású települései közé tartozik. Első okleveles előfordulása 1219-ből származik. A több, mint 800 éves település többek között a cakkosra vagdalt szűrrátétes mintáiról híres, illetve jellegzetes ételéről, a gombótáról.

A gombóta

A főtt tészták „királynője” Sárándon a gombóta. Ezt a tésztafélét ugyanis annyira kedvelték és olyan gyakran főzték meg nálunk, hogy a környékbeli emberek a sárándiakat csak így emlegetik: „gombótások”. Nagyon egyszerű, ízletes, tápláló egytálétel, elkészítése kevés időt vett igénybe, sóval, tojással, kevés vízzel kemény tésztát gyúrtak. Ezt tésztareszelőn lereszelték, majd sós vízben megfőzték. Apróra kockázott sós szalonnát pirosra sütötték, zsírját a gombótára locsolták, sózták, borsozták és tetejére rakták a ropogós tepertőt és tálból ették.

A gombótával kapcsolatos az egyetlen szólás, mely a környező településeken ismert és Sárándot említi. Így szól: egyszer egy asszony gombótát vitt ebédre a mezőn dolgozó férjének. Kiért időben, de az ura a „hosszú főd” túlsó végén szántott, neki meg nem volt ideje megvárni. Gondolt egyet és az ételest kikötötte a gémeskút lábához, hogy a kutya el ne vigye. Az ételest nem is, de a benne lévő gombótát megette a kutya. Arra az emberre, akinek a jó szándéka rosszul sül el, ettől kezdve mondják a környéken, hogy úgy járt, mint a sárándi asszony a gombótával.

Vincze László: Sáránd régen és ma. Debrecen, 2013

SÁRRÉTUDVARI

Sárrétudvari egykor tekintélyes püspöki birtok volt, 1910-ig Biharudvarinak hívták. A nagyközség legfontosabb kulturális intézménye a Nagy Imre Művelődési Ház, ahol a nagyobb rendezvényeket tartják. Itt található a helyi múzeum is.

A táltos Vicsak

A vén Vicsak. Ezt a nevet csak úgy ráragasztották, mert úgy vélik, hogy talán semelyik eklézsia matrikulájába se volt beírva az öreg. Magas, sovány ember volt. Hosszú bajuszát hegyesre fente, zsíros deres haját kétoldalt szíjba fonogatta. Zsíros ingben, gatyában és bakar bundában járt mind télen, mind nyáron. Hiába volt öreg ember, azért széles kalapja mellett mindig ott lengedezett a darutoll….

Ha télidőben jött, az ólban üldögélt a tűzkörüli sárpadkán. Hírét hallva, hol egyik, hol másik ember jön el hozzá, hogy tanácsát kérje valamilyen szövevényes ügyben. De megtörtént néha, hogy egész idő alatt egy árva szót se ejtett ki. Hanem amikor beszélt, szájtátva hallgatták!

A szél zúgásából, a fák hajladozásából, meg a nap lementéből és ragyogásából jósolt. Állítólag a 73-beli dögvészt, a nagy kolerát is előre megmondta. Az állatok gyógyításához különösen értett. Sőt, azt is meg tudta mondani, hogy a várandós tehénben bikaborjú van-e, avagy üsző… Rétben esett titokzatos történeteket mondott el: boszorkány-járásról, elásott kincsekről beszélt…

Állítólag egy sárrétudvari öregember, aki még, mint gyerkőc ismerte Vicsak táltost, egyik közelmúlt esztendőben látta a hortobágyi hídivásáron. Kiáltott is neki: Jöjjék kend, öreg koma Udvariba! De az csak bólintott és elvegyült a sokadalomban.

Szűcs Sándor: A régi Sárrét világa. Budapest, 1942.

Cséri Lajos kiállítása

Millenneumi emlékpark

Nagy Imre, költő

Sárréti táj

SZENTPÉTERSZEG

A település nevét Szent Péter tiszteletére emelt egyházáról kapta. Legfontosabb látványossága a 18. században épült, barokk stílusú református templom, amely előtt IV. Béla királyt ábrázoló szobor áll.

Értékmentés Biharban

Szentpéterszeg kisközség az Alföldön, Hajdú Bihar megye bihari térségében, Debrecentől 50 km-re délre, Berettyóújfalu szomszédságában található. Utcaképéből ítélve fiatalnak tűnik, a valóságban azonban több, mint 700 éves település.

Írásos forrásokban először Szentpéteregyháza vagy „szege" néven bukkan fel 1285-ben. Jellegzetes jobbágyfalu volt. Jelenlegi közigazgatási területe az 1900-as évek elejére alakult ki. Erre az időre jómódú középparaszti réteg alakult ki. Jellegzetes parasztbarokk házak maradtak ebből az időből.

Ma jellegzetes alföldi falu, lakóinak száma 1300 fő. A régi településmag központjában álló református templom műemlék jellegű, a 18. század végén épült késő barokk stílusban…

A lakosság egykori növekedése a falu területének bővítését igényelte. A falut körülölelő természeti „korlátok" (Porostó, Orsolya-ér, Ó-berettyó) miatt a község északi irányba tudott csak terjeszkedni. Így alakult ki egy másik településközpont.

A tiszta levegőjű, rendezett faluban sétálva felfedezhetünk még néhány szép régi házat: a Dózsa utca 1. szám alatt található az agyagföldből készült vertfalú zsellérház, melynek értékét növeli a korban és stílusban hozzáillő berendezés. A provinciális, módosabb falusi épületeknek is számos szép példája maradt meg Szentpéterszegen…

Falu, város, régió. Terület- és településfejlesztési folyóirat. 94. 8. Hajdú-Bihar megye. Debrecen, 1994.

Tájház

Tavaszköszöntő nap

Alkotóház

A Varróklub kiállítása

Péterszegi Rozmaring Néptánccsoport

SZEREP

A monda szerint a magyarok bejövetele előtt „tótféle” nép lakta a tájat, akik hegyes tornyú nagy kolostort építettek. A kolostort a honfoglalók bontották el, és a toronynak csak az egyik sarkát hagyták meg a benne lakó szerzetes sírjának jeléül.

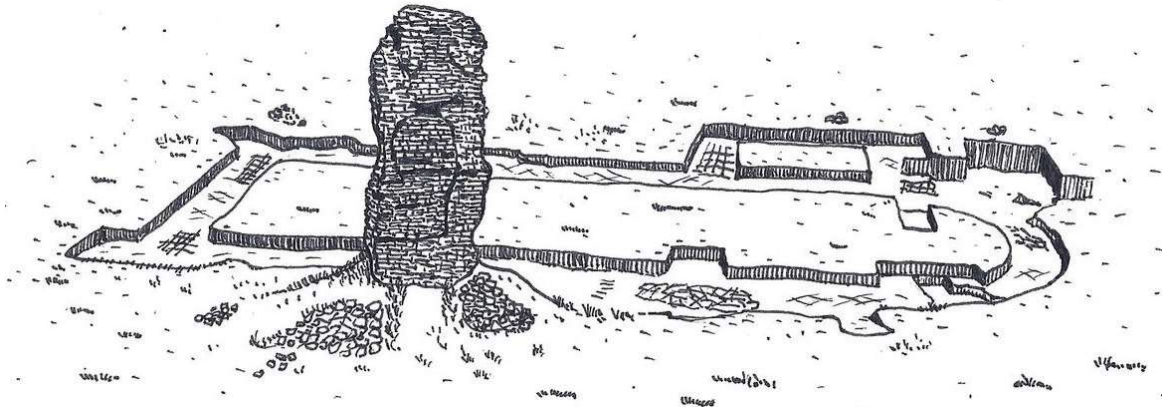
Nádi betyárok

Tapasztalt, sokat próbált emberek voltak ezek a régi betyárok! Olyan formán mondják, akik jobban ismerik az effélék csínját-bínját, hogy némelyiknek titkos hatalma is volt. Teszem azt: vasfüvet húzott a tenyerébe, a hüvelyk és a mutatóujj közé és így puszta kézzel ki tudta nyitni a zárt ajtót, le tudta törni a bilincset. Csakhogy roppant nehéz volt ám ilyen füvet találni, ma meg tán már nincs is!

A dévaványai születésű betyár, Virág Károly tenyerében is ez volt, azt beszélték róla. Ezért tudott megugrani a híres-neves, sárréti csendbiztos, Osváth Pál keze közül is. Elfogásakor vasba verték és bezárták a biharkeresztesi községház egyik kis cselédszobájába. Pandúr állott az ajtóban, pandúr sétálgatott a parányi ablak alatt és reggel mégiscsak az üres bilincset találták odabenn.

De úgy látszik, hogy a vasfűvel történhetett valami, mert később Hevesben elfogták Virágot és a nagy főbiztoshoz, gróf Rádayhoz kísérték Szegedre, mert nagyon sok volt már a rováson. Nem is jött többé vissza. Csak a híre maradt.

Szűcs Sándor: A régi Sárrét világa. Nádi betyárok. Budapest, 1942.

TÉGLÁS

Téglás legjelentősebb látnivalója a klasszicista stílusban épült Degenfeld-kastély. Bek Pál, Debrecen királyi biztosa építtette 1800-1803 között. A kastélyban igen élénk szellemi élet folyt, gyakori vendég volt többek között Csokonai Vitéz Mihály, Kazinczy Ferenc és Széchenyi István is.

Becses műemlékünk, téglási Degenfeld kastély

Elég ritka eset történelmünkben, hogy egy vagyon leányágon öröklődik, s az még ritkább, hogy a birtok, épület neve is a vő révén kerül be a köztudatba. De ha igen, akkor Téglás ez bizonnyal így van, hiszen ezt a gyönyörű parkot és a közepén lévő empír és klasszicista jegyeket őrző – a kastélyt ma Dégenfeld néven emlegetik. Holott a birtok első tulajdonosa és a kastély építője is Bek Pál volt, a 18. század végén kisnemesi sorból, fölemelkedő tudós földmérő (mérnök!), aki a 19. század elején Debrecen királyi biztosa is lett… Neki köszönhető, hogy Téglás még ma is – környéken egyedülállóan – kitűnik nyílegyenes utcáival, urbánus képével. Mi több: Debrecen első csatornázási munkálatait is ő tervezte. Így nevezetes ember volt már életében is.

Múltunk mosolygó fejezetéhez tartozik az, hogy Beck Pál Bárczay Annával kötött házasságából négy lány született. A legidősebb, Zsuzsanna Paulina a Hajdúhadházon akkoriban állomásozó ulánus ezred fiatal főhadnagyához, gróf Degenfeld Schonburg Imréhez ment feleségül, aki aztán hozományként örökölte a téglási uradalmat, benne a kastéllyal. Ami a reformkorban Kelet-Magyarországnak nemcsak egyik legszebb épülete, hanem szellemi központja is volt…

Bereczki Károly
Hajdú-Bihari Napló

Kolbásztöltő nap

TÉPE

A 17. században még kiváltságolt hajdútelepülés a századfordulóra elnéptelenedik, majd visszakerül a nagyváradi római katolikus káptalan nagyprépostjának tulajdonába. A káptalan 1820-ban egy impozáns kastélyt épít, melynek különlegessége a barokkos jellegű tornya.

Történelmi idők lenyomata: a tépei avar fejedelmi kincs

Az elmúlt évtizedek során napvilágra került és egymást mozaikszerűen kiegészítő információk szerint 1911. december 19-én három tépei lakos (apa és két felnőtt korú fia) értékes kincset talált a falu körül időszakos vízfolyásként kanyargó Holt-Kálló partján, a családfő görbekerti birtokán.

A váratlan zsákmány minden egyes darabját gondosan összegyűjtötték, majd rövid úton elharmadolták; s mivel részben gazdálkodó, részben kovács famíliáról beszélhetünk, az osztozkodáshoz megfelelő szerszámkészlet is rendelkezésükre állt.

A tépei határban napvilágra bukkant leletegyüttes minden kétséget kizáróan az avarság legmagasabb vezető rétegéhez kapcsolható … minden bizonnyal egy a Duna-Tisza közén történt sírrablásból származó zsákmányként, valamikor a 7. század közepét követően kerültek végleges rejtekhelyükre.

Az Avar Kaganátus keleti határvidékét alkotó kettős Csörsz-árok külső ágán belül, egy gázló közelében áshatták másodszor földbe ezeket a – vas alkatrészeitől már korábban megfosztott – nemesfém tárgyakat, hogy aztán több mint egy ezredévvel később Tépén, a Holt-Kálló-parti Görbekertben kincsként kerüljenek napvilágra.

Szentpéteri József, Catastrum, V. évfolyam (2018), 1. szám

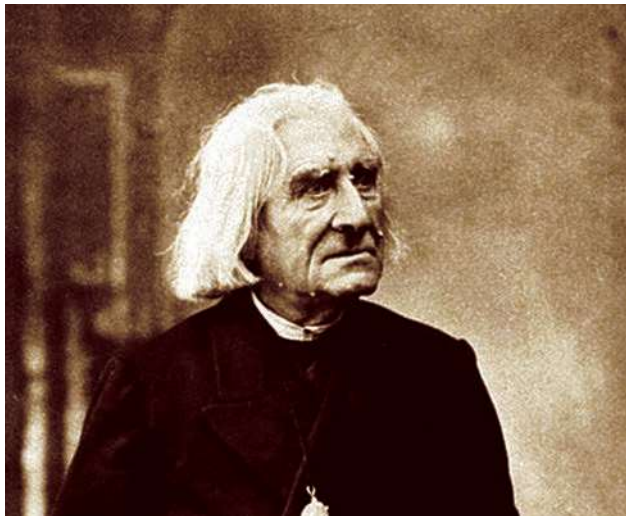

TETÉTLEN

A Zichy-kastély Tetétlen egyik nevezetes épülete. Gyakran tartózkodott itt a Zichy család híressége, Zichy Géza, a félkezű zongoraművész, aki tanárát, Liszt Ferencet is vendégül látta itt 1884-ben.

Tetétleni vendégségek

A kastély, amelyhez a falu keleti részén 60 holdas park tartozott, 1841 óta volt a Zichy család tulajdonában… Zichy Géza 14 éves korában vadászat alkalmával egy szerencsétlen puska elsülése következtében jobb karját elvesztette. Megfogadta, hogy fél kezét úgy kiképezi, hogy játék közben ne érezze a másik kéz hiányát. Liszt Ferenc is segítette ebben tanítványát. A mester 1873-tól kezdve késő öregségéig ápolta ezt a barátságot. A külföldön sokat utazó Zichy felkeresi Berlinben az ott időző Lisztet 1883 tavaszán, kit meghív birtokára. A mester elfogadva az invitálást, még azon év vége felé vendége lesz neki.

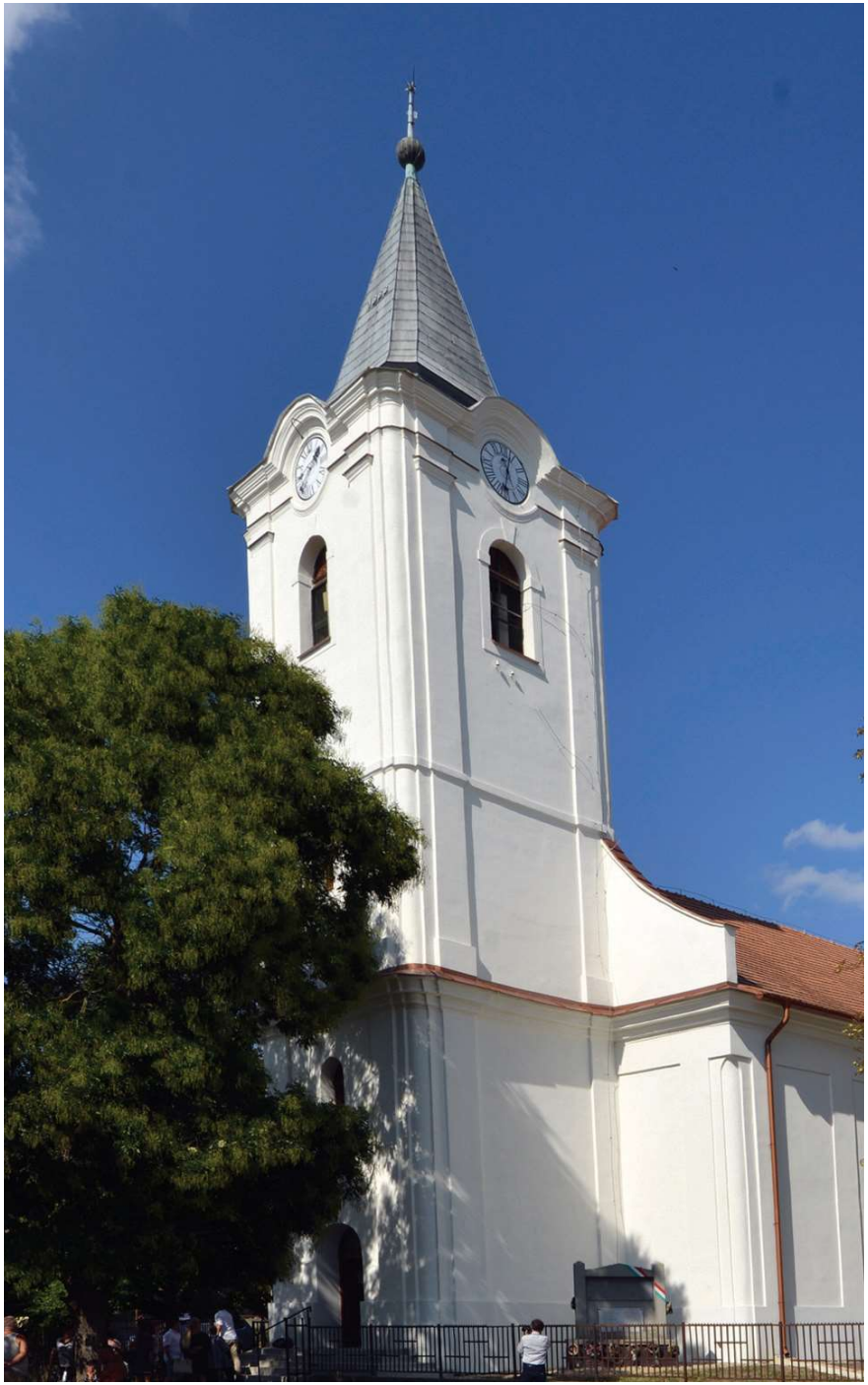
Kutassy János tudósítása szerint itt kapta a meghívást Zichy Géza testvérétől, Ernőtől, hogy vegyen részt a hosszúpályi plébániatemplom felszentelési ünnepségén. December 8-án, az ünnepi misén Liszt Ferenc orgonált…

Második alkalommal 1884. november 1-jétől 17-éig vendégeskedett Tetétlenen Liszt Ferenc… 1884. november 10-én este a meghívott vendégek tiszteletére rendezett hangversenyen Liszt Ferenc is játszott… A hangverseny után a parkban igen szépen sikerült tűzijáték volt."- számolt be a Debrecen című napilap 1884. november 15-i száma a vendégség nagy eseményéről, amelyen jelen voltak a tetétleni, kabai és földesi meghívott családok is.

Ónody Magdolna: Pillantások a múltba. Berettyóújfalu, 2004.

TISZACSEGE

A csegei korhely halászlé alapja a hagyományos halászlé, amely a Tiszában található halakból – keszeg, kárász, ponty – készül. A halat megfőzik, átpasszírozzák, és erre a lére jön a habarás, amely tejföl, mustár, citromlé és különböző fűszerek hozzáadásával készül. Mindezt összefőzik, beleteszik a halszeleteket, majd egyszemélyes bográcsokban tálalják.

Vendégváró kalauz

A környéken ma is Csege rendelkezik a leghosszabb tiszai szakasszal. A gátak közé szorított folyónak ez a körülbelül 15 km-es szakasza a kiskörei duzzasztott Tisza-tó farka. Így száraz nyarakon sincs híjával a víznek, amely nemcsak a kitűnő horgászhelyeket kínálja, hanem élményt nyújtó látvány is. Az egykori „Sebestiszta – ahogyan a csegei nép nevezte – megszelídült, olykor szinte állóvíznek látszik. Félelmetes erejével csak nagy áradások idején (1970) döbbenti meg a szemlélőt...

A Tiszának e szakaszán a Rigacsos-part, a Köpködő és a Káposztaföld néven ismert helyek a ponty, a márna és a kecsege tanyája. A Köpködővel szemben, a meredek löszfalban fészkel a parti fecske, a gyurgyalag és a jégmadár. Majd az Ördög-fokon túl találjuk a legmélyebb, szakadékos partú Berzsenyest a kecsege és az óriási testű folyami harcsa kedvenc fészkét… Az egyeki és a dorogmai határszakaszon a Paradicsom és a Göbe-erdő, a töltésen kívül pedig a Herep nevű Őstisza-meder virágba borult víznövényei nyújtanak nem mindennapi látványt a horgásznak és a természet kedvelőinek.

Dr. Papp József: Tiszacsege. Debrecen, 1996.

Halászcsárda

Halászlé Fesztivál

TISZAGYULAHÁZA

A három vármegye határán fekvő Pusztagyulaháza az Andrássy-birtok egyik majorsági központja volt, a 17. század elejére azonban elnéptelenedett. 1908-ban belügyminiszteri rendelet engedélyezte - Tiszagyulaháza néven – újratelepítését.

Virágzik a Tisza

Egyre több kérész repked a víz ellenében. Valamennyi víg. Alig élnek, már barátkoznak. Egy kis nőstény kérészt három-négy körüldong…

Amott egész tömeg repked együtt. Ezek lakodalmat ülnek. A Tisza felszínén, mint lágy télen a nagyszemű hó, hullanak, úsznak. Több zsák már nem úszik. Mind kikelt, ami mára volt esedékes. Ezer és ezer örül, repked, szeret és bukik a vízre. Jó világ van a halakra. A víz tetején úszkálnak, kapkodják a haldoklót, vagy a gyönyörben fuldoklót…

A Nap lemenőben van. A rajzás csökken a folyás ellenében. A vízszínén ezer félholt kérész vergődik. Nem akarnak az enyészetbe menni. Hosszú csíkokat húznak a vizén a folyás ellenében. A víz erősebb. Viszi őket. Az életerősebb két szárnyát égre emeli, segítséget vár. A gyengébb féloldalra fordul, csak félszárnyával veri a nagy temetőt, a Tiszát.

A Nap leszállt. Legtöbbnek sorsa beteljesült. Élettelenül viszi a zavaros víz. Tízezer és tízezer halott pár óra alatt. És mégis a tiszavirágnak van legcsodálatosabb élete! Pár órát él. De ezt éli is. Eszmél, örül, szeret és meghal: mikor hivatását, vágyát betölti.

Ecsedi István: Hortobágyi életképek. Debrecen, 1927.

TOLD

A település első írásos említése 1275-ből való. A község címere az ősi Told nemzetség leghíresebb tagjára, illetve nevezetes tettére, a malomkövet messzire hajító Toldi Miklósra utal, egyben kifejezi a község mezőgazdasági jellegét is.

Toldi Miklós valódi élete

Toldi Miklós a 14. században élt. Nevét egy 1351-es oklevél említi először, amiből kiderül: egy Meggyesi Simon nevű férfi hűbérese volt. Meggyesi volt az, aki megbízta, legyen Sáros városának ispánja. 1352 áprilisában Toldi újabb rangot kapott: ő lett Pozsony alispánja… A következő fordulópont 1354 után következett be Toldi életében: Magyarország legnagyobb egyházi vezetője, az esztergomi érsek mellé került, mint lovag, s ettől kezdve a háborúzás töltötte ki mindennapjai.

1363-ban Nagy Lajos király Itáliába küldte harcba a Szentszék javainak védelmében, ahol csapatával sikeresen legyőzték Milánó katonáit. Ezt követően Itáliában maradt zsoldoskatonaként…

A fehér hadsereg harcolt Sienában és a német zsoldosok ellen is, azonban a pápa olyan erőszakosnak ítélte a fellépésüket, hogy megvált tőlük… egy év múlva már ismét Magyarországon volt. Itt tetteihez méltón fogadták, ugyanis Lajos király udvarában lett lovag. Továbbá ismét ispánnak nevezték ki Gömör, Zala és Szabolcs élére is.

1387-ben, immár Zsigmond király uralkodása alatt birtokot kapott a királytól Darócon, amit egy Bátorban fekvő területre cserélt. Ez az utolsó adat, amit tudni lehet életéről.

https://kozepsuli.hu/nemetek-fogsagaba-esett-legendas-magyar/

ÚJIRÁZ

A virágzó falu a török pusztítások következtében teljesen elnéptelenedett. 1912-ben azonban a nagyváradi káptalan segítségével száz írástudó katolikus dohánykertész és földműves telepedett le Békés, Arad és Csanád megyéből, megalakítva Új-iráz falut.

Szülőföldünk Újiráz

A térképen nem mindig jelölték létezését. Elkerülte vasút, főútvonal, távol esett a világ zajától. De valóban elkerülte a történelem e kis falut?

Nem! Mindent átélt, ami az országban, sőt a világban lezajlott. Megszenvedett két világháborút, áldozatait a ma élő utódok máig is gyászolják. Megküzdött a föld életet adó terméséért, otthonaink melegségéért, a mindennapi kenyérért…

Nem jeltelen tehát a mi szülőfalunk, mert mindaz megtalálható benne, ami az országban, világban végbement egy különbséggel; bármilyen csapás érte, értékeit tovább vitte és viszi, mindig megőrizte emberi tartását.

Honnan van ez az erő?

Az első 100 telepes szellemi és erkölcsi erejében, mely mindig új hajtásokat hozott utódaiban. Minden újirázi szülött magába szívta ősei szorgalmát … hajnaltól késő estig dolgoztak hangyaszorgalommal, hogy a náddal benőtt puszta földön igazi falu legyen, melyben emberhez méltó élet sarjadjon. Sikerült nekik, hisz a falu az évtizedek során egyre jobban terjeszkedett, új otthonok születtek, új reményekkel, modernebb igényekkel…

Dr. Szekeres Pál: Szülőfalunk, Újiráz. Budapest, 1992.

ÚJLÉTA

Újléta legnevezetesebb látnivalója az 1896-ban épült Tóbi-telepi borospince, ahol 18 darab hatalmas kerámiahordó található. A hordókban összesen félmillió liter bor fér el, bennük érlelték a híres „újlétai-ezerjó” nevezetű bort.

A Tóby-pince regényes története

Újléta fiatal település, 1863-ban Balmazújvárosból ideköltözött német ajkú telepesek hozták létre. A kezdeti erdőművelésről viszonylag gyorsan áttértek a szőlészetre, borászatra…

1895-ben épült meg Újléta fő épített büszkesége, a dr. Boross-Tóby József (1866–1945) debreceni földbirtokos borospincéje…

A pincéhez szőlőtelep is tartozott, ahol főként ezerjót termesztettek. Az ebből készült bort debreceni éttermekben értékesítették. A pincészet 1907-ben ezüstérmet nyert a pécsi országos termékkiállításon…

A borospincét 1948 után államosították…1993-ban értékesítették az épületet. A pince ekkor magánszemélyeké lett, akiktől 2002-ben vette meg az Újléta Község Önkormányzata.

Kovács Zsolt
https://www.haon.hu/hajdu-bihari-naplo/2020/07/a-pince-ujleta-buszkesege-burgonya-helyett-pedig-bort-tarolnanak-benne

15

ÚJSZENTMARGITA

„Vannak más varázslatos tájai is a világnak, de bizonyos, hogy a legváltozatosabb a miénk Európában. Van egy kis igazi sivatagunk a Kiskunságban, Bugacon, mozgó homokhátakkal. Van löszpusztánk, tavaink, lápjaink, mocsaraink, erdőink, dombjaink.” S ezek közül az egyik varázslatos táj a miénk itt Újszentmargitán!

Bertók Józsefné, az Újszentmargitai Hagyományőrző, Műemlékvédő és Településfejlesztő Alapítvány titkára

Újszentmargita

Amikor Zoltai Lajos, a debreceni Városi Múzeum tudós igazgatója a környékbeli elpusztult falvak után érdeklődvén kérdőívet küldött szét a vizsgált terület településeire, az Egri káptalan folyási gazdaságának igazgatója 1916-ban azt válaszolta, hogy a még élő szájhagyomány szerint, de az előkerült emberi csontok alapján is úgy gyanítja, hogy a középkorban Szentmargita vagy Fehérszentmargita néven emlegetett falu a mostani Koponya csárdánál állhatott, amelyet régebben Telek csárdának vagy Telekes csárdának is neveztek…

A faluhelyet 1952-ben szakszerű régészeti kutatással hitelesítették, s ekkor kiderült, hogy maga a templom mintegy három méter magas, mesterségesen összehordott dombon állott, alapja pedig terméskő és tégla volt. Ez egyben magyarázhatja a középkori falunév Fehér előtagját…

Maga a falunév a templom védőszentjére utal, antiochiai Szent Margitra, akit keresztény hitéért Kr. u. 270 táján fejeztettek le. Árpádházi Szent Margit a falu nevének magyarázatánál időrendi akadályok miatt nem jöhet szóba, noha a falu mai templomát 1895-ben az ő tiszteletére szentelték.

Nyakas Miklós: Újszentmargita rövid története. Újszentmargita, 1995.

ÚJTIKOS

Újtikos története évszázadokon át összeforrt Polgár történetével. Az 1930-as években 116 telepes költözött be a környékbeli településekről a palóc jellegű házakba. A falu kialakításánál figyelembe vették a föld minőségét, ezért lett a település csillag szerkezetű.

A múltunk itt van, itt él bennünk

A falu története közismert. A Horthy-korszakban minta falvakat akartak létesíteni, így jött létre Újtikos is, az egri káptalan egykori földjén... 10-15 holdas birtokot kaptak az ide települők, házhelyet, hiteleket, sok segítséget. Így került ide a Nagyborockás-tanyáról beszélgetőpartnerem apja is...
Lakni mindig itt laktam Tikoson. Itt a házam, itt a kertem, itt vagyok otthon...
Szeret itt élni, ugye?
– Szeretni szeretek. Csak tudja, sok most a gond.
– És mi a fő gond?
– Valami nem jól van. Az nem lehet jó, amikor egy mázsa búza vagy takarmányárpa 900 forint, egy mázsa kukorica meg 1100 forint. Higgye el, az nem lehet jó.
– Valamit őriz még a falu a régi időkből?
– Hát mit őrizne? Ott, a 35-ös út mentén van egy nagy mélyedés, ott még van nyáron délibáb, olyan az egész, mintha egy nagy tó volna... Hát az van, valameddig...
Lapozgatom Nyírcsák József munkáját. Egy falu születése, ez a címe. Benne pontos rendben, tárgyilagos leírásban mindaz, ami Újtikos ötvenkét esztendős történetét jelenti. Benne – névtelenül, kiemelés nélkül – az ő története is. Történelmi kanyarokat követő élete.
Kívánna-e még magának valamit?
– Magamnak? Hát egészséget… Még azt kívánom, de hát ezt már nem csak magamnak, hogy induljon meg már végre felfele a gazdasági helyzet. Hadd élhessünk már egy kicsit könnyebben. Elköszönünk. Felül a biciklire. Viszi magában a múltját, amely a falué is.

Bényei József
Hajdú-Bihari Napló, 1991. május 22.

VÁMOSPÉRCS

A város életében nagyon fontos dátum 1605, hiszen ebben az évben Bocskai István kiváltságlevelében a Vámospércsen lévő részbirtokát hajdúkatonáinak adományozta, s ezzel mintegy 108 család kapott itt telket. Mezővárosi kiváltságát többször is megerősítették. Gyakran tartották itt a Hajdúkerület közgyűléseit.

Vámospércsi művésztelep: belépés csak nőknek!

Vámospércs Bihar vármegyével határos, több mint 700 éves múltra visszatekintő hajdú település. Városi címét 2001-ben szerezte vissza. …Ebben a kis hajdúvárosban működik a Művésznők Nemzetközi Alkotótábora – Vámospércs, jelenleg az egyetlen olyan szervezet, melyben csak nők alkotnak.

Fő célkitűzése a Nyírség páratlan természeti és kulturális értékeinek megörökítése. Az igazi magyar művészet megteremtéséért összefogja a képzőművészeti ágakat. Az alkotótáboroknak az idén már 16. éve otthont adó város önkormányzata és a Pircsike Vámospércsi Közművelődési Egyesület úgy gondolta, hogy ezt a hagyományt nem szabad feladni, és folytatni kívánja azoknak a művészeknek a meghívásával, akik vállalják művészetükben a Nyírség látványának megörökítését.

https://biharmegye.ro/index.php?oldal=iras&id=287

I ♥ VÁMOSPÉRCS

Vámospércs

VÁROSHÁZA

VÁNCSOD

A váncsodiak nagy gondot fordítanak környezetükre, így a rendezett település különleges nyugalmat áraszt magából. A falu egyik különlegessége a határban húzódó ezer hektáros szikes ősgyep, amelyet értékes növény- és állatvilága miatt Kishortobágy néven is emlegetnek.

Váncsod címere és egykori szellemisége

A Berettyóújfalutól keletre fekvő község első írásos előfordulása korai, hiszen a Váradi Regesztrum már 1213-ban említi egy hatalmaskodási eset kapcsán… 1552-ben huszonhárom telekkel írták össze, s lakossága a 16. század második felében református hitre tért… A község pusztulása valószínűen Várad eleste (1660) után vagy a felszabadító háborúk alatt történhetett. Mindenesetre az 1692-es összeírás szerint lakatlan, elpusztult hely. Végleges pusztulásról azonban nem beszélhetünk, mert a község a 18. század elején már újból lakott hely…

A község egyébként 1808-ban új pecsétnyomót csináltatott, amelynek körirata a következő: VÁNCSOD PETSÉT 1808. Az egyházkerületi levéltárban őrzött díjlevélen a köriraton belül a következő címerkép látható. Búzakalászokkal övezett tojásdad alakú pajzsban heraldikailag jobbra ekevas, heraldikailag balra pedig csoroszlya látható.

A címerkép tehát jól jelzi a falu jobbágyi voltát, mezőgazdasági jellegét. A 19. század gazdasági szakírói jó adottságai miatt dicsérik Váncsodot, amely egyébként a múlt század közepén kis- és középnemesi családok birtokában volt, akiknek jó részük itt is élt.

Nyakas Miklós
Hajdú-Bihari Napló, 1992. január 18.

Őszköszöntő Fesztivál

VEKERD

Vekerden, Hajdú-Bihar vármegye legkisebb településén több ezer tő bazsarózsa nyílik minden évben. Amellett, hogy Hollandiába és Ausztriába is szép számmal kerülnek innen virágok, a kis bemutatókertet is bármikor meg lehet tekinteni.

Bazsarózsás édenkert

Hajdú-Bihar megye legkisebb települése

Valami különleges nyugalom fogott el, ahogyan – Berettyóújfalut elhagyva – haladtunk az úton Vekerd felé: az út mentén fácánokat, nyulakat láttunk, majd a távolban feltűnt a megye legkisebb településének templomtornya. Alighogy elhagytuk a templomot, az út két oldalán pazar virágoskert tárult elénk. A Bazsarózsa Kertészetet Petra és Dani, a kert fiatal tulajdonosai mutatták meg nekünk.

A bal oldalon a látogatóknak fenntartott Gyűjteményes kertet találjuk. Ezt 2010-ben hozta létre Petra édesapja, párjával: bejárták Magyarországot régi Paeonia-tövek után kutatva. Az ország 225 településéből 1150 bazsarózsa egyedet gyűjtöttek, ezeket találjuk itt a több, mint 4 hektáros bemutatókertben. Nem ritka közöttük a 80-100 éves növény sem.

A gyönyörű kertben sétálva csodás fotókat készíthetünk a vekerdi templommal a háttérben. A Gyűjteményes kertet 4 egymás melletti, összeomlott ház helyén alakították ki, a romok eltakarítása során talált jeles téglák is kiállításra kerültek itt…

Laikusként azt látjuk a kertben, hogy vannak fehér, rózsaszín, vörös, sőt lila és sárga bazsarózsák is, közöttük szimpla virágúak, dupla virágúak, és olyan telten habos-babosak is. De természetesen a termesztők más szemmel nézik őket, az itt termesztett fajták olyannyira versenyképesek, hogy Hollandiába és Ausztriába is szállítanak innen virágokat…

https://anapfenyillata.hu/2021/05/19/bazsarozsas-edenkert-hajdu-bihar-megye-legkisebb-telepulesen/

ZSÁKA

Zsáka a bihari falusi településekhez képest igen gazdag védettséget élvez épített látnivalókban. Kiemelkedik közülük a felújított Rhédey-kastély, melyet 1858-ban építettek. A zsákai határ egy része természetvédelem alatt áll. Ilyen például az Álomzug Tájvédelmi Körzet, ahol sok szép védett madarat lehet látni.

Orgonaszentelés Zsákán

A csinosan megújított s szép orgonával díszesített templom folyó év november 2-án több lelkipásztor, nagyszámú buzgó közönség jelenlétében… szenteltetett fel az Úr dicsőségére.

…Este az itt állandó lakást bíró gróf Rhédey Gábor Ő méltósága, saját díszes kastélyában rendezett estéllyel örvendeztette meg a közel s távolból összegyűlt, mintegy 60 tagból álló vendégsereget, amely estély a csinosan, valóban grófi ízléssel felszerelt táncterem, a jó magyar zene, a házigazdának magyar vendégszeretete, megelőző udvariassága, nyájas barátsága és folytonos derült jó kedve, jó hangulatban derült vidám kedvben tartá az összes vendégkoszorút kivilágos virradtig: – sokáig édesen emlékeznek reá, kik benne részt vehetni szerencsések valának!

Vasárnapi Újság, 1862. november 16.

ÉPITTETT
RHÉDEI GRÓF RHÉDEY GÁBOR
18 58

FELHASZNÁLT FORRÁSOK

Szakirodalom:

A Debreceni Erdőspusztákért 2001 Egyesület Hírmondója. Debrecen, 2005.

Bihari-Horváth László: Nádudvar élő öröksége, a fekete kerámia

Boldizsár Iván (szerk.): A Magyar Hírek Kincses Kalendáriuma. Budapest, 1965.

Csák Gyula: Vadregényes pusztaság. Budapest, 1985.

Dr. Papp József: Tiszacsege. Debrecen, 1996.

Dr. Szekeres Pál: Szülőfalunk, Újiráz. Budapest, 1992.

Ecsedi István: Hortobágyi életképek. Debrecen, 1927.

Falu, város, régió. Terület- és településfejlesztési folyóirat. 94. 8. Hajdú-Bihar megye. Debrecen, 1994.

Gazda László szerk.: Néprajzi tanulmányok. A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei 51. Debrecen, 1992.

Gupcsóné Papp Katalin: A derecskei női kisbunda. Debrecen, 1996.

Kovács Lajos: Fejezetek Hencida község népéletéből. Debrecen, 1987.

Masits László: Szülőföldünk, a Tiszántúl. Budapest, 1985.

Nadányi Zoltán (szerk.): Magyar városok és vármegyék monográfiája 25. Bihar-vármegye. Budapest, 1938.

Nagy László János: Hajdú-Bihar megismeréséhez. Debrecen, 1975.

Nyakas Miklós: Újszentmargita rövid története. Újszentmargita, 1995.

Ónody Magdolna: Pillantások a múltba. Berettyóújfalu, 2004.

Pákh Albert: Utazás Debrecenbe. Szerk: Lakner Lajos. Debrecen, 2016.

Pálfy József: Milyen volt Debrecen 1927-ben? Debrecen, 2004.

Rigó Tamásné (szerk.): Haza a Hajdúságba. Hajdúnánás, 2018.

Szabó Magda: Ókút. Budapest, 1972.

Szendrey István: Hajdú-szabadságlevelek. Debrecen, 1971.

Szűcs Sándor: A régi Sárrét világa. Budapest, 1942.

Tóth József: Mesél a Tisza, regél a Hortobágy. Polgár, 1986.

Varga Gyula (szerk.): Hortobágytól Sárrétig. Debrecen, 1981.

Vincze László: Sáránd régen és ma. Debrecen, 2013.

Sajtó:

Alföld, 1973. február

Brassói Lapok, 1938. szeptember 27.

Budapesti Hírlap, 1929. augusztus 10.

Catastrum, V. évfolyam (2018), 1. szám

Debreceni Szemle, 2000.

Debreceni Szemle, 2004.

Élet és irodalom, 1966. december 17.

Élet és Tudomány, 1982. május 21.

Etnographia, 1962.

Hajdú-Bihari Napló, 1974. november 14.

Hajdú-Bihari Napló, 1975. május 11.

Hajdú-Bihari. Napló, 1982. febr. 20

Hajdú-Bihari Napló, 1983. február 2.

Hajdú-Bihari Napló, 1985. június 4.

Hajdú-Bihari Napló, 1989. május 22.

Hajdú-Bihari Napló, 1991. május 22.

Hajdú-Bihari Napló, 1992. január 18.

Hajdú-Bihari Napló, 1993. november 1.

Hajdú-Bihari Napló, 1994. december 17.

Hajdú-Bihari Napló, 1996. február 15.

Hajdú-Bihari Napló, 1999. május 17.

Hajdú-Bihari Napló, 2000. augusztus 15.

Hajdú-Bihari Napló, 2000. szeptember 2.

Hajdú-Bihari Napló, 2001. február 8.

Hajdú-Bihari Napló, 2001. február 19.

Hajdú-Bihari Napló, 2001. január 26.

Hajdú-Bihari Napló, 2004. február 13.

Hajdú-Bihari Napló, 2004. február 24.

Hajdú-Bihari Napló 2007. december 7.

Hajdú-Bihari Napló, 2016. szeptember 8.

Hajdú-Bihari Napló 2018. szeptember 5.

Hajdú-Bihari Napló, 2018. december 29.

Honismeret 2018/6.

Honismeret, 1997/4.

Honismeret, 2000/2.

Képes Újság, 1976. április 24.

Magyar Horgász, 1978.

Magyar Idők, 2016. február 12.

Magyar Nemzet, 1945. június

Magyar Nemzet, 2007. május 18.

Magyarság, 1930. július 3.

Magyarság, 1934. április 15.

Népszava, 1939. szeptember 6.

Pesti Hírlap, 1928. március 24.

Szabad Föld, 2002. szeptember 20.

Szabad Föld, 2007. december 7.

Szabad Föld, 2010. február 5.

Szabad Föld, 2017. május 5.

Szabad Föld, 2018. február 23.

Szűcs Sándor: A régi Sárrét világa. Budapest, 1942.

Vasárnapi Újság 1862. november 16.

Világ, 1911. december 5.

Internetes források

http://hajdusamson.hu/?p=1734

http://www.diszpolgar.hu/konyari-krumplis-dubbencs

http://www.naputonline.hu/2021/12/24/hocopan-sandor-tancok-a-jeles-napokon/

https://anapfenyillata.hu/2021/05/19/bazsarozsas-edenkert-hajdu-bihar-megye-legkisebb-telepulesen/

https://biharmegye.ro/index.php?oldal=iras&id=287

https://kozepsuli.hu/nemetek-fogsagaba-esett-legendas-magyar/

https://nyirabrany.kornyeke.hu/tajhaz-Nyirabrany

https://www.haon.hu/hajdu-bihari-naplo/2020/07/a-pince-ujleta-buszkesege-burgonya-helyett-pedig-bort-tarolnanak-benne

https://www.termeszetjaro.hu/hu/poi/termeszetvedelmi-teruelet/bihar-arboretum/45519280/

TARTALOMJEGYZÉK

KÖSZÖNTŐ	**5**
BEVEZETÉS	**6**
ÁLMOSD	**12**
ÁRTÁND	**14**
BAGAMÉR	**16**
BAKONSZEG	**18**
BALMAZÚJVÁROS	**20**
BÁRÁND	**24**
BEDŐ	**26**
BEREKBÖSZÖRMÉNY	**28**
BERETTYÓÚJFALU	**30**
BIHARDANCSHÁZA	**36**
BIHARKERESZTES	**38**
BIHARNAGYBAJOM	**42**
BIHARTORDA	**44**
BOCSKAIKERT	**46**
BOJT	**48**
CSÖKMŐ	**50**
DARVAS	**52**
DEBRECEN	**54**
NAGYERDŐ	**70**
DEBRECENI KÉZMŰVESSÉG	**78**
ERDŐSPUSZTA	**80**
DERECSKE	**84**
EBES	**86**
EGYEK	**88**
ESZTÁR	**90**
FOLYÁS	**92**
FÖLDES	**94**
FURTA	**98**
FÜLÖP	**100**
GÁBORJÁN	**102**
GÖRBEHÁZA	**104**
HAJDÚBAGOS	**106**
HAJDÚBÖSZÖRMÉNY	**108**
HAJDÚDOROG	**114**
HAJDÚHADHÁZ	**118**
HAJDÚNÁNÁS	**122**
HAJDÚSÁMSON	**128**
HAJDÚSZOBOSZLÓ	**130**
HAJDÚSZOVÁT	**136**
HENCIDA	**138**
HORTOBÁGY	**140**
HOSSZÚPÁLYI	**146**
KABA	**148**
KISMARJA	**150**

KOKAD **152**
KOMÁDI **154**
KONYÁR **158**
KÖRÖSSZAKÁL **160**
KÖRÖSSZEGAPÁTI **162**
LÉTAVÉRTES **164**
MAGYARHOMOROG **170**
MEZŐPETERD **172**
MEZŐSAS **174**
MIKEPÉRCS **176**
MONOSTORPÁLYI **178**
NÁDUDVAR **180**
NAGYHEGYES **186**
NAGYKEREKI **192**
NAGYRÁBÉ **194**
NYÍRÁBRÁNY **196**
NYÍRACSÁD **198**
NYÍRADONY **200**
NYÍRMÁRTONFALVA **206**
POCSAJ **208**
POLGÁR **210**
PÜSPÖKLADÁNY **214**
SÁP **218**
SÁRÁND **220**
SÁRRÉTUDVARI **222**
SZENTPÉTERSZEG **224**
SZEREP **226**
TÉGLÁS **228**
TÉPE **230**
TETÉTLEN **232**
TISZACSEGE **234**
TISZAGYULAHÁZA **236**
TOLD **238**
ÚJIRÁZ **240**
ÚJLÉTA **242**
ÚJSZENTMARGITA **244**
ÚJTIKOS **246**
VÁMOSPÉRCS **248**
VÁNCSOD **252**
VEKERD **254**
ZSÁKA **256**
FELHASZNÁLT FORRÁSOK **258**

Angol fordítás:
Lieli Mariann
Gyöngyösi-Szabó Anna

Képek:
Derencsényi István,
Bagyinszki Zoltán,
Gombos Ferenc,
Benő-Nagy Réka,
Komán-Nagy Imre,
Mészner Sebestyén,
Dr. Szilágyi Róbert,
Kovács László,
Lévai Péter,
Lugossy György,
Radics Mézeskalács
Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltára,
Hajdú-Bihar Vármegye települési önkormányzatai

Kiadásban közreműködött:
DELA Könyvkiadó Kft.
Felelős vezető: Ujvári Béla

ISBN 978-963-7194-31-3

